

NOVÉ OBZORY

ROČNÍK 1982

ČASOPIS PRO ČESKOU NÁRODNÍ A DUCHOVNÍ OBNOVU

6

REVUE POUR LE RENOUVEAU NATIONAL ET SPIRITUEL TCHEQUE
REVIEW FOR THE CZECH NATIONAL AND SPIRITUAL RENEWAL
ZEITSCHRIFT FÜR TSCHJECHISCHE NATIONALE UND GEISTIGE
ERNEUERUNG

ANNÉE 1982 N. 6 – JAHRGANG 1982 Nr. 6 – YEAR 1982 Nr. 6

O b s a h

Nepoučitelní ?	František Pindák	3
Dialektická bublina	Alois Rozehnal	2
K diskusi o totalitní diktatuře	E. G. M.	9
Dynamika katolického sociálního učení	Emil Valášek	11
Básně z Polska	přeložil Jan Schneider	30
Na paměť Josefa Kratochvíla	Emil Valášek	31
Křesťanský solidarism	Dr. Josef Kratochvíl, sen.	33
Křesťanské odbory v Československu	Vojtěch Mařík	38
Velké střetnutí	Jaroslav Poláček	44
Domov Luise Trenkera	Karel Vrána	48
Silvestrovská	Jan Čep	50
Za Bohdanem Chudobou	Jiří Maláček, sen.	52
Pohádky, kroniky, romány	Bohdan Chudoba	56
Otevřený dopis k otázce poslání sdružení Opus Bonum	Stanislav Hofříek	63
Politici v vězňové sněmovně		68
Z knih a o knihách		69
Orelská výzva		78

Vydává a řídí Redakční kruh pod vedením
Prof. Dr. Mikuláše Lobkowicze

Číslo 6 připravili František Pindák a Jaroslav Vrzala
Do tisku v prosinci 1982

Administrace : Postfach 23, CH – 9016 ST. GALLEN, Švýcarsko

Podepsané články nevyjadřují nezbytně názory Redakčního kruhu
a neangažují zodpovědnost vydavatele
Převzetí článků se svolením redakce

Čtenáři ve vlasti dostávají dle možnosti náš časopis zdarma
Studenti a komunistickým režimem poškození důchodci obdrží
na požádání poloviční slevu.

NEPOUČITELNÍ ?

Letos na jaře se dal generál Jaruzelski slyšet v celé západní Evropě prostřednictvím svého anglicky mluvícího propagátora, kapitána Gornického, že třetí světová válka nevznikne kvůli Polsku. Pak dal postavit před soud některé z internovaných vedoucích Solidarnosci a bývalého polského velvyslance, který požádal ve Spojených státech o politický asyl, dal v nepřítomnosti odsoudit k trestu smrti. Taktika teroru a "mřového" vydírání není ovšem vynálezem polských komunistů. Ti jen horlivě plní svou úlohu, kterou jim přidělili v Kremlu v rámci globální komunistické strategie zastrašování všech, kdo obhajují svobodu člověka anebo se jí dožadují. Tento návrat k Stalinově politice "zostřujícího se třídního boje" s cílem nastolit "pax sovietica" v celé západní Evropě trvá již několik let a doposud nepřinesl kremelským vládcům očekávané výsledky.

Před třemi lety byl na návštěvě v Madridě sovětský ministr zahraničí Gromyko. Při závěrečném televizním interview vyhrožoval Španělsku, že musí počkat s "vážnými důsledky", jestliže se připojí k obranné organizaci NATO. Španělský ministr zahraničí se tehdy tvářil velmi udiveně nad touto diplomacii hrozeb, ale mlčel. Mezitím bylo Španělsko přijato k 1. červenci tohoto roku za plnoprávného člena Atlantického obranného společenství. "Vážné důsledky" se nedostavily.

Ve stejné době i později vyhrožovali Brežněv, Gromyko a další sovětští vůdcové podobnými "vážnými důsledky" všem západoevropským členským státům NATO a kategoricky prohlašovali, že nebudou dále jednat o odzbrojení, jestliže západní vlády přijmou plán na rozmístění raket Pershing II a říditelných raket. Strach sovětských vládnoucích špiček z těchto zbraní je pochopitelný. Pouhých 108 raket první jmenovaných s osmiminutovou dobou letu nemůže sice vynutit strategickou převahu a pomalé říditelné rakety s dobou letu něco přes jednu hodinu nejsou vůbec schopné překvapivého prvního úderu. Avšak obě zbraně jsou tak přesné a účinné, že mohou zasáhnout a zničit i velitelské bunkry sovětských prominentů. Anebo sovětské tankové svazy dříve než by vyrazily k útoku na západní Evropu.

o o o

Navzdory sovětským hrozbám přijalo atlantické obranné společenství rozhodnutí o výrobě těchto raket a západoevropské státy už připravují jejich rozmístění na svých územích, jestliže SSSR nedá do šrotu všechny nebo alespoň větší část svých nových raket SS20, které společně s enormním růstem sovětských konvenčních zbraní v sedmdesátých letech umožnily nynější sovětské vydírání. A přes toto západní rozhodnutí, Sovětský svaz neváhal vyslat do Ženevy své zástupce k jednání s USA o odzbrojení právě na úseku raket středního doletu. Doufáme, že nakonec přistoupí nejen na vyřazení svých raket SS20 výměnou za odvolání plánu Pershing II a říditelných raket, nýbrž i na snížení počtu mezikontinentálních raket v SSSR a v USA, jak opakovaně navrhl americký prezident Reagan. A jak před ním neúspěšně navrhoval již v prvním roce svého vládního období jeho předchůdce Carter.

Sovětskou vojenskou moc nelze bez dalšího přehlížet. To patrně vysvětluje, proč sovětští vůdcové měli se svými hrozbami dočasný úspěch u západoevropských socialistů. Nikdo z nás nezapomene, že po audienci u Brežněva za jeho poslední návštěvy v Bonnu prohlásoval předseda západoněmecké sociálně-demokratické str-

ny /SPD/ Willy Brandt, že jediné správné "nulové řešení" je jednostranné západní zřeknutí se raket Pershing II a říditelných střel. Neméně trapně však působil bývalý kancléř Helmut Schmidt, který se dal Brežněvem zlákat k návštěvě NDR právě v den, kdy generál Jaruzelski vyhlásil stanné právo proti vlastnímu národu. Pan kancléř nejenže nenašel dost odvahy, aby svou návštěvu předčasně ukončil, nýbrž ještě učinil dvě ostudná prohlášení. Pan Honecker byl prý událostmi v Polsku - mnil tím stanné právo - šokován stejně jako on. Ale koneckonců to zavedený pořádku v Polsku bylo jich stejně nevyhnutelné. O dalších představitelích SPD, Epplerovi, Bahrovi a jejich společnících pak lépe vůbec pomlčet; příliš připomínali s. Fierlingera před únorem 1948 u nás. Tato podivná politika SPD nezůstala bez následků. Ve všech ostatních západních státech se zvedla taková vlna kritiky vůči Spolkové republice, že západoněmečtí diplomaté, politici i žurnalisté z ní byli skutečně vyděšeni. Nejrzádnější odpověď však obdrželi socialisté od svých voličů. V jarních měsících při volbách do dvou zemských parlamentů utrpěli velkou volební porážku. I vedoucí tajemník SPD Glotz označil chyby SPD za příčinu jejich nejhorších volebních výsledků od poválečných let. Připočteme-li k tomu zjevné, a přitom tvrdošijně popírané chyby v hospodářské politice, je jasné, proč se rozpadla socialisticko-liberální koalice a za nového spolkového kancléře byl zvolen Helmut Kohl. Tentýž odpor voličů ke kapitalismu před Kremlem se velmi zřetelně projevil i v dalších západoevropských zemích. Zvláště britská Labour Party, která byla až do podzimního sjezdu ovládaná levým křídlem, a holandská sociálně demokratické strana PvdA ztratily neobyčejně velkou část svých voličů v jarních obecních a provinčních volbách. Holandská PvdA klesla na jaře z předchozí vedoucí pozice až na třetí místo, za křesťanské demokraty a pravicové liberály. A podobně jako v západním Německu, i v Holandsku, Belgii a Dánsku se dostali sociální demokráte na levici opozice. Západoevropští socialisté se ocitli se svou politikou dalekosáhlých ústupků Sovětskému svazu v hluboké krizi. Dokonce jí nezůstala ušetřena ani francouzská socialistická strana, jejíž představitelé zaujímají k sovětské agresivní zahraniční politice velmi radikální stanovisko. Francouzští voliči však zřejmě nedůvěřují spolupráci socialistů s komunisty ve vládě a dali to důrazně pocítit při volbách do krajských zastupitelstev konaných počátkem roku. Sovětské hrozby se tedy obrátily proti svým původcům a silně oslabily pozice jejich potenciálních spojenců. Ve všech státech západní Evropy jsou dnes u moci vlády, které jsou odhodlány přijmout na svá území nové rakety středního doletu, jestliže se do konce příštího podzimu Američané a Sověti nedohodnou na oboustranném odzbrojení.

Je třeba dodat, že již letos na podzim se západoevropským socialistickým stranám podařilo citelně zlepšit své postavení u voličstva. Spíše díky neschopnosti nesocialistických stran vyhráli volby ve Švédsku a ve Španělsku. A též v západním Německu, Velké Británii a Holandsku se jim podařilo získat zpět část svých voličů. Všude vidíme tentýž obraz. Na jedné straně podstatně utlumili dřívější hlasitou radikály vyloučili z vedení anebo i ze strany. Na druhé straně straší voliče válkou a s neskrývaným defaitismem hlásají potřebu jednostranného odzbrojení. Britská Labour Party hodlá vyklidit z Velké Británie všechny nukleární zbraně, holandská a nyní i západoněmečtí sociální demokráte odmítají umístění nových raket, i kdyby SSSR nebyl ochoten dát do šrotu ani zbro ze svého nukleárního arsenálu. Nikdo si nepřeje zahynout v nukleární válce. Ale právě proto je možno očekávat, že většina voličů ve Velké Británii a v západním Německu ve volbách příštího roku vysloví proti jednostrannému odzbrojení všech zemí. A na náhlé, hluché rozhořčení některých "teologů" proti atomovým zbraním asi odpoví poukazem na morální nepřítupnost sebevraždy. Konečně není vůbec jisté, zda by socialisté svá volební hesla splnili. Když Felipe Gonzalez, nový španělský ministerský předseda, hovořil v televizním vysílání pro zahraničí o velkém

vítězství své socialistické strany, velmi zmírnil dosah svého původního volebního slibu a odložil na neurčito plán na vystoupení Španělska z NATO. A pokud jde o rakety středního doletu, zastával stejné stanovisko jako H. Kohl a nikoliv volební hesla svého anglického stoupence M. Foota nebo holandského den Uyla.

Politiku teroru nemají kremelští vládcí pouze pro vývoz na Západ. Plně ji uplatňují především proti svým poddaným, ať již v SSSR nebo v podřízených zemích "mírového tábora". Ani tam nemají úspěch. Afganistan se jim stává stále těžší příležitostí politickou i hospodářskou a neobyčejně též poškozují pověst sovětské armády, jakož i její sebedůvěru. Polští rudí generálové sice udržují obušky, propouštěním z práce, slotovným plynem, zatýkáním a stělbou do demonstrantů zdání veřejného pořádku, ale to nemůže zakrýt skutečnost, že komunistický režim se tam zhroutil a že politické řešení je stejně daleko jako přede dvěma roky. Tvrdí se, že tajná policie byla schopna v SSSR rozbít disidentské hnutí. Je tomu skutečně tak? Spíše odstranila do vězení a do vyhnanství v Rusku nebo na Západ jen nejznámější představitele odporu vůči svému režimu. To však nic neříká o intenzitě odporu a nespokojenosti obyvatelstva. Chladným pragmatikům z Kremle by na spokojenosti a motivaci obyvatelstva – na rozdíl od spokojenosti příslušníků "nomenklatury" a policie – pramálo záleželo, kdyby to nemělo vážné následky hospodářské. Jestliže v posledních měsících Brežněvovy vlády sovětských generálové vážně uvažovali o tom, že správu bídě fungujících sovětských železnic převezme armáda, je to spíše projevem zoufalství než síly. A s určitostí můžeme říci, že drakonické tresty za hospodářské přestupky nemohou zachránit stále více selhávající hospodářský systém. Všeobecně je též známo, že bezprostřední podnět k rozpadu komunistického režimu v Polsku dala hospodářská krize. Není v ní pouze hospodářství polské, nýbrž i sovětské a všech zemí RVHP. Pouze dva týdny po Brežněvově smrti předseda Gosplanu N. Bajbakov částečně odhalil kritickou hospodářskou situaci v Sovětském svazu. Kupodivu nepřímo odporoval výrobě nového generálního tajemníka Andropova o dynamické průmyslové výrobě a suše oznámil, že tato vzroste letos pouze o 2.8 procenta, což je nejnižší oficiálně ohlášený roční přírůstek od konce války a ve skutečnosti – po opravě o nepřiznanou inflaci – znamená pokles výroby. Hrubá zemědělská produkce se proti loňskému katastrofálnímu roku zlepšil jen značně neuspokojivě. Následkem toho budou muset nepochybně sovětské plánovači omezit v roce 1983 nově zahajované investiční akce. Tato doznání výmluvně připomínají zhroutení Chruščovovy sedmiletky a československé třetí pětiletky počátkem šedesátých let. Lze očekávat, že "přestavba" sovětských plánů prohloubí krizi v "bratrských zemích", zvláště v těch, které dodávají do Sovětského svazu investiční statky, neboť je postihnou storna sovětských "dlouhodobých smluv". Bez náhrady, samozřejmě. Zato s tím bezohlednějším rozevřením cenových nůžek v "obchodě" s "nezištným" velkým bratrem.

Podle západních výpočtů se zhoršily cenové relace menších komunistických zemí v obchodě s SSSR nejméně o 30, spíše však o 40 procent za roky 1976–1980 a toto cenové vykořisťování nadále stoupá. K tomu přistupuje nucený vývoz kapitálu do Sov. Svazu ve formě dlouhodobých úvěrů. Můžeme tedy očekávat, že nový pokles hospodářské aktivity v SSSR a zvláště v satelitních zemích překoná v r. 1983, případně už letos, velkou depresi z r. 1979. Víme-li z historie Leninova NEPu i poválečných hospodářských reforem, že centrálně řízené hospodářství může vyvést z krize jen hospodářské reforma důsledně tržního charakteru, což má své politické důsledky, nevyhlíží situace pro zastávce tvrdé linie v Kremle – a jiné tam stěží najdete – nijak růžové.

Její dilema pouze zvyšuje skutečnost, že nyní nemají už ani možnost dočasně nahradit nutné hospodářské reformy rozsáhlými dovozy ze Západu na úvěr; díky

jejich politice agrese a násilí zdroje západních úvěrů vyschly. Tím úsilovněji se proto SSSR snaží o stavbu nových plynovodů do západní Evropy, aby za cenu plundrování svého přírodního bohatství odvrátil nutnost zásadních změn.

Teoreticky jim zbývá ještě možnost řešit krizi svého systému jako Stalin v třicátých letech. Avšak prakticky není nyní masový teror ani hrubého stalinského typu byt ve zmodernizované formě proveditelný, a to ani v SSSR. Od dvacátých a třicátých let se podstatně změnila i sovětská společnost. Již samotná vyšší technologická úroveň hospodářství předpokládá minimum konsensu mezi daleko širšími vrstvami obyvatelstva než dříve. Především se však i v SSSR rozšířilo poznání, že marxistické recepty selhaly a že je zločinné vyžadovat ve jménu této mrtvé ideologie – a ve skutečnosti jen v zájmu privilegované vrstvy "nomenklatury" – lidské oběti. Pokus nastolit v celé šíři teror by hluboce destabilizoval společnost i stát a přivedl by sovětské imperium na pokraj rozpadu. S tím bude muset počítat i bývalý šéf KGB Andropov, jako nynější hlava vládnoucí třídy, pokud se jí už skutečně stal. Zatím se snaží uklidnit obyvatelstvo slibů lepšího zásobování a hospodářských reforem, jež jsou toho podmínkou. Avšak jmenováním svého bývalého podřízeného z KGB, Azerbejdžánce Alieva, do politbyra a za prvního náměstka ministerského předsedy spíše naznačuje, že policejní metody potírání korupce a hospodářských deliktů považuje za přiměřenější prostředky i k řízení společnosti a hospodářství. Konec jeho předchůdce Berji by mohl být varováním.

Můžeme pouze doufat, že v nadcházejícím období formulace sovětské politiky – a patrně i dalšího boje o moc – se dostane ke slovu i skupina lidí, kteří budou mít odvahu přiznat chyby politiky, která je založena na násilí, agresi a hrozbách. Zdá se však, že je to málo pravděpodobné. Spíše možno očekávat, že navzájem se potfrají skupinky komunistických starších a armádních a policejních generátů, kteří takřka nikdy neopouštějí své přísně střežené luxusní dvorní přibytky a jiný svět znají jen z doslechu, nebudou schopny žádného zásadního rozhodnutí. Pomalý rozpad jejich systému a říše by pak zvolna pokračoval – a přinášel by sebou nejedno nebezpečí.

To by nám však nemělo bránit v naději, že nakonec se přece jen účinně projeví vliv tisícileté živé historie křesťanství v Rusku, na Ukrajině, jakož i v jiných komunistických zemích a že na duchovních základech prosycených křesťanstvím se podaří nastolit spravedlivý mr v Evropě a též mimo ni.

Prosinec 1982

František P i n ď á k

DIALEKTICKÁ BUBLINA

Dr. Zdeněk Mlynář měl na jaře 1982 ve Spojených státech několik přednášek na známých univerzitách Harvard a Columbia, stejně jako v Toronu v Kanadě. Hlavním jeho tématem byl současný stav v sovětském bloku po událostech v Polsku a vyhlídky do budoucna. Levicovní intelektuálové si přišli na své, ale zato pohořela pravda, neboť politolog dr. Zdeněk Mlynář založil své výklady na falešných předpokladech, když úvodem pravil:

"Na rozdíl od roku 1968 v Československu, polský vývoj byl zkušeností zcela jinou. Zatímco v Československu šlo o pokus reformovat systém z iniciativy přímo vládnoucích politických struktur, tj. oficiální komunistické strany, v Polsku to už byla situace, kdy právě tyto vládnoucí struktury podobného kroku už nebyly vůbec schopny a kde tedy vzniklo hnutí za změnu systému zdola, "Solidárnost", se zhruba 10 miliony lidí, převážně dělníků." /viz Americké listy, 23. dubna 1982/.

Akční program KSČ z 5. dubna 1968, publikovaný v čs. tisku o čtyři dny později, je trvalý veřejný dokument, který je v rozporu s tvrzením, že v Československu šlo o pokus reformovat vládnoucí systém z iniciativy vládnoucích politických struktur. Naopak tento doklad o čs. cestě k socialismu na 60 stranách shromažďuje důvody k oprávnění existence v e d o u c í ú l o h y K S Č a k v ý k o n n é ú l o z e Národní fronty. /Rudé právo, 9. dubna 1968/.

Nedotčena zůstala základní ustanovení komunistické diktatury, zajištěné v socialistické ústavě z 11. července 1960, č. 100 Sb., zejména: "Vedoucí silou ve společnosti i ve státě je předvoj dělnické třídy, Komunistická strana Československa /Čl. 4/. Národní fronta Čechů a Slováků, v níž jsou sdruženy společenské organizace /včetně ROH – podle Čl. 5/, je politickým výrazem svazku pracujících měst a venkova, vedeného Komunistickou stranou Československa /Čl. 6/".

Den sovětské invaze – 20. srpen 1968 – je známý jako Den sovětské hanby, která byla zpečetěna v dokumentu kapitulace z 26. srpna 1968 a který podepsali skoro všichni členové delegace v Moskvě, zejména také dr. Zdeněk Mlynář jako tajemník Ústředního výboru KSČ. Novoroční britský film z roku 1981, natočený podle "očitého" svědka dr. Zdenka Mlynáře, budíž doprovoben mým komentářem:

Novoroční Invaze ukázala bezohlednost sovětského imperialismu, maskovaného zvětralou doktrínou marxismu-leninismu a zároveň bezradností vedení KSČ v hodnocení minulosti a odhadu budoucnosti. Socialismus s nelidskou tváří je podstatou komunistické diktatury, kterou KSČ zavedla po převratu v roce 1948 a udržuje dále po invazi roku 1968.

Dr. Zdeněk Mlynář jako jeden z organizátorů Charty 77 ji podepsal. Sám však brzy nato seznal svůj omyl a od června 1977 žije v exilu ve Vídni. Nikdy nebyl mluvčím Charty 77, ale je dosud mluvčím nového marxismu, založeného na Hegelově škole dialektiky: Běda skutečností!

Tak v rozporu se skutečností buduje na nesprávném předpokladu dvou různých politických struktur v Československu a v Polsku. Ale vládnoucí politické struktury jsou v obou zemích stejně senilní, neboť nikdo se dobrovolně nevzdal moci. V Československu začalo myšlenkové vření u inteligence a zjevně se projevilo na II. sjezdu čs. spisovatelů /Literární noviny, 28. 4. 1956/. Z literatury přeskočilo do hospodářství, kde se inteligence vzbouřila pro-

ti centrálnímu plánu v hospodářství, i do politiky, ale zůstalo zpočátku celkem bez odzvy mezi dělnictvem. Až opožděně prosazování zásady hospodářské samosprávy vyvolalo i u něho politickou aktivitu.

V Polsku se iniciativa přičítá KORu – Komitétu Obrony Robotníků: 23. září 1976 oznámilo čtrnáct intelektuálů ustavení Výboru k obraně dělníků. Stalo se tak v podobě Výzvy k národu a vládě, v níž se tvrdí zejména, že proti bezpráví má společnost jedinou možnost obrany a tou je solidarita a vzájemná pomoc. Křesťanské učení společenské solidarity hlásali ovšem již dlouho předtím katoličtí intelektuálové a katolická církev. Společenskou silou se tyto myšlenky staly tehdy, když je na čele dělnické opozice začal prosazovat Lech Walesa. V roce 1978 založil Walesa spolu s prominentem KORu A. Gwiązdotou zárodky příštích samosprávných odborů. Tyto skupiny zorganizovaly v Gdaňsku 16. prosince 1978 veřejnou, masovou panychidu za dělníky, kteří padli v tomto městě před osmi lety pod palbou mificionářských pušek.

Lech Walesa je individualista, kterého si za svého vedoucího demokraticky zvolili členové Solidárnošči, jež se stala hnutím nejen dělnickým, nýbrž celonárodním. K jejímu potření vylhlásil první tajemník Polské sjednocené dělnické /komunistické/ strany, předseda rady ministrů, ministr národní obrany PLR, W. Jaruzelski vyjimečný stav, stanné právo, a jmenem Vojenské rady národní záchrany prohlásil:

“Nikdo nesmí spoléhat na slabost nebo kolísavost. V zájmu národa byla preventivně internována skupina lidí ohrožujících bezpečnost státu. V této skupině jsou extrémní činitelé Solidarity a ilegálních protistátních organizací” /Rudé právo, 14. prosince 1981/.

Zaškrcení svobody v začátcích bylo provedeno v souhlasu se Sovětským svazem podle Brežněvovy doktriny vzájemné pomoci a omezené státní svrchovanosti – v obou případech vojenským násilím: v Československu okupací zevní, v Polsku okupací vnitřní. V každém případě to znamená konec Tigridovy teorie postupného osvobozování /gradualismu/.

Dr. Zdeněk Mlynář je dialektický kouzelník, který dovede nakládat s fakty podle potřeby, ale jeho dialektická bublina “demokratizace” splaskne, když ji srovnáme se skutečností Akčního programu KSČ z 5. dubna 1968 anebo s jeho vlastní knihou “Československý pokus o reformu 1968,” v níž ještě v roce 1975 připouští jako maximum “demokratizace” stranu sociálně demokratickou vedle strany komunistické ve vzdálené budoucnosti /str. 139–140/. Jeho prorocké alternativy se hroulí nejen proto, že vycházejí z falešného předpokladu mladistvého komunistického elánu, ale hlavně proto, že vylučují z dění nové duchovní síly. V kritických dnech v Moskvě mu jen na chvíli blesklo v hlavě, když říká sám o sobě: “Jsme to vlastně blbci, ale naše blbost má podobu ideologie reformního komunismu” /Zdeněk Mlynář, Mráz přichází z Kremle, Index-Kolín, str. 297/.

Dr. Zdeněk Mlynář je však vysoce ambiciózní a dynamický politik, který dosud neskončil svůj vývoj. Dnes je neokomunistou, který prohrál boj proti senilitě na XV. sjezdu KSČ 12. – 14. IV. 1976, ale stále myslí v termínech marxisticko-leninských pouček a osvojuje si dále Leninův koncept morálky, podle níž mravné je to, co slouží komunistické straně. Svítá však na obzorech, když se odsoudí komunistické zvěrstvo? Usouzený člověk čeká na záruky, že se to nebude opakovat. A k tomu je třeba naděje, vyrůstající z nových duchovních sil.

28. IV. 1982

K DISKUSI O TOTALITNÍ DIKTATUŘE

V 74. čísle Studíí byl uveřejněn článek J. Tesaře, dotýkající se aktuálního tématu totalitní diktatury, jež je chorobným jevem nejen sociálním, ale především kulturně politickým konce tisíciletí. Je jisté záslužné, že se historik Jan Tesař na stránkách Studíí snaží nově řešit problematiku vzniku a likvidace moderní zrůdné formy diktatury, jak jsme ji poznali.

Autor staví jako základní princip totalitní diktatury vznik masových hnutí na základě masových ideologií "jako výsledek postupu ideje demokratické" v prostředí nedostatečně vyvinuté struktury občanské společnosti. Na základě této výpovědi vyvstává řada naléhavých otázek, které zůstaly nezodpověděny. Předně nelze zamlčet, že problém konfliktu demokracie s totalitní diktaturou je především problém mravní. Autor se letmo dotkl tohoto mravního momentu hrůzostrašným, nicméně pravdivým tvrzením, že "utiskování spoluobčana pod vedením vůdce i modernímu člověku chutná často více než svoboda, rovnost a bratrství," ale explicitě nebyl společenský ethos, jakožto téžističtější daného tématu vůbec zmíněn. Namísto toho se v Tesařově článku hovoří o delší "demokratické tradici" a o jakési "demokratické kultivaci," aniž je obsah tohoto pojmu definován.

Rozlišujeme-li diktaturu klasičtější od diktatury totalitní nebo totální, je nasnadě, jak autor správně podotýká, že tato usiluje o totální znásilnění člověka a je vpravdě moderní, zatímco ona klasičtější přece jen ponechávala člověku určité sféry k svobodnému využití a tím okřídleným titulem "moderní" se nehonosí. Míra znásilnění občana pak je i mírou zvrhlosti toho kterého režimu. Je-li tedy vznik totalitní diktatury jakožto zvrhlosti přímo závislý na vzniku a rozvoji masového hnutí, pak nikoli jakéhokoli masového hnutí, ale jen takového, jež nutně v sobě nese zárodky zrůdnosti. Existují-li však hnutí masová, jež tyto zárodky v sobě nezahrnují a existují-li dokonce taková, která jsou nesena ušlechtilým ideálem, a jejich existence je velice snadno prokazatelná, pak ziráci autorova teze na přesvědčivosti. Mimoto stupeň totality diktatury je přímo úměrný charakteru, vnitřní kultuře, temperamentu a intelektuálnímu koeficientu diktátora ujařmeného národa.

Z dosud řečeného dospějeme na rozdíl od J. Tesaře k závěru, že problém tyranie jakožto synonyma pro totalitní diktaturu je spíše problémem věcného konfliktu mezi dobrem a zlem, etickou volbou, než otázkou jakýchkoli masových hnutí a nedostatečně vyvinutých demokratických struktur. Rovněž pojmy "demokratická tradice," jejíž význam nelze podceňovat, nebo "demokratická kultivace" nejsou s to nahradit to, co nazýváme mravností v politice.

Je zřejmé, že mravní povědomí a intelektuální potence každého jednotlivého občana je konec konců rozhodujícím faktorem v procesu vzniku, trvání a likvidace takového vládního systému odporujícího lidské přirozenosti a to faktorem natolik rozhodujícím, že význam Tesařových tzv. "občanských struktur" zcela ustupuje do pozadí. Ostatně povrchnost Tesařových tezí o masových hnutích a o oněch strukturách je patrná i z hrubého opomenutí faktu politického puče, kterým byla nastolena totalitní diktatura ve většině východoevropských zemí.

Také síla totalitní diktatury, která se podle autora "už přes půl století osvědčila jako nejefektivnější a v skutku geniální," je dána spíše počáteční naprostou izolací porevolučního Ruska zaostalého politicky a hospodářsky a po druhé světové válce spíše chorobnou naivi-

tou Západu a jeho kardinálních chyb na poli kulturním a politickém než její vnitřní podstatou. Právě tak nelze opomenout ani zjednodušené ideologické zdůvodnění totalitních diktatur XX. století, v němž Tesař "ideu politického katolicismu, formulovanou v encyklikách Lva XIII." uvádí v souvislost se vznikem některých "fašizujících režimů." Absurdnost takového souvislosti dokázal naprosto věcně a na základě dat a faktů dr. J. Pecháček /Studie 76-77, str. 473-475/.

K tomu je třeba dodat, že opak Tesařova tvrzení o politickém katolicismu je pravdou. Je to totiž ona lidem sdělená božská nauka ve formě křesťanského Zjevení, jež jako křesťanství osvojující si a přetvářející kulturní dědictví řecko-římské se stalo základem židovsko-křesťanské slavné kulturní tradice evropské a jež svou zjevenou vpravdě revoluční pravdou o rovnosti všech lidí před Bohem a tedy i před lidskou vrchností je pravou duchovní kolébkou demokracie v pravém slova smyslu. Jejím zdrojem není učení francouzských encyklopedistů o "společenské smlouvě", jak se dodnes bohužel mylně domnívá i řada křesťanských intelektuálů. To je jen torzem toho, co je dosud nejpřiměřenější metodou lidského soužití v souladu s přirozeností člověka s jeho svobodnou vůlí a schopností zaujmout stanovisko v konfliktu dobra se zlem. Proč torzem? Protože v liberálním antropocentrickém pojetí demokracie jediným zdrojem vládní moci je lid. To odporuje křesťanské představě o demokracii, v níž jediným zdrojem vládní moci je Bůh a lid je pouhým prostředníkem. Důsledky této nuance v názírání jsou v politické praxi nedozrnlé.

V liberálním systému jsou nositelé státní moci zodpovědni lidu, v lepším případě svému svědomí, přičemž nejvyšší etickou normou politického činu je prvek výhradně lidský. V křesťanském pojetí naproti tomu jsou nositelé státní moci zodpovědni především Bohu, posleze lidu, přičemž nejvyšší etickou normou politického činu je přirozený zákon doplněný zákonem nadpřirozeným, jejichž původcem je Bůh. Tímto způsobem jsou křesťansko-demokratická hnutí sub specie aeternitatis poznamenaná snahou o splnění řádu přirozeného s nadpřirozeným na základě neměnných principů křesťanské sociální etiky, jež vytváří jejich pevnou strukturu, připouštějící kompromis jen v otázkách accidentálních, nikoli esenciálních.

Tím je jednak nebezpečí oportunistu a kompromisů za každou cenu – chronických to neduhů dnešní demokracie – u křesťanských demokratů ve srovnání s ostatními politickými směry omezeno na minimum, na druhé straně pak tato soustava ve své struktuře neměnných zásad představuje ve svobodné soutěži s ostatními politickými seskupeními nutný požadavek kvalitnější politické práce.

Uvedená křesťanská interpretace demokracie nás kupodivu přivádí k poznání, že tolik od doby francouzské revoluce soustavně vysmívaná křesťanská formule "Kráľ z Boží milosti" reprezentuje tezi, která teprve a především v moderním pojetí demokracie nachází své uplatnění. Král, jakožto absolutní monarcha, byl za obecné blaho duchovní i materiální zodpovědný především Bohu, neboť k tomuto účelu byl právě Bohem, jenž je jediným zdrojem veškeré moci, zplnomocněn, právě tak jako jím je zplnomocněn volič, zákonodárce a představitel moci výkonné v moderní křesťanské demokracii.

Tedy konkrétně např. volič je za svůj hlas odevzdaný té či oné straně zodpověden především Bohu. Pokrok oproti středověku tkví tedy v tom, že teprve v současné době dochází k plnému pochopení a postupnému uskutečňování této zásady. Dnes nejde o "krále z Boží milosti," ale o "voliče z Boží milosti," tedy o občana. Zdá se, že "z Boží milosti" zní v politice poněkud archaicky. Ale můžeme přitom zůstat, neboť křesťanské sociální nauce se i člověk sám o sobě, tedy v řádu přirozeném, jeví jako nikoli absolutní, nýbrž pouze relativní

DYNAMIKA KATOLICKÉHO SOCIÁLNÍHO UČENÍ

1. Pojem; 2. Svědectví dějin; 3. Vyjasnění pojmů se zřetelem ke K. Marxovi a liberalismu a/ práce, b/ vlastnictví, c/ hospodářský systém, b/ třídní společnost, e/ třídní rozpory, f/ beztřídní společnost, g/ změna smýšlení a změna institucí; 4. "Třetí cesta;" 5. Požadavky současnosti: a/ obrana základních lidských hodnot, b/ obrana svobody a důstojnosti člověka, c/ obrana solidarity lidské rodiny.

1. POJEM

Katolická sociální nauka či věda o společnosti není snůškou praktických návodů k řešení "sociální otázky" ani zvláštním výběrem určitých poznatků moderní sociologie pro křesťanské školení, nýbrž "integrální součástí křesťanského učení o člověku." Člověk je obrazem Božím, "svým původem povolán k dialogu a k věčnému společenství s Bohem." Kristem vykoupěn, stává se člověk křtem "novým tvorem" /Gal. 6, 15/ a podílí se na božské přirozenosti /2 Petr. 1, 4/. Člověk proto nesmí být ponížěn na předmět či prostředek státních či společenských procesů. "Řád věcí musí být vždy ve službě řádu osobního a ne naopak." Na základě těchto úvah lze katolickou sociální nauku definovat jako souhrn poznatků sociálně filozofických /vyplyvajících z podstatné společensky založené přirozenosti člověku/ a sociálně teologických /vyplyvajících z řádu křesťanské spásy/ o podstatě a řádu lidské společnosti a z toho plynoucích norem a úkolů na pozadí určité historické situace.

2. SVĚDECTVÍ DĚJIN

Síla katolického učení o důstojnosti člověka byla zřejmá již v minulých staletích, např. v době středověkého pozemkového vlastnictví, kdy mnozí kněží a řeholníci vystupovali ve svých kázáních veřejně proti nedůstojnému zacházení se sedláky a pranýřovali šlechtu, která prostý lid protiprávně vydírala a utlačovala. Když za raného kapitalismu přibývala stále více nadvláda monopolů, byly jejich machinace ostře tepány předními teology. Dominikus de Soto /1495–1560/ říká, že monopolisté by měli být vyhoštěni ze země. Johannes de Medina /1490–1546/ podtrhuje, že oni škodí státu více než "neurody a kobylky." Podle kardinála Cajetána /1469–1534/ jsou monopoly "útokem na všeobecnou svobodu." Franciscus Sylvius /1581–1648/ nazývá monopolisty "usurpátory," protože se prohlašují protiprávně za původce cen. Bartolomé de Las Casas /1474–1566/ se neúnavně přimlouval za svobodu a práva Indiánů a ovlivnil rozhodujícím způsobem španělskou koloniální etiku.

Již dávno před vydáním "Komunistického manifestu" /1848/ protestovaly katolické kruhy v 1. pol. 19. stol. proti bídě proletariátu. Tak např. psal v Mohuči vydávaný časopis "Der Katholik" roku 1823, že lidská společnost hrozí být rozštěpena do dvou tříd: "na hodovníky a žebráky, lidi a tažná zvířata, bohatce a chudé." Adam Heinrich Mueller /1779–1829/ kritizuje, že "nové kněžstvo průmyslu" sní "o světovládě průmyslu," aniž by se zamyslelo nad tím, že dělníci jsou rozštěpováni na "kola, kladky, válce, ramena, vlnová pásna atd."

Peter Franz Reichensperger /1810–1812/, významný katolický pracovník v Porýní, poukazuje roku 1847 na to, že "vybičovaná chťivost po průmyslovém vlastnictví se zakládá na systému absolutní hospodářské konkurence a na troskách zničené existence mnoha jiných, či je s tímto stavem věcí dokonce vnitřně spjata." Nejstrašnější přitom je využití dětské práce. "Může taková práce," píše Reichensperger, "přinést štěstí a požehnání zemi, trpící ve svém středu tolik surovosti, zatímco se vydávají zákony na ochranu skřivánek a proti týrání zvířat?" Ve vůdčím katolickém časopise těchto let v Německu, v "Historisch-politische Blaetter," se dočítáme hned v prvním ročníku /1838/, že hlad stojí "v hadrech oděný ne-trpělivě venku přede dveřmi, klepe hrozným prstem a dožaduje se chleba a oblečení." Rovněž již několik let před "Komunistickým manifestem" protestoval arcibiskup z Cambrai, kardinál Petrus Giraud /1791–1850/, proti "vykořisťování člověka člověkem" – slovy, jejichž původcem tedy není K. Marx /1818–1883/. Mohučský arcibiskup Wilhelm Emmanuel von Ketteler /1811–1877/ podrobil ve svém spise "Die Arbeiterfrage und das Christenthum" /Dělnická otázka a křesťanství/ z roku 1864 tehdy vládnoucí systém absolutní hospodářské konkurence ostré kritice, neboť tento stav "vydává dělníka denně na pospas náhodnostem tržních cen. To je trh s otroky v naší liberální Evropě, přistřižen podle vzoru našeho humanistického, osvícenského a protikřesťanského liberalismu a zednářství." Každý způsob zotročení totiž protičeří křesťanské zvěsti o důstojnosti člověka.

3. VYJASNĚNÍ POJMŮ SE ZŘETEM KE K. MARXOVI A LIBERALISMU

a/ PRÁCE

Katolická sociální nauka vyzvedá důstojnost lidské práce a její osobní i etický charakter oproti pouze instrumentální povaze věcných předmětů /majetku, kapitálu/, kterým je práce nadřazena. Lidská práce odvozuje svou důstojnost z personalitu pracujícího člověka stvořeného podle obrazu Božího. Druhý vatikánský koncil k tomu říká, že "práce vychází bezprostředně od člověka," zatímco ostatní činitele mají jen instrumentální povahu. Z toho jasně vyplývá, že "řád věcí musí být ve službě řádu osobního a ne naopak." Osobní důstojnost lidské práce vyvěrá z předem dané personalitu člověka. Člověk není člověkem skrze práci či proto, že pracuje, nýbrž práce je lidská, protože vyplývá z lidské osobnosti. Oproti marxismu vidí katolická sociální nauka práci nejen na úrovni pouze věcných hodnot ("hodnota práce" v marxismu odpovídá materiálními hodnotám, které vyrobí; práce je jediným zdrojem věcných hodnot, nýbrž na úrovni lidské osobnosti. Práce je vždy a bez výjimky spojena s činností lidské osoby, zatímco vlastnictví leží vždy a bez výjimky mimo tuto osobu. Důležitější než vlastnictví je pro člověka jeho činnost či působení, obzvláště sleduje-li určitý vážný cíl. To pak nazýváme prací a jí přikládáme vyšší stupeň hodnoty nežli vlastnictví.

K. Marx vidí práci jako stětnutí mezi člověkem a okolním světem přírody. Při tomto procesu se člověk stává stvořitelem sebe sama a může se Bohu – za předpokladu, že by jeho existenci Marx býval připustil – vzpěčovat. Podle vulgárního marxismu je manuální práce zdrojem všech hodnot, tzn. všech hmotných dober, všeho bohatství. Podíl věcných výrobních prostředků a duševní činnosti projevující se ve vynálezech a technickém pokroku, obzvláště však podnikatelské činnosti, se opomíjí. Marxismus tedy práci na jedné straně ekonomicky přeceňuje, ale na druhé straně eticky podceňuje.

Rozpor mezi marxismem a katolickou sociální naukou není nikde tak vyhrcočen, jako v otázce hodnocení práce. Přitom nejde ani tak o Marxovo učení o pracovní hodnotě či převlastňování "nadhodnoty," což je ekonomicky neúnosné, jako spíše o Marxovo filozofické učení o práci, jeho materialistickou dialektiku, podle které společenská práce, jejímž prostřednictvím z přírody dobýváme to, co k životu potřebujeme, vede k vytvoření člověka. Ona tedy teprve dělá člověka člověkem, ale ne jako v sobě spočívající, vyhraněnou a nenahraditelnou osobnost, nýbrž jako společenskou bytost bez pravé vlastní hodnoty. Tento kolektivistický člověk, který je svou společenskou prací "causa sui", nezná žádného Boha stvořitele nad sebou; on je stvořitelem sebe sama. Tak stojí u Marxe společenská práce – jako zakládající prvek lidské existence – přesně tam, kde podle biblického pojetí stojí Bůh jako stvořitel všeho bytí. V Marxově učení o práci vrcholí jeho vzpoura proti Bohu a myšlenka stvoření. Zde je kořen a vnitřní jádro jeho ateismu. Tato blasfemická troufalost stojí v příkřím protikladu ke křesťanské vírouce: k víře v Boha jako stvořitele všeho bytí a k víře ve vykoupení člověka Bohočlověkem Ježíšem Kristem, kterou Marx nahrazuje pojmem sebevykoupení.

b/ VLASTNICTVÍ

14. září 1952 řekl Pius XII. /1876–1958, 1939 papežem/ v rozhlasovém poselství k vídeňskému Katolickému dni: "Právo jednotlivce a rodiny na vlastnictví vyplývá bezprostředně z bytí člověka jako osobnosti. Je to právo spojené s osobní důstojností člověka, ovšem právo spjaté se společenskými povinnostmi. Nejedná se jenom o určitou společenskou funkci." Beze sporu je s člověkem jako osobností dáno i jeho právo na vlastnictví. Tomuto právu je nejlépe zadostiučiněno tehdy, jsou-li všichni lidé vlastníky majetku, ale jen velmi nedokonale či vůbec ne, je-li všechn majetek víceméně v rukou jisté společenské menšiny, přičemž je většina z vlastnických poměrů vyloučena. Vlastnictví rozšiřuje prostor svobody člověka – aniž bychom přehlédli, že může též zotročovat – ale nikdy nemůže prodloužit lidskou osobnost do světa věčných hodnot. Lidská osobnost stojí nad věcmi, na které nemůže být snížena či redukována, což vyvěrá z metafyzické důstojnosti člověka. Ve smyslu biblicko-patristickém a v duchu scholastické tradice je člověk pánem nad věcmi, které jsou vždy jen sloužícím nástrojem lidí a ničím víc.

Modla "vlastnictví" přišla k moci za Francouzské revoluce roku 1789, která majetek okrášlila přívěskem svatozáře. V 19. stol. se žádné příkázání netěšilo tak velké úctě jako sedmé. Vlastnictví sice požívá institucionální garanci Desatera, ale konkrétní stav této instituce, skutečné rozdělení majetku včetně z toho vyplývajících společenských důsledky, nejsou dány jednou provždy. Vlastnictví nesmí vést k moci či k nadvládě člověka nad člověkem. To se ale stává smutnou skutečností, je-li většina lidí v důsledku nemajetnosti nucena pracovat pod cizím řízením, v cizích zájmech a s cizími výrobními prostředky, protože by jinak nemohla přežít. Ke konstatování tohoto faktu není vůbec zapotřebí utíkat se k Marxově teorii sebeodcizování člověka.

Rovnocennost sociální vázanosti majetku neboli jeho zaměření na společenské blaho /*indoles socialis*/ se vztahem vlastnickým /*indoles individualis*/ nebyla před encyklikou "Laborem exercens" za 14. září 1981 v žádném papežském či koncilním dokumentu tak jasně vyslovena jako v encyklice "Quadragesimo anno" z 15. května 1931. "Mater et Magistra" z 15. května 1961 mluví rovněž o "sociální funkci" s vlastnictvím vnitřně spojené. Když Jan Pa-

vel II. /nar. 1920, 1978 papežem/ na třetím zasedání latinskoamerických biskupů v Pueble 28. ledna 1979 použil obratu "sociální hypotéka:" spočívající na veškerém soukromém majetku, pak vlastně neřekl v Církvi nic nového. Též relativní měnlivost majetkové instituce /bez úhony na "institucionální garanci"/ a povinnost státu, nutné změny v tomto ohledu podle skutečných potřeb doby a prostředků zavést a provést, byly v "Quadragesimo anno" jasné a s jistotou vysloveny. Převod soukromého vlastnictví do vlastnictví společenského může být za jistých podmínek nejen ospravedlněn, nýbrž i příkazem doby. Pius XI. /1857–1939, 1922 papežem/ odmytologizoval na jedné straně kategorii vlastnictví, současně ale na straně druhé požadavek zespoledenštění výrobních prostředků omezil na rozumnou míru: na případné zespoledenštění podniků životně důležitých pro veřejné blaho celé společnosti.

Pius XII. byl na jedné straně obráncem soukromého vlastnictví, na straně druhé zřetelně rozlišoval mezi před- a nadjuristickou vládou člověka nad věcmi ve všeobecném smyslu /ta je dána Bohem s cílem sloužit ne tomu či onomu člověku, ale člověku vůbec/ a právním vyměření určitých oblastí neboli vydáním věcí do pravomoci jednotlivce, z které může kdokoli jiného právoplatně vyloučit. Správně chápané vlastnické právo spočívá v podstatě jen v obraně tohoto práva vůči třetí osobě. Před vlastnickým právem jednotlivce však stojí moc nad věcmi ve všeobecném smyslu i nad věcnými jednotlivostmi /osobně konkrétním majetkem/, která stojí na vyšší, nadprávní úrovni a je ontologické povahy. Sv. Tomáš Aquinský /1225–1274/ mluví při této příležitosti o absolutní přednosti "usus communis" před "administratio et dispensatio particularis," což bylo Piem XII. vícekrát jasně podtrženo. Též podle encykliky "Populorum progressio" z 26. března 1967 o vývojové pomoci a strategii nemá nikdo absolutní a neohrazené vlastnické právo, které by dovolovalo vlastníkovi nakládat s majetkem podle vlastní libovůle. Zároveň vyzvedl Pavel VI. /1897–1978, 1963 papežem/ i případnou nutnost určitého plánování a to jak vzhledem k vývoji, tak i k potřebám vývojové pomoci. Vedoucí kruhy vývojových zemí se mají s odvahou rozhodnout pro nutné a neodvratné sociální a ekonomické reformy a připravit pro ně půdu. Při tom by jim měly vyvinuté země velkodušně a důmyslně pomoci.

c/ HOSPODÁŘSKÝ A SOCIÁLNÍ SYSTÉM

Hospodářství je součástí společenského života a běhu událostí. Lidská společnost vzniká a podléhá ve světle dějin proměnám, jejichž rozumné utváření je lidem svěřeno. Lev XIII. /1810–1903, 1878 papežem/ proto v *Rerum novarum* kritizuje nejen neodpovědné jednotlivce, nýbrž vytýká především institucionální vady společnosti, v níž stát opomíjí spravovat společnost podle zásady obecného blaha. Pius XI. používá v této souvislosti výrazy "kapitalistický hospodářský režim" /*regimen*/ či "způsob, poměry" /*ratio*/, jehož základ spočívá v tom, že jedni dávají k uskutečnění společného hospodářského života k dispozici kapitál a druhí práci, tzn. že žádná z obou stran není sama schopna hospodářství uvést do řádného provozu. Jedna strana tedy nemůže být bez druhé. Věta "kapitál nemůže být bez práce a práce nemůže být bez kapitálu" stojí již u Lva XIII. v *Rerum novarum* z 15. května 1891. Pod pojmem "kapitál" se zde rozumí "bohatí" /*hucupes*/, tzn. vlastníci výrobních prostředků, a pod pojmem "práce" – "proletáři" /*proletarii*/, čili ti, kdož v důsledku vlastní bezmájetnosti jsou nuceni prodávat svou práci.

V této souvislosti mluví "Rerum novarum" o "břemeni podobajícím se otroctví," a to proto, že pracovní síle bez vlastního majetku nezbyvá vůbec nic jiného, nežli hledat mož-

nost vlastního uplatnění v podnicích "kapitalistů"; přitom je nucena podřídit se mzdovým podmínkám a nařízením "kapitalistů," což však není zdaleka nezměnitelné. Již v "Quadragesimo anno" nalézáme stopy toho, čemu se dnes říká "spolurozhodování" a co by při důsledném uskutečnění vedlo k odstranění kapitalistického hospodářského systému, charakterizovaného především mzdovým pracovním poměrem. Mocenská převaha spojená s vlastnictvím výrobních prostředků může být zneužita k tomu, aby se stala základem vykořisťovatelských vztahů. To však není, jak na rozdíl od K. Marxe učí Církev, nutně podmíněno systémem a může být změněno. Proto Lev XIII vytyčil požadavek spravedlivé mzdy, která by pracujícím v mzdovém poměru umožňovala nejen bez obtíží žít jejich rodiny, nýbrž i dopracovat se vlastního majetku. Zároveň ukázal i cestu ke splnění tohoto požadavku, totiž svobodného sdružování občanů; neboť pracující organizovaní a semknutí v svobodných odborech nejsou již bezbranní.

Kapitalistický hospodářský systém "není sám v sobě špatný. Jeho zvrácenost začíná teprve tam, kde kapitál používá na něm závislých pracovních sil k jednostrannému řízení a podnikání v hospodářství jen ve vlastním prospěchu, bez ohledu na lidskou důstojnost dělníka, na společenský charakter hospodářské činnosti, na společenské dobro a společenskou spravedlnost." Je ale docela dobře možné skoncovat s těmito nedostatky i na půdě kapitalistického hospodářského systému. Při tom hrají možnosti dříve podceňovaného organizovaného dělnictva důležitou roli. Sociální struktury nejsou dány jednou provždy a člověk nemá před jejich chybami rezignovat. Nejde zde totiž o přírodní zákonitost či "věčné" kategorie jako spíše o určitý problém, který se dá řešit. Souhra mezi kapitálem a prací /res et opera/ je myslitelná různým způsobem. Oswald von Nell-Breuning SJ /nar. 1890/ vidí vedle řešení "kapitalistického", kde iniciativa vychází z kapitálu disponujícího prací ve svých službách, a "laboristického," kde vedoucí role připadá práci, která najímá kapitál, ještě řešení "partnerské," spočívající na rovnosti mezi kapitálem a prací. V tomto řešení přenášejí kapitál a práce úlohu vedení na činitele třetího, totiž podnikatele, kterého je třeba vidět nejenom jako vlastníka disponujícího finančními prostředky, ale správněji jako ústřední postavu moderního, dynamického a expanzivního hospodářství. O takové "partnerské řešení" se snažil "systém spolurozhodování", v němž intelekt, kapitál a práce /intellectus, res et opera/ spolupůsobí v souhrte sociálního organismu, jak to požadoval již Pius XI. roku 1931 v "Quadragesimo anno." Bohužel v dekretech II. vatikánského koncilu hledáme zbytečně po nějakém poukazu na pozitivní roli podnikatele, přestože biskup Franz Hengsbach z Essenu v Porúří /nar. 1910/ ve své relaci důležitost podnikatelské role zvláště vyzvedl.

Až do nedávna /k "Laborem exercens" z 1981/ se hlavní pozornost v církevních dokumentech věnovala průmyslové společnosti a nikoliv zemědělskému oboru, protože kapitalistický hospodářský systém převládající v průmyslovém odvětví se stal rozhodujícím činitelem v hospodářství a celé společnosti. Dobře fungující průmysl je zároveň velkou pomocí pro zemědělství. Za Lva XIII. se dělníci ještě převážně mohli opírat o malý domek obhospodařovaný pozemek, ale za Pia XI. byli již z valné části zproletarizováni. Pius XI. proto viděl hlavní úkol v odproletarizování dělnictva, jeho vyvedení z naprosté nemajetnosti. Navzdory všem pozitivním změnám však zůstává určitý problém s kapitalistickým hospodářským systémem nadále spojen, totiž "anarchie výroby," na kterou poukázal též Pius XII. 3. června 1950. Nedá se totiž popírat, že finančně silná poptávka řídí výrobu. Po čem není na trhu finančně silná poptávka, to se přestane produkovat, i kdyby to bylo sebevzácnější a sebeužitečnější; po čem ale poptávka na trhu je, i kdyby to bylo sebeškodlivější a pro společnost

závadné a bezcenné, to se bude stále vyrábět dál, setká-li se jen rafinovaná reklama s pozitivní odezvou. Systém výroby řízené kupní poptávkou nemůže zakrýt skutečnost, že rozdělení kupní síly je na základě majetkových poměrů i výdělků nanejvýš rozličné, ve vysokém stupni náhodné a mnohdy dokonce nespravedlivé. Kupní síla se též neptá vždy na trhu po tom, co odpovídá rozumu a svědomí, ale jedná mnohdy nerozumně, egoisticky a náladově. V důsledku toho je společnost mnohdy nucena lidi zásobovat životně důležitými produkty, o jejichž dostatečnou výrobu se sami vůbec nesnaží, protože jejich dostatečnou produkci vlastní kupní silou a poptávkou nepodpoří.

d/ TŘÍDNÍ SPOLEČNOST

V minulosti převládala u katolických sociologů představa stavovsky rozčleněné společnosti, tj. společnosti skládající se z neantagonistických třídních skupin. Sociální encyklika "Rerum novarum" sice mluvila o kapitálu a práci jako o "třídních vlastníků a pracujících," ale přitom je třeba mít na zřeteli, že slovo "třída" /classe, class/ je v románských a anglosaských zemích poměrně bezbarvý pojem. Ne tak podle germánského a slovanského jazykového cítění, kde "třída" úzce souvisí s pojmem "třídní boj," který se přitom rozumí většinou v bojovém marxistickém smyslu. Na tomto pozadí je třeba vidět snahu středoevropských, zvláště německých katolických sociologů, vypracovat vlastní nauku o dělnictvu jako stavu. Nicméně v "Quadragesimo anno" od Pia XI. najdeme výraz "třída," který byl ostatně poprvé použit ve vztahu ke společnosti v 16. stol. a již v 18. stol. byl v tomto významu vcelku běžný zvláště v Anglii a Francii, avšak až do vystoupení F. N. Babeufa /1760--1797/ a naprosto převážně i později po celou 1. pol. 19. stol. bez spojitosti s "třídním bojem." Ovšem pojem "třída" má v encyklice podstatně jiný smysl a jinou náplň než u Marxe, jenž zabsolutizoval třídní rozpory a aplikací Hegelovy dialektické logiky z nich učinil základ své filozofie dějin. Pius XI. jej používá k analýze dané situace, existujících poměrů na pracovním trhu s výslovným varováním, že "práce není pouhým zbožím, nýbrž musí se v ní uznávat lidská důstojnost dělníka a proto se nesmí jen jako nějaké zboží kupovat a prodávat." Třídy, jež mají rozdílné a navzájem si odporující partikulární cíle, přesto spojuje jistý nadřazený zájem. Obě třídy jsou totiž na sebe navzájem odkázány a podléhají se vlastním přínosem na výrobě statků. Před rozdělováním sociálního produktu stojí výroba, k níž je zapotřebí obou výrobních činitelů, lidského a věcného. Oba faktory spolu musí kooperovat v rámci řádu, v kterém výrobní proces i konečný výrobek vyhovuje oběma stranám, či je pro ně alespoň únosný. Teprve pak se dá mluvit o způsobu rozdělování společně vytvořeného produktu, na jehož základě by obě strany měly dostat to, co potřebují nebo ce jim podle určitého měřítká patří. Obě společenské třídy tedy nejsou na sobě nezávislé veličiny, nýbrž části vyššího celku. Obě mají určité podstatně společné zájmy a z toho vyplývající společný úkol, totiž utváření a zřízení společenského celku takovým způsobem, aby se v něm všechny zainteresované strany cítily dobře a byly zároveň schopny vlastní oprávněné zájmy hájit a usku-
tečňovat.

e/ TŘÍDNÍ STŘETNUTÍ

Lidé se bohužel často snaží prosadit vlastní zájmy i na úkor zájmů druhého či společnosti, mají-li k tomu dosti moci. V tom případě se lidé mnohdy nedají přesvědčit ani nejlepšími argumenty. Teprve když je mocenský tlak protějšku dosti silný, stoupne i ochota vyslechnout si argumentaci a přání druhé strany. Na pozadí tohoto rozboru provedeného poprvé

Gustavem Gundlachem SJ /1892–1963/ roku 1929 byla skutečnost a určitá nezbytnost třídního střetnutí uznána též Piem XI. Ve zdůvodnění a ospravedlnění třídního střetnutí však leží zároveň i jeho omezení. Nejde totiž o "boj" či "likvidaci" protější strany, o hlásání nenávisti a závidění, nýbrž o rozumné utváření společenského celku a všem vyhovujícího společenského řádu za použití duchovních zbraní i všech ostatních etnostných prostředků zápolení, jehož cílem je odstranění třídních protikladů. Křesťan nesmí nenávidět či závidět; jeho povinností je respektovat práva každého člověka, i svého nepřítele, kterému má alespoň přát vše nejlepší. Pro křesťana zůstává i "třídní protivník" stále bližním. Hospodářské a sociální vztahy se proto musí řídit vyšší regulační silou, jíž je sociální spravedlnost a sociální láska /*Quadragesimo anno*, n. 88, 137/. Jen tak lze dosáhnout skutečného obrození lidské společnosti, neboť pro vývoj lidských institucí platí: "Spravedlnost dneška je láskou večerejška. Láska dneška je spravedlností zítřka." /M. Gillet/

f/ BEZTŘÍDNÍ SPOLEČNOST

K. Marx očekával, že zespolečenštěním výrobních prostředků odstraní vykořisťování člověka člověkem. Zkušenosti ze socialistických států na východě však mezitím touto důvěrou otřásl. Marxovy původní úmysly – osvobození člověka a jeho návrat od sebeodcizování k sobě samému – tam totiž zdaleka uskutečněny nebyly. I dělníkům je dnes známo, že komunismus neznamená bratrské rozdělování, nýbrž soustředění veškeré hospodářské, politické, vojenské, propagační a sociálně politické moci v jednom středu, což je zdrojem skoro neodolatelných pokusů ke znoužití této moci. Marxovo učení o nadhodnotě, jeho nauka o akumulaci a koncentraci kapitálu, jakož i teorie o pokračujícím relativním a absolutním zbfdačování mas, což by nakonec mělo vést ke světové revoluci a převratu, dnes nalézají odezvu jen u širších vrstev obyvatelstva poznamenaného bídou a nouzí v hospodářsky zaostalých rozvojových zemích.

g/ ZMĚNA SMÝŠLENÍ A ZMĚNA INSTITUCÍ

Pro katolickou sociální nauku je otázka po vlastnictví výrobních prostředků sice důležitá, ale přece jen druhotná. Rozhodující je oproti tomu otázka po zdroji iniciativy a řízení hospodářského života a kdo jej má v rukou. Toto, jak se zdá, není nutně vázáno na vlastnictví výrobních prostředků. Třídní společnost se dá překonat jiným druhem společenského seskupení, kde se společenské skupiny vytvářejí na základě společenských úkolů, které v zájmu pospolitosti přejímají ve společenském celku čili podle jejich přínosu k obecnému dobru. Přestože nahromaděné výrobních prostředků v rukou určité společenské menšiny je problematické a ne bez obav, takže jejich decentralizaci je třeba dát přednost, model harmonické společnosti otázku po vlastnictví výrobních prostředků přece jen ponechává otevřenou. Zespolečenštění ovšem není vyloučeno tam, kde je oprávněné a nutné. Ale ať je vlastním výrobních prostředků kdokoliv, dělník zůstane od výrobních prostředků tak dlouho odcizen, dokud by se celá hospodářská soustava nerozložila na samé podniky s jedním výrobcem či rodinné podniky. Za této situace je třeba usilovat o takovou hospodářskou formu, která pracujícímu člověku nejlépe vyhovuje. Model harmonické společnosti otázku po vlastnictví výrobních prostředků globálně neřeší, ale ponechává odpovědi po konkrétním rozčlenění společnosti pokud možno co nejširší paletu různých eventualit. Základem ovšem vždy musí být demokratická struktura nejen v oblasti politické, ale i sociální a ekonomické. Tímto směrem jsou snahy vedoucí k co nejširší majetkové základně a spolurozhodování pracujících

ectv v podniku i celém hospodářství. Důležitým přínosem k této koncepci je i nadpodnikové spolurozhodování, které je žádoucí tam, kde se hospodářská politika uskutečňuje na úrovni celé oblasti či celého odvětví.

Změna způsobu myšlení k lepšímu a s tím spojené duchovní úsilí – to, co Nový zákon nazývá pojmem "metanoia" – musí jít ruku v ruce se změnou institucí. Přitom se nejedná jen o reformu poměrů, nýbrž o reformu institucí či sociálních struktur, z nichž teprve tyto sociální poměry vyvěrají. Pravost obrácení je prokazatelná snahou o změnu poměrů k lepšímu či o reformu institucí. Cílem reformy institucí je odstranění překážek stojících v cestě čestnému a právně nezávadnému úsilí o pokrok, což vede k ulehčení obratu v myšlení a s tím spojeného praktického jednání.

4. "TŘETÍ CESTA"

Poněvadž dnešní hospodářsko–sociální poměry trpí různými nedostatky, hledá se "třetí cesta," vycházející vstřícně humánní struktury a touze po smyslu činnosti. V systému sociálně tržní výroby neoliberalismu je individualismus v nové době zmírněn praktickými obavami, ale na ideovém zdroji poznání, totiž nominalismu, se nic nezměnilo: individualistická společnost se otázkou po smyslu vůbec nezabývá, protože to není empiricky hmatatelné.

V reformovaném socialismu naproti tomu má např. Ota Šik /nar. 1920/ jisté metafyzické myšlení vztahující se na celek, tzn. že uznává skutečnosti unikající povrchní zkušenosti a věří, že dostatečně vzdělaní a aktivní lidé jsou schopni najít smysl vlastní práce a aktivity v zasazení se o zájmy společnosti. Přitom se to, co jednotlivec zamýšlí a žádá, čili to, co by mělo být, stává podle idealistického modelu skutečností. Cílem je shoda mezi zájmy jednotlivce a společnosti, skoncování se všemi formami odcizování, vyrovnanost mezi spotřebou a výrobou. Toho se má dosáhnout akceptováním zbožního charakteru výrobků prostřednictvím trhu.

Nejvyšším rozhodujícím orgánem v tomto systému není jen /komunistická či socialistická/ strana sama, nýbrž plánovací úřad, volený na základě většinového principu v demokratické společnosti. Rousseauova demokracie je podle Šika zřejmě jen určitě řešení z nutnosti, přicházející v úvahu jen na nejvyšší politické, ale nikoliv hospodářské či společenské úrovni. Žádoucím by zde též bylo výslovné uznání práv menšiny, neboli vytyčení hranic absolutního charakteru většinového principu.

Oproti liberalismu v sociálně – personalistické koncepci společnosti není pojem celku vztahující se na společnost jen určitým pojmem bez reálného pozadí, nýbrž skutečností. Společnost sice není substancí, ale přesto je reálnou jednotkou vztahů s vlastními normami chování. Existuje ovšem i idealistický společenský model vyrůstající z Hegela, podle něhož je již sám celek naplněním smyslu. Identifikace celku s dějinami lidstva v běhu světa zde nemůže uspokojit. V tomto idealistickém pojetí se celek nedá utvářet, nýbrž jen okreslovat. Osobní zodpovědnost jednotlivce je pak degradována na rezignaci v běhu lidských dějin. Idealizovaný stát je podle Hegela též nositelem morálky. K. Marx Hegelovu koncepci obrátil a prohlásil na základě svého materialismu lidské dějiny za manipulovatelné tím, že učinil hospodářské instituce ovládané člověkem rozhodujícím prvkem dějin.

Podle sociálně personalistické koncepce má společnost faktickou realitu v sociální přirozenosti člověka. Jednotlivci je od přirozenosti vlastní vztah k celku, do kterého se musí hledět určitým způsobem začlenit. Žádoucí, protože ještě neexistující, uskutečnění celku je dáno člověku jako základní úkol, k jehož realizaci dojde cestou poznání určitých norem skrze své svědomí a nikoli přírodní dispozicí či hospodářskými institucemi, které řídí a sjednocují lidské bytí a všechny oblasti života do jednoho celku naplněného smyslem. Tyto normy jsou závažné pro utváření společenského života a vytváření celku. Pro společný život je též zapotřebí formulování ideje společného blaha. Ze sociálně etického stanoviska je přitom nejdůležitější, aby se člověk o splnění tohoto úkolu zasadil, společně dobro zamýšlel a o uskutečnění pravé společnosti, stojící na normách vyvěrajících z lidské přirozenosti, usiloval. Člověk se nesmí poddat nadvládě technických či věcných nutností či přenechat vývoj společnosti údajným zákonitostem, dovolávajícím se autority přírodních zákonů.

Možnosti realizace tohoto úkolu pod zorným úhlem společného blaha, zahrnující zároveň i plně lidské blaho jednotlivce, jakož i jeho formulace, je ústředním problémem politiků. Zaměření společného blaha na osobu jednotlivce vyžaduje pluralistickou společnost, ve které je konkrétní artikulace imperativu společného blaha přenechána pokud možno co nejširší a svobodné iniciativě. Zvláštní role přitom připadá osobní zainteresovanosti, které se má v organizaci hospodářství vyhradit prvenství v rozhodování, neboť ona je skutečným motorem při nasazení práce i kapitálu a zárukou spravedlivého rozdělování dosaženého výsledku i výkonu práce. Důmyslně podchytená a organizovaná osobní zainteresovanost zajišťuje shodu mezi lidmi, kteří od přirozenosti snadněji poznávají a sledují vlastní blaho nežli blaho společné. V tomto smyslu plní osobní iniciativa určitou sociální funkci, i když se nedá říci, že by již sama od sebe zadostičila všem požadavkům plně sociální spravedlnosti.

Stimulace sociálně nezbytné osobní zainteresovanosti však není myslitelná bez soukromého vlastnictví, které zůstává řádným principem hospodářství. Kategorie řádu legitimuje soukromé vlastnictví. Jelikož individualizovaný hospodářský systém odpovídá přirozenému založení člověka, které se nedá změnit ani sebedůmyslnějším překolováním, lze jej označit jako řád přirozený. Právo na soukromé vlastnictví je pak principem přirozeného řádu věcí. Vlastnictví jednotlivce a individualizovaný hospodářský systém jsou podřízeny všeobecnému sociálnímu cíli. Tím je vlastnictví sociálně vázáno. Tato sociální vázanost ale musí odpovídat všeobecně platným právním normám, tzn. že musí být formulováno v hospodářském právu. Rozhodující motivací pro podnikatele totiž není sociální vázanost, nýbrž maximální společné blaho. To je myšlenkový sled vedoucí od sociálních hodnot k řádu umožňujícímu společné blaho, ale řídicímu se vlastními zákony, totiž tržní soutěží, a odsud zpět k účinné kontrole konkurence v zájmu společných hodnot vytvářejících se a existujících svobodně ve společnosti.

5. POŽADAVKY SOUČASNOSTI

Životnost katolické sociální nauky je vidět z požadavků, které se dnes na ni kladou, a to hlavně ve třech oblastech:

a/ OBRANA ZÁKLADNÍCH LIDSKÝCH HODNOT

Bez respektování určitých společných hodnot a práv, bez podstatného souhlasu v otázce pravých hodnot, je spolužití ve státě a mezi národy nanejvýš ohroženo. Rozpory týkající se ochrany nenarozeného života, euthanasie, upadající sexuální morálky, rozleptávající emancipace, bagatelizování násilností, zlehčování manželství a rodiny jako utlačovatelských

vztahů a přenechávání manželství libovůli manželů – to všechno ukazuje, do jaké míry bylo ořeseno doposud všeobecně uznávanými základními hodnotami ve společnosti. Tento stav rozpadu ohrožuje lidskou důstojnost. Neomezený pluralismus v představách o hodnotách postrádá jakékoliv integrující síly, což musí nutně vést ke zpusošení společnosti.

b/ OBRANA SVOBODY A DŮSTOJNOSTI ČLOVĚKA

Člověk je vystaven na pospas anonymitě jej ohrožujících pracovních a životních podmínek. Stále úžejí se stahující síly navzájem se prolínajících spojitostí ve společnosti, např. urbanizací, dělbou práce, zprůmyslněním, pokračující technizací a uniformizací, je dnes člověk vždy více v jistých oblastech svého bytí "podchycen", např. jako člen podniku, sociální pojištěnec, spotřebitel volného času, uživatel veřejné dopravy a "spravovaný" člověk. Tím je člověk vpravem do jistých, od něj nezávislých oběhů a postaven před hotová, již předem připravená schémata. Z toho vyplývá nebezpečí přejímání šablonovitých způsobů chování a s tím konec konců spojené degradace osobnosti. Při přenesení těchto tendencí na moderní pracovní vztahy se pak střetáváme s následujícími problémy:

- **Rozdělení mezi kapitálem a prací:** katolická sociální nauka se zabývá o podílení se nesamostatně výrobně činných na národohospodářské tvorbě kapitálu. Tímto způsobem by dosud nemajetné vrstvy obyvatelstva získaly vedle pracovní mzdy, sociálního pojištění, úspor a vlastního bytu navíc ještě větší hospodářskou jistotu a zároveň i tvůrčí vliv na hospodářské dění, což by vedlo samo sebou ke spolurozhodování a spoluzodpovědnosti.

- **Humani-zace práce:** v neosobním prostředí technického provozu platí člověk jen jako funkce. Ale podniky, úřady a správy jsou místy, kde lidé jdou za svou prací. Pracoviště, pracovní doba a pracovní prostředky /stroje, nářadí, materiál atd./ proto mají být vhodným způsobem přizpůsobeny člověku.

- **Mocenské struktury:** v moderním podniku, obchodě, úřadě a správě se střetáváme s vnitřním věcným nátlakem a funkcionální autoritou podnikového vedení s jemu odpovídající podřízeností zaměstnanců. Středem pozornosti ale má být člověk a ne investovaný kapitál. Z toho vyplývá požadavek "aktivního podílení se všech na podniku," přičemž by se vhodným způsobem mělo dojít k dohodě o konkrétních formách spolurozhodování, aniž by se tím poškodila nezbytná jednota ve vedení podniku.

c/ OBRANA SOLIDARITY LIDSKÉ RODINY

Navzdory všem rozdílům v barvě kůže a zvycích tvoří lidé všech světadílů nejen jednotu biologickou, nýbrž i jednotu metafyzickou na základě společné lidské přirozenosti. Lidé jsou podle Bible stvořeni k obrazu Božímu a vykoupeni Ježíšem Kristem. S ohledem na celou lidskou rodinu dnes stojí katolická sociální nauka před třemi úkoly:

- **Zasadit se za mír a světový mír** a to nejen proto, že totální válkou dnes hrozí vyhubení lidstva, ale i proto, že nic neodporuje Boží lásce více nežli pustošení, bezpráví a nepřátelství. Světový mír je ovocem spravedlnosti /Pius XII.: opus justitiae pax/ a ne automatickým důsledkem rovnováhy zbrojení či vytváření bloků.

- **Kritizovat vlády, které porušují lidská práva**, jako nespravedlivé. V mnoha státech dnes vládne duchovní, ideologický a náboženský útlak, o čemž se v západním světě mnohdy mlčí, bohužel často ze strachu před veřejným míněním.

- **Řetěz bídy v dnešním světě**, jako např. nedostatek pracovních míst, nezaměstnanost, chudoba, slabá poptávka, scházející nabídka, malé zemědělské výnosy, podvýživa a hlad, se dá přetrhnout jen důslednou aplikací učení o Bohu darujícím pozemské statky původně celé lidské rodině. Tím by se účinně zamezilo štvaní lidí proti sobě velikáskými nespílitelnými sliby a vydáním celých národů na pospas totalitním ideologiím.

JAN ŠRÁMEK – ČLOVĚK A STÁTNÍK

Jan Šrámek se narodil 11. srpna 1870 v Grygově u Olomouce. Vyšel z chudé hanácké rodiny, která záhy po Janově narození ztratila svého živitele a byla odkázána pouze na starostlivou péči matky. Proto tvrdé životní začátky, jimiž musel procházet nevšedně nadaný hoch, vtiskly budoucímu knězi a uznávanému vůdci katolického lidu u nás zcela osobitý ráz, vypěstovaly v něm živé vědomí, že jenom trpělivou prací, jakož i pevnou důvěrou v Boží prozřetelnost, lze dosáhnout trvalých úspěchů.

Prvním zásahem prozřetelnosti bylo rozhodnutí Janova strýce, jehož přičiněním se mladinký Šrámek dostává na studia, na která se jeho upracovaná matka marně pokoušela sehnat nezbytné prostředky. A tak Jan přichází na arcibiskupské gymnasium do Kroměříže. Příhoda, která se udála u přijímací zkoušky, je velmi příznačná i pro pozdější Šrámkovu přimost, ale málem by ho byla připravila o možnost studování. Když totiž zkušební komise v přítomnosti samého kardinála Fuerstenberga předložila chlapci německý text, aby zjistila, jak dovede německy číst, Šrámek klidně odpověděl: 'Tohle číst nebudu, to jsem jaktěživ neviděl.' Komise byla chlapcovou odpovědí nemálo překvapena a také přítomná matka zalomila rukama nad synkovou troufalostí. Ale poněvadž Šrámek ukázal v jiných předmětech nejlepší prospěch ze všech, byl přijat.

Na arcibiskupském gymnasiu měli na něj největší vliv dva kněží, nedocenený Hrbček v dějepise a Becák v češtině. Zájem o historii a jazykozpyt převažoval také v předčasných literárních pokusech Šrámkových. Sám moravský jazykozpytec František Bartoš neváhal v úvodu své gramatiky ocenit spolupráci mladistvého Šrámkova. Ale teprve v olomouckém bohosloví se prohloubil jeho zájem o nové obzory. Je to především křesťanská sociologie a nové myšlenky o nutnosti obrození společnosti v pravém duchu Kristově, jak k tomu důrazně vybízel encyklika Lva XIII., jimž napříště zůstane Šrámek cele oddán.

Záhy také správně pochopil, že problém náboženského obrození společnosti je velmi úzce spjat s uplatňováním zásad sociální spravedlnosti. V tomto ohledu Šrámkovo první kněžské působení v Novém Jičíně na Moravě se stalo významnou etapou v jeho dalším vývoji. V poněmčelém středisku průmyslového života poznal vedle nelítostného národného útlaku i děsivou tvář sociálních rozdílů: na jedné straně moc bezohledného liberalismu, na druhé téměř bezbrannost vykořisťovaného dělnictva. A nebylo náhodou, že se do Nového Jičína dostal také jiný kněz, Šrámkův přítel z bohosloví, brzy známý básník a organizátor literárního života katolického a první orelský pěvec Karel Dostál Lutínov. Jejich společná práce pro náboženské, národní a sociální povznesení české menšiny novojičské se stala základem celé příští činnosti obou mladých kněží, jejichž plodné přátelství bylo oběma neocenitelnou podporou v celoživotních zápasech o spravedlivé postavení katolicismu v českém národě. Z této spolupráce se zrodily podniky, které daleko přerostly okruh krajové činnosti. Kdežto Lutínov zaměřil svou práci ve směru převážně literárním a literárně-organizačním, Šrámek naopak publicistickým a veřejně-organizačním.

Záhy však musí Šrámek opustit Nový Jičín, neboť jeho horlivá činnost vyvolala prudký odpor německo-liberálního tábora, a proto nastupuje místo administrátora v Životicích na Moravě, aby odtud po krátkém působení ve Všechovicích zakotvil trvale v Brně. Všechno jeho úsilí směřuje nyní k oživení katolické aktivity ve veřejném životě. Nebyl to úkol snadný. Infiltrace pokrokářských a marxistických hesel nebezpečně pronikala do českých měst i na venkov. Bylo nutno probouzet svědomí katolíků a připravovat je pro čimorodou účast ve veřejném životě. A protože si byl příliš dobře vědom toho, že jádrem příštího vývoje politického a sociálního bude dělnictvo, zakládá nejdříve organizace křesťanských pracujících, pak organizace katolických žen, jakož i organizace hospodářské a finanční jako vlastní hmotný základ hnutí. V neméně míře dává podnět k zakládání tělocvičných jednot, jež se pak staly jádrem katolické tělovýchovné organizace Orel. Roku 1897 vyrostla pak za Šrámkova vedení i silná ústřední organizace křesťansko-sociálního dělnictva.

V době, kdy Šrámek vstupoval do praktické politiky, byla už v českém táboře roztržitost, která byla výrazem krize nejenom českého duchovního života, ale zároveň i zárodečně krystalizace nových myšlenkových směrů i politických hnutí. Šrámek ovšem nebyl laudator temporis acti – chvalofečníkem zaslých časů – , jeho orientace vycházela z živé přítomnosti, jež byla vpravdě sopečná a až svěhlavě neromantická. Politické rozvrstvení bylo v té době takové, že žádná ze stávajících stran nebyla Šrámkovi vhodným nástrojem k uskutečnění reformních snah křesťansko-sociálních, které dosud hlásal. Původní prvenství staročeské strany, vedené Palackého zefem Riegrem, bylo již na počátku devadesátých let definitivně oříseno opozicí mladočeskou a také Katolicko-politické jednoty organizované od r. 1871 začaly opouštět volné spojení se Staročechy, kteří pod tlakem mladočeské propagandy dopřávali stále více místa novodobým heslům liberalistickým, takže nakonec došlo k založení samostatné strany katolicko-národní. Ale od sklonku sedmdesátých let vyvstávalo v českém politickém táboře nové hnutí, sociálně-demokratické, hlásající marxismus, ať už cestou revoluce nebo vývojem, hnutí, které právě od přelomu století začalo ovládati průmyslová střediska českých zemí. Šrámek správně vystihl, že přitažlivost sociální demokracie u dělnických vrstev není určována jejím revolučním programem, nýbrž spíše neochotou ostatních stran vyrovnání se s problémem sociální spravedlnosti pro dělnictvo v duchu nutných reforem hospodářského a sociálního řádu společnosti. Toto poučení mu ostatně skýtala nejenom tehdejší smutná praxe politických stran občanských, nýbrž i jasné výzvy slavné encykliky papeže Lva XIII. o dělnické otázce. Šrámek takto na konkrétní české situaci domyslel prakticky zásady papežovy encykliky. Proto také nebyl ochoten obcházeti palčivé problémy na půl cesty a rozhodl se založit stranu křesťansko-sociální r. 1899, která se od strany katolicko-národní lišila právě svým reformním programem sociálním. V tomto rozhodnutí ho posilovala i obdobná křesťansko-sociální hnutí v Belgii, Německu a Itálii. Nicméně obě strany se vzájemně podporovaly, zvláště v urputných volebních zápasech, kdy jiné české strany soustřeďovaly své útoky právě proti nim. Ačkoli se právem mohlo očekávat, že křesťansko-sociální strana Šrámkova s výrazným programem sociálního reformismu bude přinejmenším slušně respektována, skutečnost byla zcela jiná. To, co strany socialistické a pokrokářské podnikaly ve volebních bojích proti stranám křesťansko-sociální a křesťansko-národní a především proti Šrámkovi samému, se dá svou neurvalostí přirovnat toliko ke známým komunistickým praktikám. Vlastním důvodem nebyl sociální program Šrámkovy strany, ale jeho neúchylná věrnost Církvi a jejímu učení.

R. 1906 byl zvolen do zemského sněmu moravského a r. 1907 se stává říšským poslancem vídeňského parlamentu. Zde prožívá společně s ostatními českými poslanci všechny boje za zlepšení práv českého národa. Zde také utužuje bratrské styky se zástupci slovanských katolíků, zejména jihoslovanských. Ve funkci říšského poslance zastupuje také české poselstvo v tak zv. rakousko-uherských delegacích. R. 1908 byl jmenován profesorem sociologie na bohosloví v Brně. Téhož roku dává popud k sjednocení katolických tělocvičných jednot. R. 1909 na sjezdu katolíků v Olomouci přijímají tyto jednoty společný název Orel a Šrámek je zvolen jeho prvním starostou za nadšeného souhlasu tisíců účastníků z Moravy, Slezska, Čech i Slovenska. Po velmi prudkém volebním zápase r. 1911 ztratil Šrámek mandát do říšské rady, avšak zůstává zemským poslancem moravským a přisedlím zemské samosprávy na Moravě. Téhož roku zakládá v Brně politický deník DEN, jemuž věnuje soustředěnou pozornost.

Zatím dochází k první světové válce. Šrámkova důvěra v konečnou spravedlnost pro náš národ je nezviklatelná. Ostatně o významném národním profilu tohoto politika nebylo nikdy ani nejmenší pochybnosti. Jeho úsilí o národní svobodu bylo příliš dobře známo již z dob předválečných a Šrámek zůstal pevný i za války. Neskládá nikdy hold vídeňským vládám a tím méně Habsburkům. Z téhož důvodu také důsledně nechodí jako člen zemské samosprávy na místopředsitelství. /...../

Na památné konferenci říšské tělovýchovné rady Orla v Brně dne 28. října 1917 pronesl Šrámek velmi závažný projev, v němž vyzval Orelstvo k duchovní pohotovosti na všech úsecích veřejného života, neboť jenom dobře organizovaná katolického lidu bude s to zmařit vnučený kulturní boj, který by podstatně oslabil nejenom vážnost, ale i odolnost našeho přístího státu.

V převratových dnech dlí Šrámek nepfetržitě v Praze a zúčastňuje se všech přípravných prací Národního výboru. Ale manifest k národu a první revoluční zákon Národního výboru nenesou jeho podpis. Staří političtí protivníci Šrámekovi, ač dobře věděli o jeho nesmlouvavé vlastneckém postoji za války, záměrně umlčují jeho podíl na převratovém dění v klamném domnění, že ho tak odstaví na vedlejší kolej. Šrámek ani nezahofkl, ani se nedal odstavit. Zakrátko je hlavním představitelem jednoho z nejsilnějších politických táborů, poté co se stranv katolicko-národní a křesťansko-sociální sloučily ve stranu lidovou a když i slovenské strana lidová s Hlinkou v čele s ní přechodně vytvořila jednotný politický blok. Šrámkova strategie vůbec směřovala k tomuto cíli vytvořením jednotného bloku českých a slovenských katolíků zamezit jednou provždy jakýkoli kulturní boj u nás a dát tak mladé republice spolehlivý základ pro řešení nesporných vnitropolitických a mezinárodních úkolů.

Političtí odpůrci sotva mohli pochybovat o tom, že tento blok by představoval nejsilnější politický tábor v republice i že byl měl zaručeno pravidelné premiérství ve všech vládách. Ostatně již první parlamentní volby z r. 1920 ukázaly jasně, že bez Šrámkovy lidové strany není myslitelná další konstruktivní vláda republiky a přístí historik nebude mít těžkou práci se zjištěním, že politická síla katolického tábora českého a slovenského odradila politické odpůrce od násilného kulturního boje, k němuž byly ochotny téměř všechny pokrokácké směry a strany ve smyslu známého hesla "Řím musí být souzen a odsouzen". Politické prvenství lidové strany v zemi moravsko-slezské a strany lidové na Slovensku zůstalo po celou dobu trvání svobodné republiky politickou realitou, již nebylo možno nikdy podceňovat, a to i přesto, že plán jednotného bloku obou stran musel ztroskotat. Rozbil se o netrpělivost Hlinkovu a jeho strany v otázce slovenské autonomie, kterou kladli jako bezpodmínečný a hlavně

bezprostřední cíl. Hlinka viděl v úřední propagandě jednotného národa československého svrchované nebezpečí nejenom pro uskutečnění slovenské autonomie, ale i pro slovenské národní vědomí. Šrámek zase v neprodleném prosazování slovenské autonomie – a k tomu v dobách z mezinárodního hlediska mimofádně nejistých – ohrožení stability československé státnosti vzhledem k stále akutnímu nebezpečí německé a maďarské iredendy i tehdejší nelojálnosti obou národnostních menšin k československému státu. Antagonismus taktou vzniklý ukázal se nepřeklenutelným právě v perspektivě obtíž jak vnitrostátní, tak i mezinárodní povahy.

První léta republiky byla velmi trpkou zkouškou pro katolíky. Jak Šrámek správně předvídal, pokrokářská hesla z dob předválečných znovu ožila ve vši své neurvalosti, a to nejenom v tisku a na veřejných shromážděních, ale i ve školách a v úřadech. Průvodní zjevy této protikatolické horečky byly vpravdě skličující: potupné stržení Mariánského sloupu v Praze, rozbíjení posvátných soch, vyhazování křížů ze škol, beztrestné tupení kněží a Církve, neostyšná propaganda pro vystupování z Církve a podporování rozkolného hnutí církve československé, násilné zabírání kostelů pro její účely, šikanování katolické mládeže ve školách, ale i dospělých v úřadech a v zaměstnání. Smutná to bilance, která byla v rozporu nejenom s demokracií, ale i s lidskou slušností.

Šrámek však neztrácel nervy. Byl si dobře vědom toho, že tyto insulty, jakkoli potupné svou drsností, pocházejí většinou z poblouznění, z mylných představ, živěných nadto demagogií, podle nichž osud Církve měl být spjat s osudem habsburské říše nebo vůbec s osudem monarchií ... Šrámek nejednou zdůrazňoval, že tu neprávem musíme spláceti trpkou daň nejen za hříchy habsburské minulosti, jež nejvíce poškodila církev samu, neboť byla často v přímém rozporu s učením a kázní Církve, ale i za neodpovědnost propagandy husitismu, po půlstoletí vyhlášeného za samospasitelný lék pro náš národ, ačkoli všem těm i rádobučeným propagandistům nešlo vůbec o náboženskou podstatu husitství, nýbrž toliko o pár osvícensko-pokrokářských hesel zcela nehistoricky připsaných na husitský chorál, ale hlavně na palcát. Mimoto Šrámek také věděl, že v sázce je těžce nabytá svoboda a státní samostatnost, jež nám byla dána i z Boží milosti a že pouhý negativní odpor katolíkům by osudně poškodil zájmy Církve i budoucnost katolického náboženství u nás. Proto odmítal pouhé radikálčení. Jeho heslem naopak bylo tvořivou prací a semknutím všech konstruktivních katolických sil napomáhat k pozvolné likvidaci zaostalé pokrokářské animosity. Proto důrazně připomínal, že naše postavení katolíkům v Československu je zcela jiné než ve staré monarchii, kde jsme se národně cítili jako cizinci. Naproti tomu ve vlastním státě iříštění národní energie v neurvalých ideologických bojích by jednoho dne mohlo podkopati i vlastní základy našeho státu. Jestliže pokrokáři jsou ve své typicky nedemokratické nenávisti nepoučitelni, my naopak musíme ukázat převahu rozumu a osvědčit křesťanskou trpělivost. Je naším čestným úkolem, připomínal Šrámek, dáti českým pokrokářům tuto rozhodující lekci z demokracie. Jen tak naše rozvaha a umírněnost, jež se sice jeví okamžitě jako nepopulární, mohou se pro budoucnost státu vpravdě katolickým i státotvorným přispěvkem rozhodujícího významu.

Záhy se také ukázaly výsledky tohoto konstruktivního plánu. Navzdory všemu protivenství přes sedmdesát procent českého obyvatelstva zůstalo věrno katolické Církvi. Sebevědomí českých a slovenských katolíků rostlo a rozvíjel se tvůrčí clán katolické myšlenky.

A o jubilejních slavnostech svatováclavských v r. 1929 vítalo již Orelstvo ve svém středu hlavu státu, T. G. Masaryka. Je škoda, že v Čapkových Rozhovorech s T. G. Masarykem nenacházíme vysvětlení této přítomnosti hlavy státu v ore-

ském prostředí. To už ovšem patřil Šrámek k nejvážnějším členům vládní koalice a jeho účast téměř ve všech vládách republiky, s výjimkou úřednických, měla také podstatný podíl na stabilizaci našich politických poměrů. A bylo to Šrámkovu důsledné odmítání levicového i pravicového extremismu, jež bylo rozhodující pro soudržnost tehdejší koaliční politiky, stejně jako pro pevný postoj Československa v politice mezinárodní.

Tato prozíravá účast na budování naší demokracie přispěla i k urovnání konfliktu mezi státem a Církví. Nedošlo k rozluce mezi Církví a státem, ale naopak k dohodě, k tak zv. modus vivendi. Tím se dosáhlo, že náboženství zůstalo povinným předmětem na všech školách až do V. třídy, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi bylo zachováno církevní školství, v českých zemích bylo uznáno právo veřejnosti existujícím katolickým školám, zvláště arcibiskupským gymnasiím a několika řeholním učitelským ústavům. Bylo zabezpečeno rovněž sociální postavení kněžstva a teologické fakulty pražská a olomoucká a později též bratislavská zůstaly ve svazku universit a byly zavedeny normální diplomatické styky s Vatikánem, který schválil a uznal rozhraniční nově nabytých diecézí, s výjimkou části diecéze vratislavské, pro kterou bylo plánováno zřízení samostatného biskupství se sídlem v Ostravě.

Tak se Šrámkovu obezřetnému vedení celkem rychle podařilo to, s čím jeho odpůrci nejméně počítali. Státotvorný postoj katolíků v Československu byl jednou provždy mimo jakoukoli pochybnost. Dále se účinky katolického sebevědomí projevovaly ve stále stoupajícím zvnitřňování náboženské praxe, v rostoucím významu katolíků v životě literárním a uměleckém. Dokladem toho byl i sjezd katolíků konaný r. 1935 v Praze, který se svým rozsahem a hlavně svým církevně-politickým významem, mříčím přímo na adresu totalitarismu pravého i levého, ukázal přesvědčivě nejenom republice, ale v zahraničí, že katolictví – děj se co děj – je a zůstává i pro budoucnost rozhodující silou pro demokracii ve střední Evropě. Jak domácí, tak zahraniční tisk označil tento sjezd za jeden z největších triumfů Šrámkova plodného úsilí.

V letech třicátých, kdy se v Německu dostal k moci Hitler, ocitla se naše republika v přímém dosahu nacistického ohrožení. Zeměpisně, hospodářsky a vojensky stálo Československo v cestě Hitlerovým plánům na podmanění dunajského prostoru a další volné cesty na Východ. Jedním z prvních bodů tohoto programu bylo rozvrátit československou demokracii, aby se pak náš stát stal lacinou kofistí Hitlerovou. Bohužel, v některých občanských stranách se začaly projevovat fašizující tendence a první reakce vládních stran na tento vývoj byla volba nástupce T. G. Masaryka, který doporučil kandidaturu E. Beneše. Rozhodující roli při této volbě sehrála právě lidová strana a její předseda, Msgr. Šrámek, jemuž bylo jasné, že stát nemůže nastoupit jiný kurs než ten, který byl reprezentován vládou dosavadní koalice. Pouze jedna část agrární strany chtěla postavit protikandidáta. Avšak vyloučení socialistů při jeho eventuelní volbě by bylo znamenalo vážné riziko nejenom pro dosavadní koalici, ale i pro stát, neboť v nejlepším případě by taková volba přivedla vládní krizi a nejostřejší opozici socialistickou, jež by byla mohla snadno vésti k vytvoření t.zv. lidové fronty příslušné i s komunisty. Šrámek tím, že se tehdy jednoznačně postavil za kandidaturu Benešovu, zabránil dvojímu vážnému nebezpečí: jednak výkyvu naší politiky k fašizující pravici, jednak vytvoření národní fronty. Právem proto mohl tehdy prohlásit poslanec Bechyně, že bez Šrámka by byla republika podlehla Hitlerovi ještě dříve, než na podzim roku 1938. /.../ Tím jsme si zachovali čistý štít a rovněž jsme ztížili Hitlerovi jeho předčasné přepadení střední Evropy a získali tak pro svobodný svět nesmírně cenný čas, nutný k jeho probuzení z podceňování

hitlerovského nebezpečí. Tudíž i v této perspektivě předsáhl Šrámko rozhodnutí z r. 1935 daleko okruh záležitostí pouze československých. Po mnichovské tragedii odchází Šrámek z vlády, protože neuznával stav vytvořený mnichovským diktátem, odsuzujícím ožebračené Československo k omezenému životnímu a milostivému německému nacismu. Nemohl prostě souhlasit s odstraněním demokratického řádu a s nastolením autoritativního systému jedné strany po způsobu fašistického. Protestoval také proti samozvané fuzi pražského lidoveckého křídla pod vedením Staškovým se stranami agrární, živnostenskou a stranou národního sjednocení v t. zv. Stranu národní jednoty a také věs zabránil podobným pokusům na Moravě. Šrámek tak jasně vystoupil proti flagrantnímu porušení demokratického programu lidové strany, jejíž místo viděl jedině v odboji za osvobození Československa a obnovení jeho předmnichovských hranic.

Když v červnu roku 1939 opouští svou poníženou vlast, nemá Šrámek na mysli nějaké osobní ambice. Navíc tak činí na přání lorda Vanisarta, který důrazně vymáhal jeho účast na zahraničním odboji. Po vypuknutí druhé světové války odjíždí Šrámek z Londýna do Paříže, aby se tam zúčastnil založení České národní rady, a sám se stává jejím předsedou. S výjimkou předsedy Hnutí francouzských lidových republikánů, p. Champetier de Ribec, se mu v Paříži nedostává velkého pochopení v otázce uznání exilové vlády. Zůstalo pouze při dohodě o ustavení československých jednotek ve Francii. Nicméně, Šrámkova jednání zanechala u Francouzů velmi dobrý dojem. Tenkrát se také od představitelů francouzských katolických republikánů Bidaulta a Teitgena dověděl, že pro svůj program převzali mnohé ze zásad obsažených v programu čs. strany lidové.

V červnu 1940, po tragické kapitulaci Francie, odchází Šrámek do Velké Británie aby pokračoval v úsilí o vytvoření naší zahraniční vlády a jejího uznání západními spojenci. Velké politické zkušenosti a vážnost, které se Šrámek těšil nejenom však mezi našimi exilovými pracovníky, ale rovněž u západních států (když ho předurčovaly k vedoucí úloze v našem zahraničním odboji. Velkou podporou v jeho počínání mu byl anglický katolický episkopát, zejména kardinál Rinsley a biskup Mayers, kteří pomáhali získávat britskou veřejnost pro naši věc, ale i veřejné mínění mimo hranice Velké Británie.

Ze Spojených států vrátilivši se dr Beneš vyjádřil proto jen obecné přesvědčení, když jmenoval Šrámka předsedou zahraniční vlády, která byla brzy oficiálně uznána Londýnem, Washingtonem a též francouzskou exilovou vládou generála de Gaulla, jakož i všemi ostatními evropskými vládami dlícími v anglickém exilu. Ujistění lorda Vansisarta, že československému exilu může nejvíce prospět politik významu Šrámkova, se doslova splnilo. Situace se rychle vyvíjela a našeho sedmdesátníka čekaly mnohé těžké zkoušky a někdy i prohry, jež se však staly součástí světové tragédie, která začala zapouštět své kořeny od chvíle, kdy SSSR musel nedobrovolně opustit dohodu s Hitlerem a vstoupit do války po boku západních mocností.

Postup naší exilové vlády a presidenta Beneše se stával stále obtížnější a těžko říci, do jaké míry Beneš sám ovlivnil presidenta Roosevelta v jeho smířlivém posuzování Sovětského svazu a zdali měl skutečný vliv na rozhodování Američnů vůči Sovětům. Nelze v tomto ohledu Benešovu roli přeceňovat, vždyť Roosevelt byl obklopen dost velkým počtem poradců netajících se svou prosovětskou orientací. Byla to ze strany tehdejšího amerického vedení spíše zarážející neznalost marxisticko-leninské doktriny a její dialektiky, jakož i utopistický humanismus, který přehlížel tvrdé skutečnosti. Bohužel tentýž mylný odhad o skutečných cílech sovětského komunismu a o možnostech kolaborace s ním, byl také

největší sibiinou Benešovy politiky a jeho socialistických stoupců, kteří čí-
nili vše, aby se tato Benešova orientace stala osou politiky naší exilní vlády.
/ Dnes je všeobecně známo, že Winston Churchill varoval dra. Beneše před touto
orientací. — Pozn. red./

Za této atmosféry osudné důvěřivosti vůči Sovětům se Šrámkova role stávala
čím dále nesnadnější. Opustit tuto vládu znamenat ponechat ještě volněj-
ší ruku prosovětským prvkům. Konec konců, ani polská exilová vláda, která
měla za sebou mnohem větší vlastní armádu, než byla naše, nedokázala západní
spojence přesvědčit o Stalinově zálučnosti a to ani ne při tak prokazatelném pod-
vodu, jako bylo vytvoření a uznání t.zv. Lubliinského výboru, Stalinem bezos-
tyšně prosazovaného. Platilo to nejen o nás a o Polsku, ale i o protititovské Jugo-
slavii, o Litvě, Lotyšsku a Estonsku. Bylo s námi jednáno jako s jinými malými
státy, které musí podřizovat své vlastní zájmy strategií svých spojenců.

Šrámek byl odhodlán, i za situace vytvořené teheránskými a jaltskými dohodami,
pokusit se o odčinění tohoto dědictví i v nerovném souboji se sovětskou mocen-
skou převahou. Zajisté si nečinil iluzí o výsledcích svého postupu a je známo, že
ho mučila tíha zodpovědnosti za další vývoj, jak o tom vyprávěl brzy po svém
návratu do Prahy. Když letěl počátkem roku 1945 z Londýna do Moskvy k závě-
rečným jednáním o uspořádání Československa, jeho zdravotní stav se do té mí-
ry zhoršil — bylo mu sedmdesát pět let — že si musel několik dní odpočinout,
aby nabral síl k účasti na dalším aktu naší nové tragedie.

Nato se Šrámek, ne ještě zcela bezmocný, vrací do vlasti. Ovšem nikoli přes
Košice, jako ostatní členové vlády, nýbrž přes Lvov, kde navštívil svého dávného
přítele, řecko-katolického arcibiskupa Szeptického. Ve chvíli, kdy se připravo-
valo lstivé odtržení Podkarpatské Rusi od naší republiky a když už bylo v proudu
pronásledování řecko-katolických kněží a věřících na území Haliče, Šrámek
svou demonstrativní návštěvou u uniátského arcibiskupa, kterého znal už z uni-
onistických sjezdů velehradských, výmluvně symbolizoval naši jednotu s bratry
Rusíny.

Když se na domácí půdě Šrámkovi podařilo uvést v činnost lidovou stranu,
jeho první starostí byl boj proti bolševizaci státu. V obecně ustrašené atmosfé-
ře, jednak ještě v důsledku okupace, ale též po řádění oné dobře známé osvobo-
ditelské soldatesky a v jejím stínu operujících komunistických teroristických
skupin řízených Šlingy a jimi podobnými, nebyl to úkol snadný. Bohužel, proti-
demokratický tábor byl posílen květnovými zrádci z řad inteligence a jiných
společenských vrstev. Tisk lidové strany má tu nesmírnou zásluhu, že jako první
začal pranýřovat komunistickou zvlášť a budil tak zakřiknutý česky a slovensky
lid k odporu. Ovšem několik osudných chyb, které si komunisté pod ochranou
Rudé armády vynutili na ustrašených demokratech, byly stále vážným rizikem
pro tuto opozici. Ministerstvo vnitra bylo v komunistických rukou a navíc někte-
ré presidentské dekrety legalizovaly celou řadu protíústavních opatření, učině-
ných mezitím komunisty a jejich přísluhovači, a to všechno ještě před svolá-
ním ústavodárného národního shromáždění, takže demokratický život země
byl předem vážně ochromen:

I po volbách z r. 1946 měl Šrámek plně ruce práce, aby demokraté mohli co nej-
úspěšněji čelit šíření komunisticko-socialistického totalitarismu. Měl na zřete-
li především záchranu Československého Orla, aby se nestal obětí zálučných plá-
nů na t.zv. sjednocení tělesné výchovy. Rovněž se lidoveckému vedení podaři-
lo prosadit nezávislou organizaci vlastního dorostu — lidovecké mládeže, neboť
jak si představit skutečnou politickou stranu, která by přenechala výchovu a poli-
tické školení své budoucí generace svým protivníkům, jak o to usilovali komu-

nisté s naivním přitakáváním obou českých socialistických stran. Nechyběly ani některé rušivé momenty, k nimž patřilo obojetné chování několika předních zástupců strany, kteří nepěstávali s pochlebováním Sovětskému svazu. Neméně rušivě působil i matný liberalismus některých radikálů, jimž stranáměla sice sloužit k protikomunistickému boji, ale bez jakéhokoli vnitřního vztahu k jejímu křesťansko-sociálnímu programu.

Převážná část těchto politických nesází plynula vlastně z košického zglajchaltování politických stran, jejichž program a činnost byly omezeny uzákoněním rozsáhlé socializace země. Naděje spočívala ve skutečné rehabilitaci demokratických svobod a v posílení nekomunistických stran v budoucích parlamentních volbách. Plně vyslovení tohoto požadavku bylo předem vyloučeno censurním nátlakem, ale díky činnosti obou nesocialistických stran – lidové a slovenské demokratické – se vytvářely příznivější podmínky pro rozvoj demokratické opozice, už také proto, že značná část národních socialistů a také sociálních demokratů si začala uvědomovat své vlastní komunistické obležení. Komunisté byli ovšem odhodláni nepřipustit, aby tento vývoj vedl k rehabilitaci demokratických svobod cestou ústavně parlamentní, proti které byli ochotni zakročit i násilím.

Šrámek si toho byl velmi dobře vědom a proto od počátku naléhal na obnovení spojeneckých smluv se západními velmocemi. Spatřoval v tom jedinou možnost, jak se vyprostit z nebezpečí sevření jednostranným spolenectvím s SSSR. V tomto ohledu nejdále pokročila jednání s francouzskou vládou, přestože komunisté pod různými záminkami mařili konečné uzavření této dohody. Tato starost se stala ještě aktuálnější po pádu posledních zbytků demokracie v Rumunsku, Bulharsku a konečně v Maďarsku. Ovšem naděje na případný vojenský zákrok západních velmocí v případě, že by komunisté sáhli ke zbráním, byla nepatrná a rozdělení mocenských zájmů v Evropě, jak k němu došlo na Jaltě a v Teheránu, si Sověti interpretovali po svém, takže vlastně čeští a slovenští demokraté zůstali v tomto nerovném boji osamoceni. Měli se spoíchat jen sami na sebe, ale jejich připravenost na takové události nebyla dostačující.

Za krizové situace v únoru 1948 měl Šrámek, jak známo, značně kritické výhrady k postupu demokratické opozice, v níž národní socialisté prosadili svůj neblahý plán spočívající takřka výlučně na nemocném už prezidentu Benešovi. Nevěděl, že komunisté by v krizové situaci respektovali ústavní postup, který měl vést k tomu, že po demisi několika ministrů odvolá prezident celou vládu a uspíší parlamentní volby. Události, které následovaly, daly Šrámkovi za pravdu a osud naší země byl tak na dlouhou dobu zpečetěn.

Na závěr bychom chtěli ještě poznamenat, že budoucí historik pravděpodobně najde vlastní těžiště Šrámkova díla v období od přelomu století až do zničení naší samostatnosti mnichovským diktátem, i když nejvyšších poct dosáhl Šrámek právě za svého exilu jako ministerský předseda československé vlády v Londýně. Vytvořil v tom období dílo, které zůstane navždy neodmyslitelnou součástí novodobých dějin jak katolicismu u nás, tak i našeho národního a státního života. Podalo se mu vytvořit příznivé podmínky pro rozvoj katolické aktivity v nejširších souvislostech našeho veřejného dění. Zasloužil se tím o Československo více, než se má obvykle za to. V oblasti praktické politiky vybudoval hnutí, které svým programem křesťansko-sociálním, přihlížejícím v duchu křesťanského solidarismu ke spravedlivým potřebám všech stavů národní pospolitosti, bylo pevnou oporou proti extrémům politické levice a pravice a

vpravdě zůstává dnes nepřekonatelným soudobým vývojem politických událostí ve světě, jak jsou toho důkazem podobná hnutí křesťansko-sociální a demokratická zvláště na evropském kontinentě.

Všechna ostatní činnost Šrámkova, ať v zahraničí nebo potom ve vlasti jen zdánlivě osvobozené, jakkoli významná, byla již hluboce poznamenána – a to i proti jeho vůli – stínem oněch tragických událostí evropských a světových, na něž, jak víme, nestačili svým formátem ani největší soudobí státníci. Nicméně příklad jeho houževnatosti i za okolností mimořádně kritických a v bojích často předem ztracených, zůstane trvalým pomníkem muže, jehož víra a vlastenectví, poctivost a odvaha, si zaslouží trvalého obdivu a následování.

O p r a v a – d o d a t e k

Ve 4. čísle Nových obzorů vypadly poznámky k článku Olgy Uhrové: **AUTOR T. ZV. LEGENDY KRISTIÁNOVY A POČÁTKY ČESKÉHO STÁTU:**

- 1/ Logika jakoby žádá "Václav" ?! Avšak kontext mluví pro týž podmět, Radslav – zřejmě proto, že se řídil slovem Kristovým a "odhodil daleko zbraň".
- 2/ Srov. o jméně "křesťan" P.T. Procházka, Putování Krista Pána. str. 562–3: Tak zamýšleli hned od prvních časův sv. Církvě pohané učeníčkům Ježíšovým jméno "křesťan" vzítí, divně a jinak je pojmenovavše, než prozřetelnost božská překazila všechny úmysly lidské ... /učeníci Páně/ podrželi čestné jméno po něm /Kristu/ , jehož sobě tím více zasloužili, čím podobnější Pánu ... svému i v tom byli, že jim i to počestné jméno upráno bylo. Stůj zde za příklad přemnohých jiných sv. Konkordius. Byv od pohanského soudce otázan o své jméno odpověděl neohroženě: "Já jsem křesťan". Pln hněvu odpovídá soudce: "Aj, co mi do toho, já se tě netáží na Krista, chci se dověděti pravé jméno tvoje." Opět odpověděl svatý muž: "Já jsem křesťan! To jest moje nejkrásnější jméno. Od Krista jméno nosím, Kristu náležím, jemu v životě i smrti věren býti. Byl proto mučen ... Tak činilo mnoho tisíc tisícův mučeníčkův, křesťany býti bylo jim ctí největší.
- 3/ Bratrancem tehdy, je-li autor synem zlického knížete Radslava /a tedy synovcem Stězislavy, matky Vojtěchovy/ – synovcem tehdy, je-li nejmladším bratrem Stězislavy /jež pak musila být dcerou , ne sestrou, knížete zlického/ . – Stř. lat. n e p o s je často "synovec", jen zcela vyjímečně "bratranec".
- 4/ Novotný soudil, že přijetí křtu některých kmenů z české kotliny mělo politický motiv: mělo poskytnou ochranu proti mocenské expansi českého kmene. Ovšem určit "národnost" tehdejších křtěnců je obtížné. Vždyť se někdy hledají i mezi slovanskými kmeny zašumavskými.
- 5/ Z Vojtěšských legend je nejstarší právě Brunonova: Kanaparius a "Verše o utrpení sv. Vojtěcha" s ní polemizují a snaží se vyvrátit každou větu, každé slovo, vše, co se jim v Brunovi nezná shodné se životem svěťce.

NA PAMĚT JOSEFA KRATOCHVILA

Ke stému výročí jeho narození.

Neoscholastický filosof Josef Kratochvil /9. 3. 1882 – 7. 4. 1940/ patří k vůdčím postavám českého katolicismu 20. století. Narodil se v Dojných Kounicích na Moravě, dosáhl doktorátu filosofie na Gregoriánské universitě v Římě, habilitoval se v r. 1927 na filosofické fakultě Karlovy university v Praze, kde též působil v letech 1928–1939 jako profesor filosofie na římsko–katolické bohosloveské fakultě. Kromě toho byl vrchním komisařem zemské a univerzitní knihovny v Brně.

Jeho spisy se od r. 1904 zabývají dějinami středověké filosofie, noetikou a etikou, při čemž se snažil o syntézu moderní filosofie s křesťanskou kulturou. Vynikal nejen neobyčejnou všestranností a rozsáhlostí své práce, ale též širokým rozhledem a hlubokými znalostmi, jak to dosvědčují jeho díla, z nichž uvádíme alespoň následující tituly:

- Vývoj problému Boha ve filosofii řecké před Sokratem /1905/,
- Náboženský problém ve filosofii Sokratově /1906/,
- Problém duše v řecké filosofii,
- Problém Boha v antické filosofii /1908, 2–1920/,
- Pojem a význam mystiky /1908/,
- Dnešní otázky filosofické /1909/,
- Časové úvahy filosofické /1913/,
- Věda a víra ve filosofii středního věku /1914/,
- Otázky a problémy /1916/,
- Filosofické essaye /1921/,
- Úvod do filosofie /1910, 3 – 1922/,
- Filosofie středního věku /1924/,
- Přehledné dějiny filosofie /1925/,
- Problém mystické intuice ve filosofii středního věku /1926/,
- Filosofická propedeutika /1926/,
- Nové essaye filosofické /1927/,
- Problém politické moci ve filosofii Fr. Suareza /1933/,
- Meditace věků / I: 1927; II: 1929; III: 1930; IV: 1932/. V tomto svém nejobsáhlejší a nejvýznamnějším čtyřsvazkovém "dějinném vývoji filosofického myšlení" se Kratochvil s vědeckou jasností a samozřejmostí přihlásil k dědictví křesťanské, ale i antické humanistické filosofie. To bylo ovšem jen logické u znalce a překladatele děl Sokrata, Aristotela, Seneky /Vybrané rozhovory/, Danta /Nový život/, sv. Augustina a Tomáše Akvinského do češtiny.
- Slovník filosofický /1929, 2 – 1932/ ve spolupráci s K. Černockým a O. Charvátem, který vyšel v osmi vydáních a patří k jeho nejvýznamnějším pracím.

K náplni jeho činnosti patří též redigování revue "Meditace" a od r. 1912 "Vychovatelských listů", jakož i četné referáty v italštině, němčině, srbochorvatštině a jeho aktivní členství v Akademii sv. Tomáše Akvinského v Římě.

Moravský filosof Josef Kratochvil patří vedle Josefa Pospíšila /1845–1926/, Josefa Floriána /1873–1941/, Antonína Podlahy /1865–1932/, Jaroslava Durycha /1886–1962/, Dominika Pecky /1895–1981/, Felixe Mikuly /1906–1979/, Alexandra Heidlera /1916–1980/, Metoděje Habáně /1899/ a mnoha jiných postav českého katolicismu k významným osobnostem českého národa.

K jeho zásluhám patří nejen velkorysý pokus šířit v domácí české kultuře zásady křesťanské filosofie novou a přístupnou formou, ale i tvořivý a syntetický přístup k různým časovým otázkám, jak to dosvědčuje též následující nové vydání jeho práce o křesťanském solidarismu, která vyšla poprvé v r. 1924 v Brně.

Josef Kratochvíl ukazoval nejen svými teoretickými úvahami a historickými studii, nýbrž i svou životní prací badatele a filosofa neudržitelnost zastaralého osvícenského předsudku o neslučitelnosti křesťanství a filosofie. Již jeho učitelé v brněnském gymnasiu, později však hlavně profesori na Gregoriánské universitě v Římě jej uvedli do světa křesťanského myšlení a tomistické filosofie poukazem na její racionalismus, kritickou otevřenost a zásadní zájem o člověka. V tomto smyslu vycházela i Kratochvílova snaha o syntézu mezi vírou, filosofií a pozitivními vědami z přesvědčení o jednotě pravdy. Svými spisy chtěl obohatit českou kulturu dědictvím minulosti, ukázat na spojitosti mezi přítomností a minulostí a zharmonisováním exaktních věd s křesťanským učením vytvořit pevné základy pro budoucnost.

Kratochvílovu všestrannost je vidět i z jeho zájmu o křesťanský solidarismus, t.j. sociálně-filosofický systém zabývající se spravedlivým uspořádáním společnosti, dle kterého je jedinec celým svým bytím orientován na společnost a ta naopak na jedince, jednotlivé členy společnosti. Mezi údělem celku a jeho částí existuje vzájemná osudová spojitost a závislost. Na základě této solidární spojitosti nese každý zodpovědnost za blaho společnosti, na kterém se ale též všichni mají podílet.

Každý sociální útvar existuje jen ve svých členech a pro ně. Stát neexistuje pro stát, nýbrž pro své občany. Společenský prospěch státu nespočívá v moci, slávě či lesku – existujícího jakoby mimo občany a nezávisle od nich, ale spíše v možnostech otevřeného přístupu všech občanů k hodnotám a rozvoji osobních schopností, dosažitelných jen ve státě řízené společnosti. Solidarismus se vystřihá jednostrannosti individualismu, podle kterého je jedinec vším a celek pouze souhrnem jednotlivců, jakož i kolektivismu, dle kterého je celek naopak vším a jednotlivec jen součástí tohoto celku, bez vlastní hodnoty a osobního cíle. Toto základní učení křesťanského solidarismu, které bylo poprvé jako úplný sociálně filosofický systém vypracováno německým sociálním filosofem a národohospodářem Heinrichem Peschem S.J. /1854–1926/, je všeobecnou součástí katolického sociálního učení.

Emil Valáček

bibliografie:

Masarykův slovník naučný, díl 4, Praha, str. 160; Ottův slovník naučný nové doby, dodatky III, 2, Praha 1935, str. 830; R. Stroebinger "Den Medien der ČSSR unbekannt" - Zum Gedenken an den katholischen Philosophen Josef Kratochvíl: Deutsche Tagespost 1980, č. 45 11. – 12. dubna, str. 11, odst. 2 násl.; E. Valáček, Josephus Kratochvíl – il pioniere della filosofia moderna in Cecoslovacchia; Atti del' VIII Congresso tomistico Internazionale: L'Enciclica Aeterni Patris, Suoi riflessi nel tempo /Studi tomistici 12/, Città del Vaticano 1981, str. 418 – 421; K. Vrána, Profesor Doktor Josef Kraochvíl - K 35. výročí smrti /7. dubna 1940/: Nový život 27 /1975/ str. 80 násl.

Dr. Josef Kratochvíl, sen.

KŘESŤANSKÝ SOLIDARISM

Má-li dnešní rozvrat života společenského i hospodářského býti překonán a nastati opravdové zlepšení, nutno předem stanoviti pevné základy obnovy. Odvrhnutí nutno dnešní nezdravý materialism a vrátiti lidstvu velké ideály křesťanství. Pouze tehdy, když veškero naše pozemské jednání vedeno bude věčnými zákony, když veškero myšlení naše oduševněno bude vyšší, duchovou kulturou, jež pronikne stejně život rodinný, jako školní a vůbec státní, jen tehdy bude možno doufati v lepší budoucnost. Křesťanský idealism musí proniknouti veškereho život náš, veškereho jednání naše, celý život náš musí býti zduchovněn!

Největší význam nauky Kristovy spočívá v tom, že reformuje srdce jednotlivce, z něhož skutky vycházejí, reformuje tak celou společnost lidskou i všechny její řády. Křesťanství neumístilo těžiště světového dění do žaludku, nýbrž do srdce a duše člověka, srovnalo prohlubně společenských a třídních rozdílu a veškery řády mravní i hospodářské prodehnouti chce láskou a pospolitostí. Toť onen křesťanský solidarism, který je ideálem dneška a základním bodem programu lidové strany česko-slovenské.

Křesťanská pospolitost musí se státi v národě našem heslem všech vrstev a tříd, musí se státi ideálem výchovy mládeže a lidu. Uplatnění solidarismu v životě hospodářském i politickém jest podmínkou vzestupu a zdárné budoucnosti strany lidové.

Nuže, na jakých základních principech spočívá náš program? Stanovil bych jej asi takto:

Jako křesťané jsme povinni hledati a uskutečňovati zde na zemi království Boží.

Evangelium, hlásající nezníčitelnou hodnotu lidské osobnosti a jsoucnost nesmrtelné duše, žádá v každém jednotlivci uskutečňování zákona lásky a spravedlnosti jako nezbytnou podmínku blaženosti.

Spravedlnost žádá rovnost svobody v pospolitosti. Záhada otázky sociální spočívá ve správné organizaci pospolitosti.

Evangelium žádá mravní obnovu jednotlivce jako jedinou podmínku ustavení zdárné a spokojené společnosti.

Organisovati pospolitost značí vytknouti práva a vyměřiti povinnosti jednotlivých tříd občanských.

Která jsou občanská práva?

I Každá vědomá a zodpovědná lidská bytost je osobností, Občanský zákon stanoví právo jednotlivých osob a omezuje je jménem práva všech společně, svoboda občanská záleží v podřízení se společnému zákonu, k jehož stanovení přispěl ovšem i ten, jenž se zákonu podvoluje.

+++++

Původní text úvahy o poslání křesťana ve veřejném životě, jak byl uveřejněn v roce 1926 v Brně.

2. Demokracie zaručuje maximum práv každému jednotlivci, pokud se to shoduje s právy všech, a tak zajišťuje sociální řád, Demokracie přenáší na člověka právo stanovit si sám své vlastní zákonné podmínky. Toto právo vyjádřeno je všeobecným právem volebním. Mínění menšin v právní organizaci společnosti uchována jsou t. zv. poměrným zastoupením, t. j. volebním právem menšin. Politika je organická forma veřejného blaha. Křesťan tedy nemůže ji zanedbávat.

V křesťanské demokracii má žena stejná práva s mužem.

Zastoupení menšin uskutečňuje spravedlnost volební, ale žádá též uvědomění a oddanost občanů ke společné věci.

Tatáž morálka pro obě pohlaví jest nutnou podmínkou mravnosti všeobecné a zároveň podmínkou svobody a důstojnosti ženy. I žena jest osobnost a má svoje práva a povinnosti. Manželský svazek nesmí býti nutnou příčinou zmenšení svobody a práv ženy. V demokracii má tedy žena vykonávat práva politická jako rovnocenná občanka státu. Existuje jistě společenská mravnost, již stát má povinnost podporovati. Stát je přece představitelem obecné vůle lidu a proto nesmí nechávati veřejnou mravnost bez povšimnutí. Organisuje-li nečest / = prostituce atd. /, tož ji vlastně sankcionuje, oslavuje a dává příklad nemravnosti.

Nejvyšší formou společenské morálky jest boj proti duchu bezpráví, proti válce, proti vzájemnému nepřátelství mezi národy - krátce boj o věčný mír. Proto musí křesťanský solidarismus protestovati proti diplomatickým manévřům, jež způsobují a připravují války; musí se ohraditi proti manévřům finančním a politickým, jež slouží jenom zájmům jednotlivců a zničují celek.

Krátce tedy: 1. Tatáž mravouka platí pro jedince jako pro stát. Tatáž je mravouka bohatých i chudých, ježto morálka třídní je nesmysl.

2. Žena má tatáž práva občanská jako muž. Neexistuje zvláštní právo pohlaví.

3. Stát je zavázán přispívati k rozšíření veřejné mravnosti a má podporovati vše, co k mravnosti přispívá.

4. Mravnost musí ovládnouti i ve stycích mezinárodních a přispěti tak k pozvolnému všeobecnému odzbrojení.

5. Právo menšin nutno uchovati jejich autonomii.

Křesťanský solidarismus staví se takto v nejprudší odpor proti liberalistickému kapitalismu i proti kolektivistickému socialismu dnešní doby.

V kapitalismu je hlavní vzpružinou činnosti a hospodářského pokroku sobectví. Člověk je prostředkem, práce je jeho zboží, jež se prodává na trhu a jehož cena se řídí podle zákona nabídky a poptávky.

Proti takovému názoru protestujeme co nejdůrazněji a hlásáme, že člověk není prostředkem či nástrojem hospodářství, nýbrž jeho cílem či subjektem. Mzda není konjunktura řídící se podle nabídky a poptávky, nýbrž odměna za práci, příjem, který zajišťuje řádné živobytí.

Socialismus klade proti sobectví jednotlivce sobectví celé třídy! nejedná se mu o blaho lidstva, nýbrž jenom t. zv. proletariátu. V zájmu třídy ničí úplně svobodu jednotlivce. Socialism usiluje o odstranění soukromého majetku a žádá, aby stát rozdělval veškeré statky.

Proti tomuto hlásáme nutnost svobody jedince a za tím účelem organizaci zájmů v ý c h s k u p i n ě i složek. Jednotlivé stavovské složky: dělnická, živnostenská, rolnická, úřednická spravují se sice samostatně, ale se stálým ohledem k sobě navzájem a k celku společenskému.

Zájemové složky jsou jednotlivé články velkého státního organismu, které mají svůj vlastní cíl a své prostředky k cíli, ale všude a ve všem podřizují se mravní povinnosti společného zájmu a vyrovnávání protiv. Zájem individua i celku je tak zladěn, že vyplývá z něho společné blaho.

Z toho plyne:

V demokratické republice nesmí se občan uznávající křesťanský názor světovy za správný vzdalovati politické činnosti ve straně, jež jej hájí.

Zákonná ochrana sociálně slabších je nezbytně nutná: zvláště přetěžování prací a špatná hygiena musí býti zákonem zamezena.

Pospolitost a spolupráce jednotlivých zájemových složek vede k obecnému blahu.

K tomu je třeba lásky k bližnímu - lásky křesťanské.

Zákonná ochrana dělnictva stala se za dnešní doby nutností a zkušenost ukazuje, že působí mnoho dobrého.

Kozvoj obcnodu a rostoucí potřeby spotřebitelů opravňují zákrok zákona na ochranu lidí odkázaných na mzdu, ježto trpí následky konkurence vyplývající z nezdravého názoru na práci: jako by se totiž měla řídit podle poptávky a nabídky.

Zákonná ochrana dělníků manuálních i duševních proti přílišnému přetěžování prací, špatným podmínkám zdravotním, tuberkulóze atd. nebo ve prospěch zmenšené doby pracovní omezuje sice svobodu službodárců a vyžaduje tedy nové poměry právní.

Ovšem opatření na ochranu slabších jsou naprosto mravná, neboť znemožňuje se tím oslabení rasy, jež by značilo nejvyšší nebezpečí pro společnost lidskou.

Dnešní forma odměny za práci čili čiré mzdy nemůže se nikterak považovati za definitivní, neboť leckde mzda nestačí k výživě jedince, tím méně celé rodiny. I výměra mzdy řídí se příliš často podle t. zv. zákona nabídky a poptávky, ale její průměr nevrůstá podle práce a obecního blahobytu, čímž navstává nerovnováha v rozdělování hodnot prací získaných.

Nerovnováha taková způsobuje sociální nebezpečí, když dělníci vidí, že nemohou vyžít z výtěžku své práce a následkem toho sahají k násilné sebeobraně. Sociální nespravedlnost taková objevuje se velmi jasně, když kapitál přisvojuje si zisky docela nepřiměřeně jeho práci organizační a řídivé.

Půda a bohatství přírodní poskytují nám řadu surovin a energií, jež tělesná a duševní práce spolu s kapitálem zhodnocují. Bohatství přírodní mělo by býti dobrem společným, v tom smyslu, že by se hodnoty získané třemi právě zmíněnými prvky spravedlivě rozdělovaly, čímž by se zamezila nekalá spekulace a hromadění statků v jedněch rukách.

Ovšem nynější politický stát se svým úřednickým aparátem není naprosto schopen převzít podniky průmyslové a komunizovati je: k tomu účelu by musila státní správa přijmouti zcela jinou formu nežli má dnes. Krátce tedy:

1. Soukromý majetek je dnes sice naprosto nutností, ale žádá jisté meze.

2. Zákonné zakročování a stanovení zákonných smluv pracovních jsou sociální nutností a působí společná dobra, která vytvářejí nová práva.

3. Postupné a zákonné přivlastňování si přírodního bohatství a energií přírodních /tj. parcelace velkostatků a socialisace podniků průmyslových/ společně pracovníků manuálních jako duševních i kapitalistů podle hodnoty práce jejich je dovoleno a sociálně správné, neboť zamezuje nerovnost mezi prací a odměnou za ni a vyrovnává zisky kapitálu. Nerovnost taková je výsledkem neobmezené konkurence, již hlásal liberalism a způsobil tak vykořisťování slabých silnějšími.

4. Způsoby kolektivního přivlastňování mohou ovšem být nejrůznější, ale jsou vždy oprávněné, kde žádá to zájem a právo na život velké většiny.

5. O mýlem by bylo svěřovati úkol rozdělovati statky společné dnešnímu politickému státu. Za dnešního režimu byla by tím soukromá iniciativa podlomena a způsobeny spíše škody nežli užitek. Dnes možno pouze organisovati ochranu pracovníků a spotřebitelů proti nesvědomitosti kapitalistů.

6. Organiso vaní spotřebitelé vytvářejí moc, jež je schopna měniti podmínky práce a zákonně chrániti slabé a tak zlepšiti jejich postavení.

Základní otázky hospodářské a sociální jsou ve své podstatě vlastně o t á z k y m r a v n í. Myšlení a cítění mravní je velmi úzce spojeno s jednáním hmotným. Také všechny boje hospodářské a třídní jsou v posledních svých příčinách boje duchovní. Bez mravního podkladu jsou všechny soustavy národohospodářské úplně ilusorní, bezvýznamné. Dobře napsal nezávno vynikající italský národohospodář Luigi Luzzati: "Situace je dnes taková, že i se stanoviska čistě hospodářského by byl nám nový sv. František z Assisi užitečnější nežli nejlepší profesor národního hospodářství a finančních věd nebo delegát Svazu národů. Než bohužel lze světoe mnohem obtížněji naléztí nežli oba druhé." Mravní činitelé třebaš neviditelní, jsou k rozvoji hospodářského života naprosto nutní.

Poněvadž v posledních letech, hlavně však za války světové a po ní poklesly strašlivě hodnoty mravní, potřebné ke zdárné činnosti člověkově stejně v rodině, jako v povolání a v životě státním, proto upadl i život hospodářský a zhoršily se podmínky sociální. Když materialism se stal světovým názorem celých vrstev a tříd společenských, jak neměl by trvati boj proti v š e m u i d e á l n í m u, jak nemělo by vládnouti sobectví a úplatkářství, jak neměl by býti nejvyšším ideálem mamon a požitek?

Ovšem materialistické zásady s takovou vřtězoslávou hlášané sociální demokracií nepřinášejí štěstí a blaho dělnické třídě. Vždyť lichvářský velkokapitál dnes tím směleji vysává lid neboť v materialistickém názoru světovém nalezl sankci ke svým činům, nalezl nejlepšího bojovníka a pomocníka pro své sobecké cíle.

Přetnouti tedy nutno dnešní kořeny zla, duši lidskou no jest upevniti ve víře v Boha a nesmrtnost, nutno vrátiti jí k je-

ji m n a d z e m s k ý m i d e á l ů m, povznéstí ji ve sféry duchovní. Jen tam, kde povznese se duch nad hmotu, jen tam vítězí láska nad egoismem, jen tam vítězí svornost nad svévolí, mravnost nad nemravností. Jen tam kvete p r a v á s v o b o d a, p r a v é v l a s t e n e c t v í, n e o b i o m n á v ě r n o s t, č i s t é l i d s t v í. Bez mravního základu, bez křesťanského idealismu byl by občanský nebo hospodářský solidarism jenom planým slovem, vyumělkovanou soustavou národohospodářskou, jež stěží by dosáhla větších nebo lepších výsledků nežli starší liberalism a socialism.

Z řádu vzájemné spolupráce, jež musí být m r a v n í p o v i n n o s t í, plynoucí z nauky Lásky, jediné vyplývá práce společná, z níž každému připadne to, co mu patří. K a ů d ě m u s v ě je tedy nejvyšším úkolem sociální politiky, jež dovede zladití zájem jedince se zájmem celku, aby vyplývalo z tého harmonie o b e c n é b l a h o. Křesťanství, jež vidí v lidech dítky Boží, vytváří zajisté z lé lidské společnosti šťastnou rodinu bratří a sester, kteří všichni pracují o blaho společné.

Bez křesťanské lásky, jež je výsledkem křesťanského idealismu, nelze nikterak vybudovati řadné společnosti, řadný hospodářský řád, který by byl pevný a ke všem spravedlivý. Proto jistě jen tehdy, když v národě našem pronikne křesťanský idealism, když stane se názorem bohatých jako chudých, vysokých i nízkých, učených i prostých, službodárců i zaměstnanců, jen tehdy lze doufati v řadné vybudování a pevné zabezpečení našeho státu. Když křesťanský idealism rozlije se jako zárodňující proud po všech vrstvách našeho národa, tehdy slovo stane se tělem, myšlení činem a národu našemu kynouti bude blahá, šťastná budoucnost:

Křesťanský idealism připraví nejlepší národohospodářskou a sociální soustavu, která p ř e t r v á věky: V neustálém úsilí o mravní obnovu jedince i společnosti uskutečňme vůli Otce, který jest na nebesích: svobodné a bratrské království Boží na zemi.

dokončení ze strany 79

nemohla nést jiné označení než jednota. Zástupci ČSTV informovali členy přípravného výboru Čs. Orla o současném stanovisku ÚV ČSTV k budoucímu federativnímu uspořádání jednotné tělovýchovné organizace, a o předpokládané změně dosavadního zákona o organizaci tělesné výchovy, který zakotvuje monopolní postavení jednotné tělovýchovné organizace. P ř e d p o k l á d á s e, že tento monopol bude v budoucnu opuštěn.

Obě delegace konstatojí, že jednání proběhlo v přátelském a vzájemně se tolerujícím duchu a vyslovují přesvědčení, že navázaná spolupráce bude i napříště dále rozvíjena. Dávají v úvalu svým organům, zda by nebylo vhodné, aby společně dohodnutá stanoviska byla v souvislosti s ustavením nové organizace společně podána formou informace členstvu i širší veřejnosti. Do té doby budou považovat průběh jednání za důvěrný s tím, že jeho závěry podléhají schválení příslušných organů obou stran.

KŘEŠŤANSKÉ ODBORY V ČESKOSLOVĚNSKU

1. Předchůdci odborů: Cechovní spolky tovaryšů

Již ve středověku se počali námezdní pracovníci sdružovat k hájení společných zájmů vůči zaměstnavatelům a za účelem zlepšení svého postavení. Tyto organizace vznikly na půdě cechů, kterým sloužilo za vzor starofémské "collegium fabrum". Společným znakem římských bratrstev a středověkých cechů byly náboženské cíle, které však u cechů stále více ustupovaly do pozadí a pozvolna byly nahražovány společnými zájmy řemeslníky a hospodářskými.

Jako první byl u nás ustaven cech pražských krejčích již r. 1318 a cech pražských zlatníků v r. 1324. Cechy vznikaly jednak sdružováním svobodných řemeslníků v městech, ale také nesvobodných řemeslníků v podhradích. Jejich význam stoupal s růstem jejich hospodářské moci, na jejímž základě se domohly osvobození v podhradích a politické moci v městech.

Učnové a tovaryši nebyli z počátku plnoprávními členy mistrovských cechů, už také proto, že nesledovali stejné zájmy jako jejich zaměstnavatelé - mistři, což mělo za následek, že tovaryši si vytvořili vlastní bratrstva a vynutili si uznání vlastních cechů tovaryšských. Již ve XIV. stol. se moc tovaryšských spolků stala plně rovnocennou s mocí cechů mistrovských a spolky tovaryšů uzavíraly s nimi hromadná mzdová ujednání, obdobná dnešním kolektivním smlouvám. Jednalo se na př. o zkrácení pracovní doby zavedením "madrého pondělka", všeobecného zvýšení mezd a zřízení autonomního soudnictví.

Když mistři zavedli "numerus clausus" pro členy svých cechů, poznali tovaryši, že jejich cíl stát se mistry byl ohrožen, a proto sáhli ke svépomoci. Tak vznikla v r. 1399 první stávka zámečnických tovaryšů v Praze. Moc tovaryšských spolků byla okleštěna v r. 1731, když jim byla odňata soudní pravomoc, zrušeny pracovní smlouvy, stanoveny tresty na hromadné zastavení práce a zakázána jakákoli koalištní činnost. Od té doby byly trpěny jen jako podpůrné spolky, které později nabyly náboženského charakteru.

2. Křesťanské odbory před 1. světovou válkou:

1. Ideové východisko

Křesťansko-sociální odborové hnutí vyrostlo z odporu křesťanský smýšlejších dělníků proti laicistickému názoru socialistů na náboženství a katolickou církev, proti jejich materialistickému světovému názoru a proti hlásání třídního boje. K jejich vzniku přispěl také jejich nesouhlas s úzkým spojením tehdejšího odborového hnutí dělnického s politickou stranou sociálně-demokratickou. Křesťansko-sociální odborové hnutí vzniklo v Německu začátkem sedmdesátých let minulého století a odtud se brzy rozšířilo na území bývalého Rakouska-Uherska. Jeho základem nebyly původně cíle odborové, ale hospodářské a náboženské.

Hospodářské postavení dělníků mělo být povzneseno jejich poučováním o otázkách hospodářských zakládáním podpůrných pokladen a záložen, zlepšováním bytových poměrů, zlepšováním morální a fyzické připravenosti mládeže pro život a budováním jiných vzájemně podpůrných zařízení. Starost o plnění těchto sociálních úkolů neslo z počátku kněžstvo, ale křesťansko-sociální dělnictvo brzy převzalo prosazování těchto cílů do svých rukou a kněžím zůstala úloha výchovná a poradní. Brzy došlo k rozvinutí vlastní odborář-

ské činnosti směřující k zlepšování pracovních, mzdových a sociálních podmínek.

Pro rozmach samotného odborového hnutí křesťansko-sociálního měla rozhodující vliv encyklika papeže Lva XIII. "Rerum Novarum" z 15. V. 1891, která zdůrazňuje, že otázka sociální není otázkou žaludku, nýbrž otázkou mravní a náboženskou. Odborové hnutí křesťansko-sociální spočívá na zásadách světového křesťanského názoru a usiluje o uplatnění zásad křesťanských jak v životě společenském, tak hospodářském. Uznává sice dosavadní hospodářský a společenský řád za prozatímně nutný a účelný, ale usiluje o jeho postupnou proměnu v duchu křesťanském. Vychází přitom z přesvědčení, že morální vývoj lidské osobnosti je umožněn spravedlivým a rovnoměrným uspokojováním hmotných, intelektuálních a mravních potřeb člověka jako člena společenství ať už v rodině, v národě nebo ve státě. Usiluje proto o odstranění společenské nerovnosti a o vytvoření nového, sociálně spravedlivějšího řádu. Hlavní podmínkou všech sociálních reforem je skutečný lidský postoj a postup každého jednotlivce v duchu křesťanské solidarity. Proto usiluje o změnu vnitřního smýšlení lidí.

Křesťansko-sociální hnutí usiluje o pozvolnou přeměnu hospodářského systému. Jeho cílem je dosáhnout lepších pracovních podmínek, a spravedlivějšího rozdělení výsledků hospodaření všem zúčastněným. Žádá, aby pracujícímu lidu byl poskytnut větší vliv na utváření společenského řádu, státních a hospodářských struktur, volné rozhodování při uzavírání smluv, spoluúčast na vlastnictví výrobních prostředků, v životě hospodářském a kulturním. Zavrhuje sociální násilí a třídní boj a hodlá dosáhnout těchto změn trvalými reformami. Snahy i požadavky zaměstnavatelů i zaměstnanců mají být v souladu s morálkou a náboženstvím. Jejich vzájemné vztahy nemají být bojem, nýbrž vzájemnou dohodou. K otevřenému sporu lze přistoupit jen tehdy, nechťejí-li zaměstnavatelé uznat oprávněné a splnitelné požadavky pracujících poté co pominula naděje na smírnou dohodu.

Jen pevná organizace a solidární postup všech zaměstnanců může nahradit nedostatek dobré vůle k řešení spravedlivých požadavků sociálních a zajistit vliv pracujících na jejich řešení. Odborové organizace křesťansko-sociálního dělnictva se mají zabývat jen hospodářskými a sociálními otázkami a jde-li o otázky politické povahy, mají je zkoumat pouze z hospodářského hlediska. Tím má být zachováno oddělení činnosti politické od otázek hospodářsko-sociálního rázu.

Naproti tomu v totalitních zřízeních stát přebírá i úlohu odborových organizací, neboť si osobuje výlučné právo rozhodovat o tom, co je dobré a co ne pro pracující a jaký má být jejich postoj vůči státu a společnosti. Jednotlivec zde mizí v kolektivu, který je zcela podřízen ústřední moci, jež vládne na všem a ve všem.

2 / 2 VZNIK A ORGANIZACE KŘEŠŤANSKO - SOCIÁLNÍCH ODBORŮ

Katolicky smýšlející dělnictvo se drželo od samého počátku jednak národně konservativního směru, jednak se sdružovalo v samostatných Jednotách katolických tovaryšů. Tyto však ještě nebyly skutečnými odborovými spolkami, neboť sloužily převážně účelům podpůrným, vzdělávacím a náboženským. Nejstarší Jednoty katolických tovaryšů byly na Moravě v Olomouci /1842/, v Jihlavě /1855/, v Opavě a v Brně /1868/. V roce 1899 existovalo v českých zemích 59 spolků katolických tovaryšů. /T. Jiroušek, Dějiny sociálního hnutí./

Radikální a přímo anarchistická činnost velké části sociální demokracie na

počátku let osmdesátých vyvolává reakci jak u katolicky smýšlející české inteligence, tak u části dělnictva. Dochází k oživení křesťansko-sociálního hnutí, do jehož tábora přešla řada umírněných sociálních demokratů, mezi nimi T. Jiroušek, bývalý redaktor sociálně-demokratické SPRÁVEDLNOSTI a nový redaktor křesťansko-sociálního DĚLNÍKA a DĚLNICKÝCH LISTŮ. K většmu rozmachu tohoto hnutí dochází po vydání již zmíněné encykliky Lva XIII., Rerum Novarum. Roku 1894 se konal první sjezd křesťansko-sociální strany dělnické v Litomyšli, kde byl dán základ. na poli hospodářském, politickém a kulturním, k vytvoření samostatných odborů v duchu křesťanských zásad /mzda, pracovní doba, práce žen atd./ Naděje tohoto sjezdu byly však velmi oslabeny roztržkou strany v Čechách.

Od té doby se stala střediskem křesťansko-sociálního hnutí Morava, kde od prvopočátku stál v jeho čele msgr. dr. Jan ŠRÁMEK /11. 8. 187 - 22. 6. 1956/. Nepolitické spolky křesťansko-sociální, jejichž hlavním cílem byla svépomoc a vzájemná podpora / spolky katolických tovaryšů, spolky vzdělávací, dobročinné a podpůrné/, byly sjednoceny na Moravě v diecési olomoucké /1897/ a brněnské /1897/, v Čechách v diecési královohradecké /1893/, českobudějovické /1895/ a pražské /1899/.

O tom, že toto křesťansko-sociální hnutí mělo na mysli celkové povznesení člověka, svědčí také skutečnost, že bylo pamatováno i na tělesnou výchovu, jejímž cílem byla nejen fyzická připravenost členů pro jejich povolání, ale také rekreace a udržování kondice. Tak vznikaly v letech devadesátých minulého století při křesťansko-sociálních spolcích /zejména u katolických tovaryšů/ odbory tělovýchovné /Praha-Vyšehrad, Vyškov, Brno, Hradec Králové, České Budějovice, Kroměříž, Olomouc/. Z těchto tělovýchovných odborů vznikla pak celostátní katolická kulturně-tělovýchovná organizace OREL.

3 - 1 Československá říšská všeodborová komise křesťansko-sociální.

Po první světové válce byly křesťansko-sociální odbory postaveny před skutečností, že na Moravě zanikla Křesťansko-sociální strana, která se současně se zanikající Katolicko-národní stranou včlenila do nově vzniklé Čs. strany lidové.

Odborové organizace křesťansko-sociální si při tomto sloučení vyměnily nezávislost na nové politické straně a to v otázkách odborových, sociálních a hospodářských. Pilířem hnutí bylo Odborové sdružení křesťanského dělnictva Československé republiky se sídlem v Brně, které bylo založeno 2. srpna 1922 jako spolek jehož účelem je "vzdělávat členy, pečovat o zlepšování hospodářských poměrů dělnictva podle křesťanských zásad společenských".

Ústředí "Československé říšské všeodborové komise křesťansko-sociální" se sídlem v Brně usilovalo po r. 1918 o sjednocení křesťansko-sociálního dělnictva v celé republice, ale decentralizační snahy způsobily, že byly vytvořeny tři zemské ústředny v Praze, v Brně a v Ružomberku.

Křesťansko-sociální směr odborové práce se u nás tak osvědčil, že se počet jeho členstva od r. 1921 do r. 1927 zvýšil v českých zemích o 50 % a na Slovensku dokonce zdvojnásobil.

Spojení v jednotném ústředí bylo spíše volné a formální a zemské ústředny měly značnou nezávislost. Tento stav byl vytvořen hlavně tím, že Slovenská strana lidová se odloučila od Čs. strany lidové a že si slovenské lidové odborové organizace založily samostatné ústředí na Slovensku. Vznikla tam zemská odborová ústředna pod názvem "Všeodborové sdružení křesťanských socialistů" v Bratislavě a "Svaz slovenských železničiarov" v Žilině. Na Moravě existovalo "Všeodbo-

rové sdružení křesťanského dělnictva", jehož název byl v r. 1926 změněn na "Československé odborové sdružení křesťansko-sociální", při čemž původní odborové rady křesťanského dělnictva různých odborů byly přeměněny na odborové svazy. V Čechách, po reorganizaci hlavní ústředny v r. 1929, se tamní svazy odloučily a vytvořily novou organizaci "Všeobecné sdružení křesťanského dělnictva" s vlastní odborovou ústřednou, jejíž sídlo bylo v Praze II, Spálená 15.

Křesťansko-sociální dělníci a zaměstnanci německé národnosti, kteří byli organizováni, náleželi v době Rakouska-Uherska k vídeňským svazům, které byly sdruženy v "Centrálním svazu křesťanských odborů Rakouska". Po roce 1918 si v českých zemích založili vlastní odborovou ústřednu "Svaz křesťanských odborů" se sídlem v Liberci.

3 - 2 Odborové organizace žen.

Většina odborových organizací byla společná a přijímala za své členy muže i ženy. Ryze ženské organizace neměly toho významu jako mužské ani co do počtu útvarů, ani co do počtu členů. V odborářské práci však nezůstávaly pozadu a bojovaly účinně za zlepšení pracovních a mzdových podmínek, v poslední době pak za zrovnoprávnění žen.

Byly to na prvním místě ženské učitelské spolky a spolky žen zaměstnaných ve státní a jiné veřejné službě, v obchodě a v textilním průmyslu. Nejvíce žen pracovalo v textilním oboru /přes 60% a v domácích službách /přes 75%. K 31. XII. 1927 bylo v Čs. říšské komisi křesťansko-sociální organizováno 37.348 žen, t.j. 33,2 % celkového počtu členů.

Svaz katolických žen a dívek měl ke konci první republiky /1938/ jeden milion členek. Hájil a zastával práva žen ve všech oborech jejich působnosti a stal se tak největší katolickou organizací v ČSR.

3 - 3 Československé odborové hnutí v období 1929 - 1938.

Vývoj odborového hnutí v druhém desetiletí republiky je poznamenán tendencemi odstředivými a decentralizačními, které byly vyvolány hospodářskou krizí a z ní plynoucí nezaměstnaností. U zaměstnanců t.zv. vyšších služeb /úředníků/ nastala větší roztržičnost odborového hnutí, zatím co u dělnictva větší soustředění s tendencemi napojení na politické strany. U soukromých zaměstnanců a zřizenců se vyvinulo větší vědomí společného údělu s dělnickou třídou, zatím co veřejný sektor se připojil ke kategorii úřednictva.

Odborová ústředna "Říšská odborová rada křesťanských odborových organizací v Československu" přijala za člena na federativní základně německou katolickou ústřednu "Svaz křesťanských odborů - Verband der Christlichen Gewerkschaften", která tak v r. 1933 zanikla. Samostatnost si uhládila i druhá křesťanská odborová ústředna "Čs. říšská všeodborová komise křesťansko-sociální".

3 - 4 Právní vývoj odborových organizací v ČSR a jejich ústavní zajištění.

Odborové organizace prodělaly své těžké začátky v období Rakousko-Uherska, kdy jejich činnost byla pouze trpěna bez zajištění jejich existence v zákonných ustanoveních. Po vzniku československého státu vstoupily odbory do národního života s bohatými zkušenostmi z bojů o uhájení své existence a vydobývání svých požadavků a v nově se rozvíjející svobodě jejich význam rostl.

Základní kámen k jejich výstavbě byl položen v ústavní listině Československé republiky ze dne 29. 2. 1920, č. 121 Sb., která v par. 114 stanoví: /1/ "Právo spolčovací k ochraně a podpoře pracovních /zaměstnaneckých/ a hospodářských poměrů se zaručuje. /2/ Všechny činy jednotlivců nebo sdružení, jež se jeví úmyslným porušením tohoto práva jsou zakázány."

Po vzniku Čs. republiky nešlo totiž o vytváření nových dělnických koalicí, nýbrž jen o jejich zákonnou základnu a ústavní nařízení se vztahuje nejen na koalice dělnické a zaměstnanců soukromých, nýbrž i zaměstnanců veřejných a zejména státních.

Zákon z 19. 6. 1921, č. 267 Sb. o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných byl základem pro vybudování rozsáhlé podpory v nezaměstnanosti podle tzv. gentského systému. Státní příspěvek byl příplatkem k podpoře v nezaměstnanosti vyplácené odborovou organizací, která ho také proplácela jménem státu a podléhal státnímu dohledu.

Ve skutečnosti není proto Revoluční odborové hnutí odborovou, nýbrž masovou organizací, jejímž úkolem není chránit zájmy dělníků, ale "upevňovat lidově demokratické zřízení a podporovat výstavbu socialismu", jak uvedeno v zákoně ze 12. 7. 1951, č. 68 Sb. Podle tohoto zákona jsou povoleny pouze masové a . . . organizace, které slouží vládě a podporují její politiku.

Komunistický převrat z 25. února 1948 byl proveden pod hrozbami a za pomoci ozbrojených milic z továren. Revolučními myšlenkami uchvácené dělnictvo bylo přesvědčeno, že nastala chvíle, kdy budou uskutečněna hesla jako "Továrny patří dělníkům!" a "Dělníci jsou pány továren!"

Po uchvácení vlády komunisté už nepotřebovali dělnictva jako politické moci, ale jako nástroje ve výrobě. Velmi rychle zapoměli krásná a zvučná hesla a novými zákony a předpisy odebrali dělnictvu jakoukoliv pravomoc. Zavedli prakticky pracovní povinnost, jejímž jediným cílem je zvyšování výroby. To byl konec svobodných odborových organizací v Československu. Prozatím . . .

3 - 5 Odborové internacionály

Činnost a význam odborového hnutí dělnictva brzy přesáhly hranice jednotlivých států a došlo k vytváření organizací na mezinárodní základně. Společné cíle ochrany zájmů pracujících vedly ke společnému postupu při jejich uskutečňování a tím byly dány předpoklady ke vzájemné spolupráci. Ovšem rozdíl v názřání na to, jak dosáhnout kžžených cílů byly tak různorodé, že je nebylo možno překlenout a vytvořit jedinou mezinárodní organizaci. Myšlenkově spřážená hnutí koordinovala svou činnost a tak dochází pozvolna k založení několika mezinárodních odborových internacionál .

I. Mezinárodní odborový svaz - zvaný též Odborová internacionála socialistická sdružoval zejména odbory sociálně-demokratické a anglosaské. Po skončení druhé světové války byl ovládnut komunisty, takže došlo k roztržce na dvě ústředny: a/ Svobodná odborová konfederace - Confederation of Free Trade Unions, která je protikomunistická a má ústřední sídlo v Bruselu. b/ Světová odborová federace - World Federation of Trade Unions, která je v komunistických rukou a má sídlo ve Vídni.

II. Odborová ústředna křesťansko-sociální . Mezinárodní svaz křesťanských odborů - International Federation of Christian Trade Unions - sdružuje křesťanské odbory ze všech zemí. Původně měla sídlo v Holandsku, odkud byl přeložen do Bruselu.

III. Rudá odborová internacionála, která soustřeďovala komunistické odbory ze všech zemí a podléhala přímému vedení Kominterny. Byla nahrazena Světovou odborovou federací / viz 1 - 2/.

4. ZNIČENÍ SVOBODNÝCH ODBORŮ NACISTY A KOMUNISTY

Za druhé světové války byly křesťanské odbory, zároveň se všemi ostatními našimi svobodnými syndikáty, zrušeny nacisty. Vládním nařízením č. 347 ze 14. srpna 1941 nařídila protektorátní vláda likvidaci všech dosavadních odborových organizací a podle říško-německého vzoru zřídila jednotnou Národní odborovou ústřednu zaměstnaneckou /NOÚZ/, která převzala jejich majetek i členstvo.

NOÚZ neměla už za úkol ochranu zájmů pracujících, nýbrž se stala vládním orgánem k zajišťování výroby, tedy typickými "žlutáckými" odbory totalitního státu. Přímé napojení na dělnictvo obstarávaly závodní výbory, které však již nebyly voleny, ale pouze jmenovány. Tím byla pohřbena svoboda odborového hnutí na území zbytku Československa a od té doby nebyla již obnovena.

Současně bylo pohřbeno i právo na svobodnou volbu povolání a na svobodný výběr konkrétního zaměstnání. "Úkoly pracovního zařazení" převzaly Úřady práce a pro kontrolu pracovních nasazení byly zavedeny pracovní knížky.

Právo na svobodné odborové sdružování nebylo obnoveno ani po osvobození republiky v r. 1945. Košický vládní program z 5. dubna 1945, který pod tlakem komunistů a jejich moskevských pánů v rozporu s ústavou Československé republiky z 29. února 1920 omezil počet politických stran na čtyři české a dvě slovenské, vycházel ještě kupodivu ze svobody všech odborových organizací a ze svobody práce, neboť měl následující ustanovení: "Všichni zaměstnanci, pracující fyzicky nebo duševně, budou mít právo sdružovati se dobrovolně v odborových organizacích a volit svobodně své představitele. Odborové organizace a závodní výbory budou právoplatnými zástupci zaměstnanců před soukromými podnikateli i před veřejnými úřady ve všech otázkách mzdové, pracovní a sociální politiky." Ve skutečnosti však komunisté a jejich pomahači převzali protektorátní NOÚZ včetně funkcionářů /na př. E. Erbana/, přejmenovali je na Revoluční odborové hnutí /ROH/ zákonem č. 144 Sb. ze 16. května 1946 a nepřipustili vytvoření svobodných odborů. Nově nadekretované závodní odborové organizace pak zneužili k ovládnutí závodních výborů. Ani nenáviděné Úřady práce nebyly zlikvidovány, jen jejich označení bylo pozměněno na Úřad ochrany práce. Místo pracovních knížek bylo zavedeno potvrzení o zaměstnání, které se později ocitlo přímo v občanském průkazu.

IV. Mezinárodní ústředna odborových organizací syndikalistických: Mezinárodní dělnické sdružení, zvané též IV. Internacionála

V. Mezinárodní odborová ústředna pro země za Železnou oponou : Mezinárodní ústředí svobodných odborářů v exilu - Centre International des Syndicats Libres en Exil se sídlem v Paříži. Členem tohoto ústředí je kupříkladu také Československý svaz křesťanských pracujících exulantů ve Švýcarsku, jehož předsedou je Dipl. ing. Lad. Husák z Winterthuru.

VELKÉ STŘETNUTÍ

Příspěvek k cyrilometodějské spiritualitě

Moravský kníže Rostislav po své porážce Ludvíkem Němcem u Děvína, někdy v druhé polovině roku 864, musel znovu přijmout latinské kněze z pasovské diocéze. Nepřestal však podporovat byzantské misionáře, které sám povolal na Moravu, aby mohli nadále vychovávat své žáky a učit /1/.

Boží učení rostlo /ŽK 15, 5/

Takto hodnotí autor Konstantinova Života výsledky kratičkého působení byzantských misionářů. Vždyť v klidu mohli pracovat jen asi jeden rok.

Jaké byly příčiny růstu Božího učení? – Rozhodujícím činitelem nebyli zajisté byzantští misionáři, nýbrž Bůh, který 'dával vzrůst' /sr. 1 Kor 3, 6/. Hlavní příčinou byla hojnější Boží milost. Našemu lidu se tehdy dostává mimořádných Božích darů. I když mnozí z lidu, který žil v Pomoraví, byli už pokřtěni, začíná se teprve nyní uskutečňovat hlubší obrácení. Mimoto Boží prozřetelnost prostřednictvím Konstantina a Metoděje a jejich žáků připravuje předpoklady pro pokřesťanstění také jiných slovanských kmenů.

V čem spočívá tajemství úspěšné činnosti Konstantina a Metoděje? Mimo tu nejdůležitější složku, kterou je Boží milost a kterou byly Boží záměry s jejich dílem, byla to zajisté také jejich svatost a správně volený pastorační postup. Samozřejmě i tyto skutečnosti jsou Božím darem.

Byzantské misie měly víceméně mnišský ráz. Svatí bratři věnovali zajisté i nadále hodně času modlitbě, jak bylo jejich zvykem /sr. ŽK 14, 13/. Mimoto se věnovali i 'službě slova' /sr. Skt 6, 4/. To všechno činili do značné míry také jiní misionáři. Čím se od nich lišili Konstantin a Metoděj? – Solunští bratři se vyznačovali tím, že se snažili učinit Boží slovo co nejvíce srozumitelným co největšímu počtu lidí. Tím, že používali slovanskou řeč, mohli tito Boží spolupracovníci postupovat mnohem rychleji než ti, kteří museli své žáky učit latině či řečtině. A jelikož se snažili pořídit překlady, nebylo zapotřebí spolehat se tolik na paměť. Mimoto jejich žákům bylo umožněno hodně se modlit – a to i v liturgii – mateřskou řečí /sr. ŽK 15, 1 – 3/.

Konstantin od samého začátku své misie si jasně uvědomoval cíl, kterého chtěl dosáhnout, jakož i cestu k němu. V ranném věku si vyvolil Moudrost, t.zn. především Ježíše Krista, a zcela se jí oddal /2/. Zájmy Ježíše Krista se stávaly stále více i jeho zájmy. Touží po tom, aby se co nejvíce rozšířilo Boží království, aby i ostatní lidé si zvolili Moudrost. Konstantin ví dobře, že víra, která je především oddaností, přilnutím k osobě Ježíše Krista, je z hlásání Božího slova /sr. Řím 10, 17/. Není přece možné zamilovat se do někoho, oddat se zcela někomu, o kom jsme neslyšeli a koho dobře neznáme. – Konstantin, který se už od mládí snažil napodobovat Ježíše Krista, aby byl 'svými skutky' Božím obrazem /sr. ŽK4, 8/, napodobuje pak jeho metodu i při hlásání radostné zvěsti. Snaží se učinit slovo Boží srozumitelným i lidem prostým a neučeným.

Zlý duch nestrpěl tohoto dobra /ŽK 15, 5/

Svatí bratři vidí všechno ve světle víry. Podobně si počíná i jejich žák, autor Konstantinova života. První příčinou odporu proti slovanské liturgii vidí ve zlém

Autor věnuje památku svého profesora Michala Lacka, S.J. /+ 21. 3. 1982/

duchu – ďáblu. Práví o něm: 'Když Boží učení rostlo, ďábel, zlý závistník od počátku, nestrpěl tohoto dobra ...' /ŽK 15, 5/. Satan záviděl prvním lidem jejich společenství s Bohem. Otcí lži /sr: Jan 8, 44/ se tehdy podařilo přesvědčit lidi, aby nevěřili Božímu slovu a dosáhl toho, že zrušili smlouvu s Bohem /sr. Gn 3, 1 - 6/.

Taktika zlého ducha je víceméně stále stejná. Snaží se, aby Boží slovo nezapuštilo v lidském srdci kořeny, aby nemohlo růst. Ježíš Kristus o tom hovořil v podoběnství o rozsěvači: 'Když někdo slyší slovo o království a nechápe, přijde zloduch a obere ho o to, co bylo v jeho srdci zaseto ...' /Mt 13, 19/. Satan se snaží, aby slovo o Božím království nebylo hlášáno a v případě, že je, aby je lidé nechápali. – Konstantin se naopak snažil, aby Boží slovo bylo chápáno co nejvíce. Proto vytvořil slovanské písmo. Proto překládal Písmo sv. do slovanštiny /3/. Sám o tom píše v Předzpěvu k slovanskému překladu čtveroeven-gelia:

...

- 22 slyšte nyní svým rozumem,
- 23 slyšte všichni lidé slovanští,
- 24 slyšte Slovo, od Boha přišlo,
- 25 slovo, jež krmí lidské duše,
- 26 slovo, jež sílí srdce i rozum,
- 27 slovo to, jež vede k poznání Boha.

Konstantin je si dobře vědom, jak obrovský dar dostávají Slované od Boha, jaká je souvislost mezi růstem živé víry a chápáním Božího slova:

- 65 Ještě jiné, velmi moudré podoběnství
- 66 povězte: Lidé, kteří se milujete
- 67 a chcete růsti božím růstem,
- 68 kdo z vás neví, že tato víra pravá,
- 69 jako símě padající na pole,
- 70 tak i ona v srdcích lidských
- 71 má zapotřebí deště božích písem,

72 aby vzrostla hojnější úroda boží? /sr. Iz 55, 10 n/

Sám neví, jak by vyjádřil ubohost národů bez knih, které musí používat cizí řeči:

- 73 Kdo může uvést všechny příklady
- 74 usvědčující národy bez knih,
- 75 které nemluví hlasem srozumitelným?
- 76 Ani kdybys uměl všechny řeči,
- 77 nedovedl bys vyličít jejich bezmoc /4/.

Ďábel vešel do svých nástrojů /ŽK 15, 5/

Chápání Božího slova je předpokladem k tomu, aby mohlo přinášet užitek /sr. Mt 13, 23/, a je předpokladem pro růst víry. Konstantin a Metoděj se snažili, aby co největšímu počtu lidí umožnili hlubší pochopení Božího slova. Svatí bratři stali se tak vhodnými Božími nástroji, Božími spolupracovníky.

I ďáblu se však podařilo nalézt své nástroje. Má k tomu předpoklady, poněvadž po prvotním hříchu jsou lidé nakloněni k horšímu, zlý duch dokáže využít následků dědičného hříchu. Pro 'duchovní' osoby bývá velmi nebezpečná pýcha. Ani misionáři nebývají uchráněni pokušením žárřit na druhé, připoutávat k sobě lidi, ovládat jiné. V Konstantinově Životě, psaném s hlubokou vírou, čteme: 'Ďábel 'vešel do svých nástrojů a začal mnohé podněcovat a říkat jim: Tím se Bůh nijak neoslaví, neboť kdyby mu to nebylo vhod, cožpak by nebyl mohl způsobit, aby od počátku psali písmem své řeči a tak slavili Boha? Ale on si vyvolil jen tři jazyky, hebrejský, řecký a latinský, jen těmi se má Bohu vzdávat chvála. — Ti, kdo tak mluvili, byli latinští a franšští arcikněží s kněžímia cí a učedníky' /15, 5-8/.

Satan, aby dosáhl svých záměrů, 'brává na sebe podobu anděla světla' /sr: 2 Kor 11, 14/. Na špatnost na první pohled zřejmou by lidí nenachytil. Snaží se proto nalákat na zdánlivá dobra. — Pokušení, kterému byli vystaveni někteří latinští a franšští duchovní, je velmi rafinované. V ráji sváděl ďábel lidi k tomu, aby byli 'jako Bůh' /sr: Gn 3, 5/, což ve skutečnosti znamenalo stát se božími nepřáteli. Kněžím usilovně hovořil o Boží slávě a chvále a oni se dali zlákat a uvěřili mu.

Filozof je porážel slovy písma /ŽK 15, 9 /

Na Velké Moravě dochází k velkému střetnutí. Rozpoutal se duchovní boj mezi zastánci a odpůrci slovanské liturgie. Jejich odpůrců bylo pravděpodobně mnoho. Byli mezi nimi snad i někteří Slované ovládající latinu. Tím si získávali posvátnou úctu v očích nevzdělaného a polopohanského lidu. — Zdatných bojovníků za slovanskou liturgii asi tehdy mnoho nebylo, alespoň ne takových, jako byl moudrý Konstantin. V jeho Životě o tom čteme: 'Filozof se s nimi potýkal jako David s cizozemci a porážel je slovy Písma a nazval je trojjazydníky a pilátníky, ježto Pilát tak napsal v nadpise /kříže/ Páně' /ŽK 15, 9/.

Třeba si dobře uvědomit, že zde nejde o spor mezi Germány a Slovaný. Nesmíme přenášet do devátého století pozdější nacionalismus. Nebylo by však ani správné zcela vyloučit etnické spory. Na Moravě šlo především o to, zda je možno v překladech Písma sv. a v liturgii použít i další jazyk. Nejednalo se o to, zda je možné se modlit v jině řeči. Už v roce 794 frankfurtská synoda v 52. kánonu prohlásila, že Bohu je možné se klanět v každém jazyku /5/. Bylo rovněž samozřejmé, že misionáři, pokud toho byli schopni, kázali v jazyku lidu.

Jak je možné, že z Konstantina se stal bojovník podobný Davidovi? Vždyť když hovořil s chazarskými náčelníky, používal 'sladká' slova /sr. ŽK 10, 97/. Fulský národ, který neměl odvahy zanechat modloslužby, 'přemluvil sladkými slovy' /sr. ŽK 12, 20/. Nebylo by křesťanštější opustit bez boje bitevní pole? Jevit se tichým a bezbranným?

Konstantin by byl jistě ochoten ustoupit v případě, že by šlo o něj samého ve vedlejších záležitostech. Vždyť už dávno se k vůli Moudrosti vzdal všeho: bohatství, manželství i kariéry /sr. ŽK 4, 11-14/ a 'všechno rozdával chudým' /sr: ŽK 7, 1/. — Nyní však nemohl ustoupit. Vždyť se nejedná pouze o něj nebo o jeho osobní dílo. Jde o zájmy Ježíše Krista, kterého si vyvolil, o Boží království, o velké dobro mnoha duší.

Konstantin se snažil svými skutky napodobovat svůj nejvyšší vzor, Ježíše Krista, snažil se mít pochopení pro lidi prosté, chudé a neučené jako On. I Konstantinovi bylo líto zástupů /sr. Mt 9, 36/. Podobně jako Ježíš Kristus byl nesmlouvavý ve styku s lidmi, kteří zneužívali své moci, vlivu a vzdělání k tomu, že brá-

nili lidem vcházet do Božského království /sr: např: Mt 23, 13: Lk 11, 52/. — Zjistě se nedá tvrdit, že nehodní latinští a franští duchovní si byli plně vědomi toho, co činí. Avšak Konstantin, světec, který lépe než druzí poznával skutečnost, nemohl mlčet.

Je sice pravda, že Konstantin své odpůrce daleko předěil svou obrovskou vzdělaností, svými mimořádnými polemickými schopnostmi/ sr. ŽK 5; 6; 8, 7; 9 -11/. Zde však nedošlo pouze k téměř samozřejmému vítězství tehdy vyšší byzantské kultury nad kulturou západní či franskou. Zde dochází k vítězství odvážného bojovníka o rozšíření Božského království nad prohnaností otce lži a jeho nástroji. Filozof v tomto zápase používá stejných zbraní jako Ježíš Kristus, když se na poušti střetl s pokušitelem — ďáblem /sr. Mt 4, 11/. Porážel je slovy Písma /6/.

Titul *filozof* označoval tehdy i asketické úsilí: Dnes může někoho svádět k tomu, aby se domníval, že tento učenec, vychovaný řeckou kulturou, hlásal Slovanům nějaké přirozené náboženství. Konstantin nehlásal pouze nějakou vyšší bytost či Boha, kterého lze do jisté míry poznat rozumem, nýbrž především Boha, který se zjevil Abrahamovi, Mojžíšovi, který hovořil srozumitelnou lidskou řečí především skrze svého Syna Ježíše Krista, skrze Slovo, které se stalo tělem. Úsilí svatých bratří nesměžovalo pouze k tomu, aby Slované poznali jen ty nejnutenější pravdy. Oni byli pozváni proto, aby pravdu a pravou křesťanskou víru vyložili /sr: ŽM 5, 2: ŽK 14, 3/. Oni neopakovali pouze několik naučených vět, jak to musí dělat ten, kdo dobře neovládá jazyk. Při výkladu křesťanské víry není možné použít jakékoli slovo.

Božský Mistr učil celé hodiny a někdy dokonce celé dny. To nebyly nějaké 'pětiminutové promluvy'. Když se snažil lidem vyložit tajemství Božského království, používal různých přirovnání, podobností a od svých učedníků žádal, aby učili lidi zachovávat všechno, co jim přikázal /sr. Mt 28. 20 /. Křesťanství není pouze nějaká posvátná úcta k tajemným slovům, kterým vůbec nerozumíme. Tu mohou mít i pohané. Konstantin neměl nic proti latině, ale šlo mu především o to, aby nejen kněz, ale i nevzdělaný lid rozuměl, co se modlí.

Moudrý Konstantin nepatřil k těm lidem, kteří se domnívají, že ze všeho nejdůležitější je mít bystrý rozum a velké množství poznatků a všechno ostatní bude pak následovat. Většinu poznání neodpovídá vždy větší láska. — Pro Konstantina poznávat znamenalo i napodobovat Boha skutky /sr. ŽK 4, 8/. On se do vtělené Moudrosti — Ježíše Krista — zamiloval. On se jí zcela oddal. Proto se snažil jí stále dokonaleji poznávat a též o to, aby také jiní jí lépe poznávali, milovali a napodobovali.

1/ ŽM 5, 12. Pro Život Metodějův používáme ŽM, pro Život Konstantinův ŽK.

Rozdělení Životů na kapitoly a verše je podle: Fontes, vyd. F. Grivec - F. Tomšič, Radovi Starostorenskog instituta, Zagreb 1960. Překlady Životů jsou podle: J. VAŠICA, Literární památky epochy velkomoravské, Praha 1966.

2/ Pokud jde o souvislost mezi volbou Sofie a slovanskou liturgií, sr. F. GRIVEC Konstantin und Method, Wiesbaden 1960, str. 61.

3/ Jakkoliv při vzniku slovanského písma a prvních překladů spolupůsobil i vysoká inteligence a jazykové schopnosti Konstantinovy, stalo se tehdy něco mimořádného /sr. ŽK 14, 14. 17: ŽM 5, 11 /.

4/ Překlad podle J. VAŠICA, O.C., str. 103-105

5/ Concilia nevi Carolini II, MGH Leges sectio 3, str 31. Též: F. DVORNÍK, Byzantské misie u Slovanů, Praha 1970, str. 331, pozn 29.

6/ Byly to asi stejné citáty, které později používal v Benátkách /sr. ŽK 16/ Uč v Předzřevu k slovanskému překladu čtveroevangelia /84-89/ myslí Konstantin na boj s protivníkem lidských duší. Překladem Písma dává Slovanům 'zbraň tvrdou' ... 'hlavu ďáblovu mocně potřajťe!' /sr. J. Vašica, o.c. str. 105/.

DOMOV LUISE TRENKERA

Bylo by zcela jednostranné tvrdit, že známý filmový herec, režisér a spisovatel Luis Trenker se vrací do dnešního kulturního dění. Spíše se vracíme my k Trenkerovi, který byl a doposud je stále přítomný v našich současných dějinách, stále přitahuje a oslovuje. S jeho mnohorozměrným dílem se bude středoevropská kultura zabývat ještě dlouho. Bude se pokoušet pochopit jeho "tajemství", popsat jeho "fenomén" a vyložit jeho "mythos." Tyto řádky se snaží o něco skromnějšího. Chtějí pouze osvětlit velkou, bohatě tvořivou osobnost tohoto vynikajícího umělce a nádherného člověka tím, že se pokusí ukázat na duchovní kořeny jeho jihotyrolského domova.

Domov znamená pro Trenkera víc než zeměpisnou skutečnost. Řekl bych, že domov, jak jej vidí prožívá a miluje Trenker, má přímo sakramentální význam a metafyzickou hloubku. Na tom není nic romantického ve špatném slova smyslu. Jeho domov není vytvořen ze snově, pomyslné a vyabstrahované látky, nýbrž je uhněten z tvrdých dolomitských skal, z dramatických lidských osudů a zápasů, z tragických příběhů a nehybnoucí vítězné naděje. Trenker sám po celý dlouhý život vrstá do tajemství svého domova, odhaluje a objevuje jeho vertikálu a tím i svou poslední identitu, svou nerozlučitelnou jednotu s osudem jihotyrolských hor, lesů a slunce. Jednou napsal: "Člověk musí svůj domov nejdříve úplně ztratit, aby mu úplně patřil." Vystihl tak paradoxní zákon svého vlastního života a také stavební řád lidského údělu vůbec. Není náhodou, že k vrcholným uměleckým dílům patří jeho román a film "Ztracený /mamotratný/ syn." Čím více ztrácí svůj domov, tím vášnivěji a živelněji po něm touží, tím více jej miluje a tím nezadržitelněji se vrací domů.

Hanns Arens vystihl tajemství Trenkerovy osobnosti touto větou: "Za drsnou schořápkou se skrývá . . . člověk se srdcem." Můžeme dodat: V Trenkerově srdci se vyjevuje "země se srdcem", jeho tyrolský domov. V jižních Tyrolích se od pradávna vypravuje legenda o vzniku této nádherné země a o vzniku jejích obyvatel. Když Bůh stvořil zemi, dovolil svým andělům, aby dokonali Jeho velké dílo. Ti snesli na jedno místo nejkrásnější věci, které našli v širém světě: zářivé slunce, hluboké lesy, strmé hory, věčný sníh, vinnou révu, prudké bystřiny, třpytivá jezera, skalnaté propasti a neschůdné srázy. Tak vzniklo Tyrolsko. Nenašel se však člověk ochotný obývat tuto krásnou, ale nesnadnou a tvrdou zem hlubokých údolů, oslnivé se třpytících ledovců a nebezpečných srázů. Bůh tedy stvořil nového člověka, vyňal z jeho hrudi půlu srdce a ukryl ji hluboko do dolomitských hor, aby tak na věky nerozlučně spojil tohoto obyvatele jižního Tyrolska s jeho horami. Širý, dálný svět láká, vábí a svádí svým pohodlím, ale nakonec zvlstří srdce. Trenker jednou napsal: "Hory stvořené Bohem ustupují před lákavými gesty mocné metropole a přece se nakonec ukáže, že to, co vzniklo v lidských rukách, je nepodstatné před věčnými Božími horami."

Jiskřivá, bystrá inteligence, vyznaňující radost srdce a vrozený smysl pro krásu a tvar, mají u Trenkera hluboký kořen v jeho kmenové příslušnosti. Zdá se, že většina pojednání o jeho osobnosti a díle přehlídá tuto skutečnost. V Trenkerových žilách koluje totiž také latinská krev. Jeho rodné údolí Groendental a městečko St. Ulrich jsou obývány od pradávna takzvaným ladinským kmenem – Ladiny – se zvláštní řečí. Staleté soužití obyvatelstvem jižních Tyrol nenarušilo nikterak tuto zvláštní etni spíše ji obohatilo, potvrdilo a upevnilo. Ladinci se cítili ve starém Ra

prožívali jeho osudy. První světová válka a následující připojení jižních Tyrol k italskému státu daly vzniknout novým dramatickým a bolestným napětím, která vyvrcholila v takzvané opci. Trenker sám živelně prožíval tyto drásavé události a mluvil o jejich zraňující drsnosti ve svých knihách a filmech. Fašistická Itálie a Hitlerovo Německo uzavřely dohodu o jižním Tyrolsku. V podstatě běželo o to, že území jižního Tyrolska mělo patřit pro vždy Itálii. Obyvatelstvo mohlo volit – optovat – mezi vystěhováním do německého jazykového území a přesídlením do italských tzv. historických provincií. Tyrolský člověk byl tak postaven před absurdní dilemma: zachovat si svou etnickou identitu za cenu ztráty svého domova anebo pokusit se žít v italském státě s nebezpečím nejen ztratit svou kmenovou příslušnost, ale také opustit svou zem. V obou případech měl tak nebo jinak opustit provázky svůj domov. Rychlý spád válečných událostí zabránil plnému a všeobecnému uskutečnění této lidské a nespravedlivé dohody dvou diktátorů, nemohl však zabránit tragédiím jednotlivých rodin a osob.

Trenkerovo dílo je hluboce poznamenáno těmito událostmi. Ve svém románu "Syn bez domova" píše: "Něco tmavého se vynořilo proti němu a nabylo tvaru: kaplička bolestné Matky Boží. Sňal klobouk a vstoupil do nízké místnosti, kterou naplňovalo zvláštní šero. Zde se nejraději modlívala jeho matka, když prožívala něco těžkého; také tehdy, když ji postihlo to nejtěžší, co kdy musela snášet. Jednoho kalného, studeného prosincového dne v roce 1939 vstoupil otec do světnice a řekl: Už jsem optoval. Jdeme. Matka tomu rozhodnutí nerozuměla. Přesto poslechla. Naposledy šla do kapličky, aby se pomodlila k bolestné Matce Boží."

Tím se dostáváme k nehlubší a nejpodstatnější vrstvě Trenkerova světa a k poslednímu tajemství duchovní identity jižního Tyrolska. Trenker je věřící člověk a věřící umělec. Na jeho berlínském domě visel kříž v nadživotní velikosti. Přivezl si jej ze své jiho-tyrolské vlasti. Kdo zná kříže na horách a na staveních v Dolomitech ví, že tu nejde ani o estetickou záležitost ani o přežitou tradici, nýbrž o vyznání živé víry. Ze středu této silné víry vidí a prožívá svět svých hor a všechny lidské osudy. Vášnivý horolezec, věčně zamilovaný do slunce, sněhu, skal, do života a jeho krásy. Trenker odhaluje v každém výstupu cestu člověka k Bohu.

Jeho láska k horám a k osudu jejich obyvatel, jeho mužná radost z krásy a jeho hluboká účast na údělu, utrpení a naději svého domova mají teologickou dimenzi, kterou cudně a plaše zastře, ale která inspirovala celé jeho životní dílo a živila, umocňovala jeho život. Trenker se nepřestal obdivovat své dolomitské krajině a svému tyrolskému domovu, protože svou věřící duší prožil a poznal, že je to kraj Boží. Vystupoval se zářivými očima a jásajícím srdcem do slunce k neposkvřeným vrcholům, protože po táže strmé a nádherné cestě sestoupil Bůh. Podle otcovské tradice stavěl na svůj dům a na nejvyšší temena dolomitských hor Kristův kříž jako znamení naděje. Trenkerův svět je světem vycházejícím z Boží ruky a z Božího srdce. Osudy jeho lidí jsou životy vykoupené a i ve své nalomenosti, tvrdosti a smrtelnosti životy naplněné a spasené.

SILVESTROVSKÁ

"Marnost nad marnost, a všechno je marnost," posteskl si moudrý Šalomoun na konci svých dní, v jakémisi generálním zpytování celého života. – "Jedno pokolení odchází, druhé přichází, a země stále trvá. – Všechny řeky plynou k moři, a moře není naplněno. – Co bylo, to bude opět; nic nového není pod sluncem." –

Tato hořká moudrost se ozývá jako ozvěna ve verších Horácových: "Eheu fugaces, Postume, Postume, labuntur anni . . .", "Prchlavá plynou léta, ó běda, Postume, a ani moudrý život nemůže zabránit, aby se ti nevrývaly do tváře vrásky stáří a aby se neblížila neúprosná smrt."

Kdežto však známá óda římského básníka z prvního století před Kristem vyznívá až do konce tlumeným nářkem – "Ze všech stromů, které jsi pěstoval, bude tě následovat jenom pochmurná cypřiš" – končí Ekklesiast radou: "Pamatuj na svého Stvořitele ve dnech mladosti, nežli přijdou dni zlé a než si řekneš: Nenalézám v nich zalíbení." –

Ani judský král ani římský básník, které dělí v čase nějakých devět století, nežili v bídě a v starostech, které by se daly přirovnat našim. Někdo by na to třeba řekl, že právě tím lze vysvětlit jejich "taedium vitae", jejich hořkost a tesknost nad životem uplývajícím příliš rychle, a zároveň ustavičně zklamávajícím. Ti, kteří mají před sebou skutečný úkol, na příklad budování nové společnosti, nemají kdy, aby se dali zdržovat takovými pocity marnosti; jsou zcela zaujati svým dílem, vyjadřují se zcela v něm a skrze ně. –

Tady by bylo bezpochyby nutno zavést jisté rozlišení: o jaké dílo jde, a kdo je v něm zúčastněn, a jakým způsobem. Je zřejmé, že na jedné straně jsou ti, kteří vydávají rozkazy, velí policii a tankům, píšou vzdělávací literaturu a vedou nabádací nebo výhružné řeči – a na druhé straně nesmírné množství těch, kteří nesou všechna břemena, kteří pracují nad své síly a schnou úzkostí z přítomnosti i z budoucnosti. Na jedné straně budovatelský optimismus, vypovídající bolest a smrt za obzory lidského života – a na druhé straně ti, jejichž každodenní život, každý okamžik a každá hodina jsou utvořeny z bolesti a smrti.

Jsou to spíše ti první, kteří by mohli být připodobněni přepychovému králi judskému nebo epikurejskému římskému básníkovi. A byla by jakási naděje, že se přiblíží aspoň v obraznosti lidskému utrpení, kdyby byli sto říci jednou s Šalomounem: "Marnost nad marnost . . .", nebo si aspoň postesknout s Horácem: "Běda, prchlavá plynou léta . . ."

Řekli bychom dokonce, že kdyby si dovedli takto zanaříkat, a kdyby ten nářek vyšel z hloubi jejich srdce, nebylo by pro ně ještě všechno ztraceno; bylo by možno ještě říci, že jsou schopni lidského citu. Soucit s jinými začíná poznáním vlastní bídy, soucit se sebou samým. Jak může milovat druhého ten, kdo není schopen ustrnout sám nad sebou, pohlédnout své duchovní bídě tváří v tvář? – To ovšem předpokládá mnoho vnitřní pokory, mnoho duchovní zkušenosti; a tato vlastnost je vzácná u tak zvaných vůdců lidu, vyšších z lidu a pracujících pro lid. Není falešnější situace, než poklepává-li na rameno dělníkovi takový "bývalý" soudruh, který se ubytoval na hradě bývalých králů a obklopi se hradbou tanků a strojních pušek.

Ti, kteří opravdu nesou břímě času, práce a bída, nemají většinou ani kdy, aby si postesklí, aby si všimli, jak ubíhají dny a jak se před nimi rychle smráká. Jejich život nemá prostoru, je jako zasypán, zacpán a udušen každodenní starostí. Jejich nářek je němý; je vtělen do každého posuňku, do každého kroku; chvěje se na okraji jejich slov nejvšednějších. —

Mluvíme k vám dnes naposledy v roce 1956. Myslím na doby, kdy jsme slavili tak zvaného "silvestra". Míval jsem vždycky dojem, že není důvodu k veselosti, když si přece musíme říci, že naše vnitřní bilance je skoro vždycky pasivní. Ti, kdo se mi dají do smíchu, nevědí, o čem je řeč. Udělali jsme v minulém roce to, co jsme mohli udělat? Nezanedbali jsme hluboké rány v svém vlastním životě — a v životě svých bližních? Neublížili jsme nenapravitelně sobě i jiným?

Slovo "nenapravitelné" si opět žádá vysvětlení. Nenapravitelné je jenom zlo, které jsem spáchal a které odmítám uvidět a uznat.

Nevím, jak by byl vypadal na příklad náš "silvestr" v roce 1937, kdybychom byli věděli, co nám přinese příští rok. Nebylo lépe, že jsme to nevěděli? Řeknou někteří. Snad ano; ale možná také, že kdybychom to byli "věděli" — to jest, kdybychom na to bývali byli vnitřně připraveni, nemuslo přijít to, co přišlo. Budoucí události nejsou ani "psány ve hvězdách", jak se říká, ani nejsou předurčeny nějakými "vědeckými zákony" — kterým ostatně musejí napomáhat k účinnosti mučící metody státní policie a množství a síla obrněných divísí — nýbrž mravním rozhodováním jednotlivců, které se ovšem nedá svést v žádný matematický součet. Náleží Boží prozřetelnosti, před kterou trvá jeden okamžik stejně dlouho jako tisíc let, aby narysovala vodorovnou čáru pod sloupec lidských úmyslů a činů, a aby přidala k součtu úmyslů a činů, ohnula jej svým směrem.

Vždycky jsem se pozastavoval nad těmi místy Evangelia, kde je řeč o zkáze Jeruzaléma a o konci světa: "Poučte se z podobností říkovníku: když jeho větev omládne a vyrázejí listy, poznáváte, že je blízko léto." — Takle věta následuje za líčením kosmických hrůz, které budou předcházet konec světa, když budou hvězdy padat z nebe a nebeské moci se zachvějí. Evangelium přirovnává tyto hrůzy k předzvěstem rodícího se nového života, k jarnímu omlazování větví a k rašení mladých pupenů. Proč bychom nečerpali novou naději z tohoto přirovnání ve chvíli, kdy naše noc a naše zima dosahují svého nejhlubšího dna?

Nebudeme se oddávat na konci "starého" roku nesmyslným bakchanáliím; příliš mnozí z nás by byli vyloučeni z tohoto pohanského veselí; avšak nebudeme dusit v svém srdci onen mladý rašící pupen, skoro neviditelný, který je obrazem Naděje věčné. —

/ psáno L.P. 1956/

Výňatek ze sbírky MALÉ ŘEČI SVÁTEČNÍ, vydané Křesťanskou akademií v Římě /1959/. Jsou to "Jeníčkovy" promluvy k domovu, jím tak milovaného a jejichž aktuálnost svědčí o autorovu genu. Na Silvestra bychom bývali byli slavili jeho "osmdesátku"...

J. V.

ZA BOHDANEM CHUDOBOU

Počátkem příštího roku, 2. ledna 1983 tomu bude už rok, co v Madridu zemřel profesor dr. Bohdan Chudoba, historik a myslitel, který celý svůj život bojoval proti totalitarismu jak pravicovému, tak levicovému. Narodil se 21. listopadu 1909 v Brně, jako syn tehdejšího profesora anglické literatury na brněnské universitě, Františka Chudoby. Po maturitě studoval na universitách v Brně, Londýně, Oxfordu, Římě a ve Vídni.

Po první promoci na doktora filozofie v Brně promoval v roce 1933 na kláloveské universitě v Madridu. Tehdy ovšem ještě netušil, že se mu toto město stane jednou druhým, nuceným domovem. Svůj vědní obor, historii, i téma své habilitační práce, česko–španělské styky v 16. a 17. století, si zvolil podle otcova přání. Odbor jeho zájmů však daleko překračoval uzku specialisaci. Překládal beletrii a poesii, sám psal básně a nějakou dobu redigoval katolický literární časopis Akord, v nakladatelství Vyšehrad redigoval vědeckou knižnici Údod do studia, po smrti svého otce v r. 1941 vydal jeho rozsáhlé literární dílo. Také otázky tělesné výchovy patřily k jeho četným zájmům. V roce 1933 měl pro členy náčelnické rady Československého Orla velmi fundovanou a obsáhlou přednášku na téma Tělesná výchova a katolická církev, která dala podnět k hlubšímu studiu a rozšíření výchovného programu Čs. Orla. Za druhé světové války působil v Brně jako středškolský profesor. Výchova mládeže ho tehdy zajímala a pokusil se shrnout své poznatky a zkušenosti v knize Liberalismus ve výchově. Nacisté však vydání knihy zabránili, když již hotovou sazbu dali rozmetat. Rovněž již vysázenou habilitační práci Španěle na Bílé Hoře zabavil v roce 1939 nacistický cenzor pro "ducha nepříznivého kulturnímu významu německého národa". Když kniha po válce vyšla a Bohdan Chudoba jí předložil brněnské universitě se žádostí o habilitační řízení, zamítla komise, pod vedením nového, horlivého člena KSČ profesora Františka Trávníčka, jeho žádost většinou jednoho hlasu. Stěžít může být brněnské universitě ke cti, že její komise neměla sice k obsahu knihy žádné výtky, ale dala se před konečným hlasováním ovlivnit prohlášením, že "jde o dílo neblaze proslulého reakcionáře".

Proslulý, věru velmi proslulý tehdy Bohdan Chudoba skutečně byl. Ovšem za reakcionáře prohlašovali komunisté každého, kdo jim stál v cestě. Ve snaze čelit této demagogii prohlásil se nakonec i sám Jan Masaryk za reakcionáře, "protože reaguje". V široké veřejnosti se stal Bohdan Chudoba známým jako představitel nové generace Lidové strany a jako její poslanec v parlamentě od května 1946 do února 1948. Jeho současníci ho znali jako vynikajícího řečníka a temperamentního diskutéra, jehož projevy na schůzích a shromážděních, veřejné debaty s propagátory marxismu – zvláště v zále brněnského Typosu – a diskusní potyčky s komunistickými předáky na parlamentní půdě dokázaly nadchnout demokraticky smýšlející občany. Jako snad žádný z tehdejších politiků dovedl oslovit mladé lidi, ať studenty či selskou mládež nebo mladé dělníky. Ve velké míře přispěly k jeho neobyčejné popularitě a prestiži jeho články v týdeníku Obzory, z nichž mnohé – jako zvláště jeho kritika Stalinova učení – vyvolaly vlnu diskusí na školách a mezi vysokoškoláky a hatily snahy agitpropu indoktrinovat mládež.

Též jeho přehledné dějiny Českého národa JINDY A NYNÍ /1946/ se těšily velkému zájmu čtenářů a věřícím křesťanům přinášely nové sebevědomí jako občanům i nové pohledy a podněty k zamyšlení. Bohdan Chudoba v nich svým typickým způsobem spojil výklad politických dějin s vývojem kulturním a zřetelně tak navázal na závěry Josefa Pekaře, že základní, tzn. duchovní profil doby je nejlépe vyjádřen v umění /Viz stejnou tézi v poslední knize Zdeňka Kalisty : Tvář baroka/. S nesouhlasem, většinou neartikulovaným, se jeho kniha setkala u pozivistických představitelů historické vědy, kteří u nás po smrti J. Pekaře převládali. Skutečný důvod tohoto odporu odhalil prof. V. Chaloupecký, když v závěru své kritiky v Českém časopise historickém odmítl Chudobovo pojetí českých dějin kvůli tomu, že je založeno na "divném, myšlenkově často zmateném učení Ježíše Krista".

Nelze se divit, že se komunisté pokusili znemožnit Chudobovu kandidaturu do parlamentu. V únoru 1946 byl zatčen a týden držen ve vazbě "zvláštním oddělením bezpečnosti" /ZOB/, což byla samostatná součást tajné policie, zřízená bez jakéhokoli legálního podkladu z komunistických bojůvek a vedená sovětskými poradci. Byl propuštěn na zásah anglického primase kardinála Griffina a komunistické ministerstvo vnitra vydalo zprávu, že muselo prošetřit denunciaci o Chudobových stycích se zahraničím. Bohdan Chudoba nato seznámil se svými osobními zkušenostmi s komunistickým policejním terorem nejen čelné lidovecké politiky, ale také samotného presidenta republiky dra E. Beneše v delší soukromé audienci a informoval je též o věznění příslušníků naší západní armády, o mučení a falešných obviněních "svědecky" prokazovaných bývalými příslušníky a agenty Gestapa. O mife demokracie v tehdejší národní frontě svědčí, že ničeho svou intervencí nedosáhl. Ani toho, aby se mohl vrátit do redakce Obzorů. Nedal se však zastrašit ani ve volební kampani, ani po volbách jako člen ústavodárného národního shromáždění. Snad nejdramatičtějším okamžikem v jeho poslancecké činnosti bylo jeho úsilí zabránit Stalinovu diktátu, dle něhož československá vláda v létě 1947 poslušně odvolala již ohlášenou československou účast na Marshallově plánu. V lidoveckém poslanceckém klubu Chudoba navrhl, aby Čs. strana lidová na protest proti tomuto zjevnému porušení naší státní suverenity vystoupila z národní fronty a šla do volební kampaň jako opoziční strana. Zůstal však ve svém stoji osamocen. Po únorovém komunistickém puči se krátkou dobu skrýval v Praze před zatčením až do chvíle, kdy se mu podařilo utéci přes Šumavu na Západ.

V prvních letech exilu byl velmi aktivní. Několik let byl také starostou Československého Orla v exilu. V Radě svobodného Československa se zasazoval o narovnání vztahů mezi Čechy a Slováky, za což byl stoupenci "čechoslovakismu" napadán a pomlouván. Aby se alespoň v exilu skoncovalo s neblahou národněfrontovskou politikou, napomáhal při zakládání a uznání občanských politických stran agrární, národně-demokratické a živnostenské, ale uznání za tuto práci se nedočkal. K vůli svému postoji ke slovenské otázce, byl obviňován ze zrady a měl z toho důvodu dokonce potíže s vycestováním do Spojených států, kde se od poloviny padesátých let věnoval téměř výhradně vědecké práci a stále více krásné literatuře. Od roku 1949 přednášel s krátkou přestávkou až do léta 1979 na Iona College v New Rochelle a kratší období také na jiných amerických univerzitních ústavech. Z třiceti šesti knih, které v exilu napsal, vyšlo do jeho smrti pouze

jedenáct, z toho šest španělsky, tři anglicky a dvě česky /sr. níže jeho bibliografii/. Většina jeho díla tedy čeká na vydání.

Bohdan Chudoba byl nesmírně vzdělaný člověk. To vyvolávalo často závist u jeho přátel a odpor a dokonce i nenávisť jeho odpůrců. V boji za spravedlnost a za svobodu neznal kompromisu a nedokázal taktizovat. Touto skutečností byl poznamenán jeho těžký životní osud. Ku konci svého života, jistě pod vlivem těžké choroby a vzdáleností, se Bohdan Chudoba cítil velmi opuštěný od svých přátel. Tím větší oporou mu byla jeho rodina. Jediný sen, který mu zůstal po celý život, byl sen o sjednocené Evropě, v níž by mohly pokojně žít všechny její národy.

V Bohdanu Chudobovi odešel velký myslitel, praktikující křesťan, jehož dílo čeká ještě na pochopení a spravedlivé zhodnocení.

Jiří Maláček, sen.

Bohdan Chudoba : BIBLIOGRAFIE

I. HISTORIE :

1. O DĚJINÁCH A POKROKU, Brno, Akord, 1939
2. ŠPANĚLÉ NA BÍLÉ HOŘE, Praha, Vyšehrad, 1945
3. JINDY A NYNÍ, dějiny českého národa
První vydání Praha, Vyšehrad, 1946
Druhé, nově upravené, ale v tisku zkomolené vydání, Frankfurt – Mnichov, Opus Bonum, 1975
Třetí, úplné znění, v rukopise
4. THE MEANING OF CIVILIZATION, New York, P.J. Kennedy, 1950
5. SPAIN AND THE EMPIRE, První vydání, Chicago, University of Chicago Press, 1952
Druhé vydání se zvláštní předmluvou, New York, Octagon Books, 1962
6. ESPAÑA Y EL IMPERIO, Madrid, Ediciones Rialp, 1963
7. LOS TIEMPOS ANTIGUOS Y LA VENIDA DE CRISTO, Madrid, Ediciones Rialp, 1966
8. EARLY HISTORY AND CHRIST, New York, Alba House, 1967
9. OF TIME, LIGHT AND HELL, Paris–The Hague, Mouton, 1972
10. RUSIA Y EL ORIENTE DE EUROPA, Madrid, Ediciones Rialp, 1980
11. ÚSVIT A SETKÁNÍ, /Člověk nad dějinami - I /, v rukopise
12. KOSMICKÁ DRAMA V NÁZORECH PŘEDKŘESŤANSKÉHO STAROVĚKU, /Člověk nad dějinami - II /, v rukopise
13. ŽIVÝ JEŽÍŠ A JEHO POSELSTVÍ, /Člověk nad dějinami - III / v rukopise
14. KŘESŤANSTVÍ A SKLONEK STAROVĚKU, /Člověk nad dějinami - IV /, v rukopise
15. KŘESŤANSTVÍ V NOVÉ DOBĚ, / Člověk nad dějinami - V /, v rukopise
16. DO TŘETÍ VÁLKY, Úvahy o českých dějinách v první půli devatenáctého století, v rukopise

17. HISTORICKÉ STUDIE, v rukopise
18. VÍM, V KOHO JSEM UVĚŘIL, eseje, v rukopise
19. POLITIKA JAKO MYŠLENKA A ČIN, v rukopise
20. NA OKRAJ DNE, novinové články, v rukopise

II. BELETRIE :

1. O DĚVČATKU, KTERÉ SE UPOHÁDKOVALO, neúplné vydání soukromým nákladem, Mnichov 1977
Úplné znění v rukopise
2. SMRT VELKÉHO BOHA PANA, legenda, Řím, Křesťanské akademie, 1979
3. DON ALMENDRO, SALTAMONTES NAVIDENO, DON ALMENDRO SE VA A LA LUNA, Madrid, Espasa - Calpe, 1980
4. DON ALMENDRO Y LA BUENA BRUJA AMADEA, Madrid, Espasa - Calpe, 1980
5. DON ALMENDRO EN SALAMANCA, DON ALMENDRO REGRESA AL PORTAL DE BELEN, Madrid, Espasa - Calpe, 1980
6. FANFARY A LITICE, kronika o sv. Vojtěchu, čtyři díly, v rukopise
7. DÍVKY U KAŠNY, kronika z roku 1848, čtyři díly, v rukopise
8. SIRÁ PLYNOU OBLAKA, kronika z roku 1938, v rukopise
9. ŘEKA MEZI NÁMI, román z vyhanství, v rukopise
10. INDIÁNSKÉ LÉTO, dobrodružné příběhy pro chlapce, v rukopise
11. SEDMÝ PORTRÉT, román z budoucnosti, v rukopise
12. KRÁLOVSTVÍ BEZ HRANIC, pověsti, v rukopise
13. O ZLODĚJI CHILIBERTOVI, triptych legend, v rukopise
14. ČERT, DRAK A VLK, tři hry pro loutkové divadlo, v rukopise
15. DEN NA POHANSKU, básně a ozvěny, v rukopise
16. NEZBYLO TRUHLÍČÍCH, román v anglickém znění, v rukopise
17. DON ALMENDRO Y EL GRAN COMPULSADOR, v rukopise
18. ZPŘEHÁZENÉ LISTY, vzpomínky a úvahy, v rukopise

III. PŘEKLAD "NOVÉHO ZÁKONA" :

PÍSMO SVATÉ NOVÉHO ZÁKONA, překlad z řečtiny se zřetelem k aramejským rčením, s úvodem a glosářem,
v rukopise

IV. PŘEKLADY BELETRIE A POESIE :

1. Maurice Baring, SUKNICE NESEŠÍVANÁ, Praha, Kuncůf, 1931
2. Hugh Walpole, TULÁK HERRIES, Praha, Škeřfk
3. Hugh Walpole, JUDITA, Praha, Škeřfk
4. Hans Carossa, LÉKAŘ GION, Praha
5. Aldo Palazeschi, SESTRY MATTERASSI, Praha
6. William Butler Yeats, RŮŽE SVĚTA, Praha, Vilfmek, 1942

POHÁDKY, KRONIKY, ROMÁNY

Kolik let jsem vězel na křižovatce,
odkud jako by nebyla vedla žádná cesta...

Teprve pohádky mi pomohly. Prvou jsem napsal před vánocemi roku 1956 jako titulní část triptychu "O zloději Chilibertovi, babě Kulibaše a velbloudovi Abu." Šlo, pravda, o samotný střed lidských dějin, ale mohl jsem jej obklopit událostmi, o kterých se nikde nehovořilo v takzvaných dějepísničných pramenech. Pociťoval jsem nutnost vyprávět tak, aby dětská představitelství byla získána a pustila se se mnou. Trávili jsme tenkrát vánoce v Madridě – ještě kouzelném Madridě předteroristických dob. Starobylé ulice svítily sporými plynovými lucernami, ale také barevnými výklady starožitně vybavených obchodů. A po stole v pokoji se opravdu procházel maličký velbloud Abu – i hlavou kýval, když se s klíčem natáhl.

Dodal jsem si důvěry a pustil jsem se hned do dvou podniků. "Indiánské léto" je dost rozsáhlé, ale "Fanfáry a lítice" se staly mou první kronikou – románem, založeným na pásmu rychle se střídajících obrazů. Jakmile jsem se střepal pozitivistického historického školení, i výjevy, které nějak opravdu souvisely s událostmi desátého století, se ve "Fanfárách a lítících" rozběhly, plny života, do svého vlastního času. A protože jsem byl tehdy v povolání obklopen nesmírně puntičkářskými profesory americké historie, kteří neustále přezkoumávali, kolik hlasů dostal který senátor před sto nebo více lety, pociťoval jsem upřímné uspokojení nad tím – jen já, nakladatelé nikoli – že jsem si v "Indiánském létě" dovolil ignorovat historii a zejména chronologii tak dokonale, že to každého mého kolegu vyděsilo. Můj Mamaroneck a Vermont prostě odsunuly i čas sám; několik rozdílných epoch se zcela surrealisticky, vítězoslavně spojilo v jednu.

x x x

Občas se uslyší názor, že pohádky neposlouží tzv. "váznému uvedení do života" – na kterém zejména psychologům velmi záleží. A také se říká, že pohádky zvěstují velmi snadné vítězství nad zlem. Dokonce se pohádkám vytýká, že vůbec zpodobňují zlo jako něco maličce černě směšného.

V. Vydání "Díla Františka Chudoby"

KNIHA O SHAKESPEAROVĚ, I a II
BASNÍCI, VĚŠTČI A BOJOVNÍCI
POD LISTNATÝM STROMEM

Praha, Jan Laichter, 1941 až 1946

F.X. Šalda - František Chudoba, LISTY O POESH
A KRITICE, Praha, Bohuslav Rupp, 1945

Nelze popíít, že pravá pohádka skutečně překypuje nadějí na porážku zla a bez výjimky vrcholí vítězstvím nad ním. Psychologové by se však neměli zlobit. Také způsob, jakým jsou sestaveny první čítanky a početnice, bez výjimky přesvědčuje, že vůbec není těžké naučit se číst a počítat. Ale v té pohádkové snadnosti vězí ještě hlubší moudrost: výslovný náznak, že zlo nemá toho jádra, které vyznačuje věci zrozené ze světa; že jde jen o odraz skutečnosti – tak jako již pro Platona a ještě více pro Ježíše – náš mizející pozemský čas byl pouhým roztrfštěným zrcadlem času úplného. Lucifer je "lucem ferens", ten kdo pouze nese nebo odráží světlo, ale sám ho postrádá; motýl, který podle Danta nebo podle Dalího má sice na pohled překrásná křídla, ale tělem vězí v ledu a nemůže vzlétnout. Skoro bez výjimky býváme do zla strhováni pošetilými nápady, které později sami odhodíme a pak si přejeme, aby nám nikdy nebyly vstoupily na mysl.

Nelze říci, že Satanovi chybí život – ono hloupé "privatio boni" filozofů – když zejména Ježíš sám se s ním osobně setkal a přes jeho pád v úplném čase uznával, že je mu poskytnuta vláda nad světem v čase roztrfštěném. Zřejmě však Satanovi chybí jakákoli moudrost – jeho hloupost je opravdu bezedná. Mohli bychom říci, že jeho hloupost je opravdu monumentální – ve smyslu oné zcela duté, ale nesmírně monumentální architektury, kterou Hitleri a Stalínové naplnili evropská města. Jen jednoho jediného je zapotřebí: uvědomit si, jak hloupý Satan opravdu je. Ale na tomto místě je záhodno připustit, že návodů pohádek neposloucháme a v tolika okamžicích života se nebráníme zlým myšlenkám, jako bychom byli přesvědčení, že jsme proti nim zcela bezmocní.

Tu zdánlivou bezmocnost opíráme právě o zdánlivou Satanovu moudrost – protože ji zaměňujeme s vychytralostí. A hlavním znakem Satanovy vychytralosti je jeho smích. Všechny antické mytologie nesou stopy primordiálních mýtů, v kterých se Satan jednak sám smál, jednak všechno zesměšňoval. Ať jde o Seta Egypťanů, o Guacamaya Mayů, o Lokiho Skandinávců, o Susanovo Japonců – všude se objevuje postava rozšklebená úsměškem, pro kterou nic nemá hodnoty a všechno je dokonale směšné.

Satanův smích naznačuje, že hodnoty nejsou hodnotami, nýbrž jen přeludy a že je jim možno, ba záhodno se vysmát. / . . / Dnešním teroristům jsou jakákoli pravidla o soužití mezi lidmi k smíchu; vůbec si nedovedou představit, jak budou lidé žít bez jakýchkoli pravidel; smějí se zákonům a vraždí ty, kdo se zákony snaží udržet na nohou nebo je aspoň respektují. To ještě Bakunin, přes svou obrovitou a obrovitě nekritickou víru v tzv. kolektivní morálku, požadoval také zřízení trvalé tajné policie, která by oné kolektivní morálce pomáhala udržet se na nohou. Ale od dob Bakuninových Satanův smích zesílil. / . . /

Pomůže tu ještě pohádka? Není již vyřazena z literárních forem? Zlo rozhodně použilo výhodně tzv. "literárních vědců," jakmile pohádku prohlásilo za folklor, který lze sbírat jako se motýli chytávají do sítě nebo jako se ptáci pozorují dalekohledy – také už zaměstnání značně staromódní a směšná. Pomůže pohádka k vítězství nad zlem tím, že se čerta nechá usadit na stoličku namazanou křivkami?

x x x

Mám na otázky, týkající se schopnosti nebo umělecké účinnosti pohádky dvě odpovědi. Jedna se týká toho, že pohádka vždy vrcholí radostným, tvůrčím smíchem. Lze postavit

smích proti posměškům. Ale právě ovšem jen postavit – a je to čtenář nebo naslouchající dítě, komu zůstane výběr. Ale již to, že radostný smích je alespoň naznačen, může být účinné.

Druhá má odpověď se týká detektivek. Několik vynikajících spisovatelů si již všimlo, že detektivka v naší době převzala úlohy jak romance, tak pohádky. Nemyslím na prostoduchý a obyčejně také krvavý příběh, v kterém detektiv nakonec zločince přece jen zastřelí. To stěží komu pomůže. Myslím na detektivku, jejíž zápletky je zapotřebí mnohem více přemýšlení než náhod toho druhu, jakou je větší počet nábojů v detektivové pistoli než v koltu zločincově. / . . . /

Ale uznávám, že pohádka bývá obyčejně na úrovni příliš radostné, než aby mohla čelit zoufalým posměškům Satanovým vlastními slovy – zejména švejkovské a kunderovské obměně oněch posměšků. Těžko čelit něčemu, co již nežije; těžko se raketa vyhýbá setrvačnosti, jakmile jednou pozbyla všech ze země posbíraných pohonných látek. Literární dílo může spadnout na úroveň posedlosti pohlavím – která je dnes nejvlastnější zbraní zla v umění – ale tím také samo pozbývá života. Nezbývá pak než postavit proti zoufalému úsklebků samotnou radost pohádkového příběhu a ponechat volbu těm, kdo čtou nebo slyší.

x x x

Začátky pohádek? A proč tak pozdě? Rozhodně ne pozdě proto, že bych někdy podceňoval pohádkovou schopnost říci velké pravdy. Chápal jsem ji hned jako chlapec, protože můj otec byl mistrný vypravěč pohádek. Ale značný čas zůstala v mém obzoru stranou, odsunutá pošelilým přesvědčením, odvozeným z pozitivistické historiografie, že dějepisem lze lidi přesvědčit o pravdě, ba dokonce též o pravdě některých zásad uplatnitelných v budoucnu.

Dějepisné úsilí, jak jsem řekl, začalo rychle ztroskotávat. Uvědomil jsem si skutečný smysl a velikou pravdivost mýtů a od těch nebylo k pohádkám daleko. Dostavila se léta 1956/57, z velké části ztrávená v Madridě, a s nimi nový věk pohádek. Tvůj věk, věk všech vás. Už jsem ti jednou psal o tom, v jakých pohádkách jsem žil jako chlapec: Homerovy eposy i Dickesovy příběhy a romance Evropských století spolu s Shakespearovými dramaty, ale právě tak obrazy, které jsme znova a znova navštěvovali v galeriích i malířských dílnách, měnily se otcovým přičiněním v pohádky – nebo snad v mýty dětským způsobem viděné.

Ty sama jsi měla šest let, když jsme dorazili do Madridu, Verunka čtyři roky. Teď jste mne vedly za ruce znova a znova do onoho dávno známého světa. Ondráš přinejmenším už pozorně poslouchal. Kromě toho právě o vánocích 1956 dostal Ondráš velblouda Abu, trpělivě pokyvujícího hlavou. Načrtl jsem první pokus, z kterého se ponenáhlu stala knížka tří vánočních příběhů, "O zloději Chilibertovi, babě Kulibaše a velbloudovi Abu." Časem, při přepisování, nabyla podoby trochu víc legendární než pohádkové – a snad právě proto se mi ji posud nepodařilo vydat. Řekl bych však, že je to v jistém slova smyslu nejlepší kousek beletrie, jaký jsem kdy napsal. Zejména jako vzdor pitomé posedlosti špinavými fotografiemi, jakou tyto časy vynikají.

Pravda, pokračoval jsem ještě dále v pošelilém úsilí dějepisce. Připadalo mi – a posud ještě připadá – že nemožu docela opustit chodník, po kterém jsem se pustil. Ještě v této chvíli putuje po různých odbornících, nakladatelstvih a jiných institucích rukopis, který snad již bude můj poslední ru-

kopis historický, "The Key Concept of Jesus Message", ale jsem si jist, že stejně jako poměrně nedávné knihy "Of Time, Ligth, and Hell" a "Rusia y el Oriente de Europa" utone v dokonalém, zarputilém mlčení.

Jenomže pohádky se mi už trvale usadily v srdci. Po "Zloději Chilibertovi" následovaly sbírky "O děvčátku, které se upohádkovalo", "Království bez hranic", "Don Almendro", "Saltamontes Navideno", "La Terrible Derrota del Grand Computador Polygono" a nakonec "Zbrusu nové reje zapeklitého čerta Kymbrleje". Se všemi byly potfže ...

"O děvčátku, které se upohádkovalo" je snad nejdětštější z mých pohádkových sbírek. Jednak zůstává věrna mým vlastním pohádkovým vzpomínkám a jednak vznikla z orálních, často opakovaných pokusů. I tam má ovšem čert Kymbrlej určité úlohy, ale ty se soustřeďují na jeho směšnost, takže dětské myšlení tu snad nikde nenarazí na vážnější překážku. V posledních dvou částech sbírky jsem se odvážil trochu dál. Předposlední pohádka zavádí do dětského světa přítomnost smrti, která by podle mého názoru nikdy neměla být dětské zkušenosti zakrývána nebo z ní dokonce vylučována. Poslední pohádka, zvláště stavěná tak, aby posloužila jako závěr sbírky, předkládá dítěti – a doufám, že co nejšetněji – absurdnost plynoucího času. /.../

Pak přišel "Don Almendro". Dostavil se k nám o kouzelných vánocích živý, hluboce v spánek ponořený na větví smrku dovezeného z Pyrenejí. Vznikla z toho zážitku sbírka pěti pohádek... "La Terrible Derrota del Gran Computador Polygono" vznikala nejdříve jako pokračování sbírky "Don Almendro". Ale pak se z ní stala knížka samostatná: cvrček Almendro sice zůstal uprostřed jeviště, ale zejména postava jedné divenky a také postavy jejích přátel ho obklopile. Není snad nepřístupná, ale má v sobě již dost z oné trpké ironie – a protože trpké, tak málo dětské – která měla nakonec převládnout ve sbírce "Zbrusu nové reje zapeklitého čerta Kymbrleje."

x x x

Pohádky přišly před romány. Posud stojí nejen před nimi, ale i v jejich vlastním středu. Na jaře 1957, když jsem dokončil "Zloděje Chiliberta", umínil jsem si, že napíši román založený na životě Vojtěcha Slavíkovce, ale nic kloudného se neobjevovalo. A tak dlouho ten marný zápas trval, pokud jsem si neuvědomil, že román lze též napsat jako řadu skoro samostatných vyprávění, která mohou být krátká a na které mé sly spíše stačí.

Tak se především určitý počet "indiánských" příběhů – tentokrát nastoupil Ondráš jako hlavní posluchač – proměnil v "románovou kroniku" nebo v "pásmo," nazvané "Indiánské léto." Mám tuhle kroniku posud velmi rád – jednak proto, že zachycuje Ondrova chlapecká léta v někdejší indiánské osadě Mamaronecku tak, jako knížka "O děvčátku, které se upohádkovalo" zachycuje pohádkový svět mé staré vlasti, o které jsme doma stále hovořili, když ještě Katuška a Verunka procházely pohádkovým věkem, a jednak z důvodu trochu zlomyslného: že jsem v ní naruby převrátil a ubíhajícímu času vyrval všechny možné "odborné znalosti" amerických dějin.

A skoro zároveň se legendy a pověsti z údobí desátého století opravdu začaly měnit v román a druhém pražském biskupovi "Fanfáry a lítice." To je nejstarší z mých kronik, to znamená románů složených vlastně z drobných výjevů, které mi vždycky, domnívám se, umožňovaly vystihnout ovzduší chvíle i náladu jednajícího lépe než jakýkoli pokus o "souvislé"

vyprávění, kterému se ve francouzštině říká "Je roman fleuve." Stejného druhu jsou především "Dívky u kašny" a "Sirá plynou oblaka" a do značné míry také "Smrt velkého boha Pana," kde se drobné výjevy proměnily v dopisy, "Řeka mezi námi" a "Sedmý portrét." Poslední dvě díla, patrně jako důsledek několikerého přepisování, jeví větší plynulost a jednotlivé obrazy, z kterých byly původně složeny, zůstávají jakoby pod hladinou. Ale původ je týž.

x x x

Co je to zrod knihy? Odkud rostou kořeny? Skoro vždycky, řekl bych, jde o několik zcela samostatných kořenů, které během času srostou v jeden jediný. Dokonce i "Sirá plynou oblaka" – kniha, kterou od počátku do konce proniká smutek po mém rodném městě, jako by ani o ničem jiném nemluvila, vyplynula i z jiných vzpomínek, zejména vojenskopolitického rázu. A těch by nebylo bývalo, nebýt toho, že jsem v prezenční vojen. službě v československé armádě zabočil do zpravodajské školy a pak na druhé oddělení naší šesté divize. Co vlastně svedlo dohromady ony dva prvky: stesk po domově svírající srdce člověka umírajícího v nevládné cizině a tragikomédii někdejšího spojeneckví se zločincem z Kremle? Snad ta skutečnost, že ona tzv. první, květnová mobilizace roku 1938 mne poprvé postrčila směrem ke kruté, teskné smrti v daleké, zcela cizí zemi?

Jindy bývají kořeny složitější. Už jsem ti jednou vypsál, jak těžko jsem začínal "Fanfáry a lítice." Na jaře a v létě jsem s vámi třemi denně chodíval do madridského Retira, kde jste si rádi hrávali. Denní cesta vedla sklánějící se ulicí Lagasca; při jejich chodnicích tenkrát ještě postávali oslci s karety nebo náklady pytlů a košů. Překračovala se široká calle de Alcalá, kde často ani nebylo třeba čekat na zelené světlo. Pak už nás čekal faun před kašnou s vysokými platany. Obvykle jsme zabočili vlevo, až na hřiště, kde stálo podivné jezdecko-pavlačové sousosí, oslavující sevillské dramatiky, bratry Quintero. Tam jste si vy dvě děvčátka hned našly kamarádky, kdežto Ondráš se věnoval marnému zasazování a zalévání utřezných větviček jasmínu do písku. Já se věnoval úmyslu psát o životě svatého biskupa Vojtěcha; dvě stránky mne na něm především zajímaly: to, že považoval Čechy, Uhry a Polsko za jedinou oblast, a jeho srážky s politickou mocí, které se mi nezdály vyplývat právě jen ze soupeřství mezi Slavíkovci a Přemyslovci. Ale vyprávění se opětovně měnilo v historické pojednání a já jsem již historických pojednání měl plné zuby. Co se jediné, a to ještě velmi zvolna, začalo dařit, byly chvilkové pohledy do situací a krátké příběhy. Nalézal jsem svůj sloh...

x x x

Jestliže jsem se v beletristické tvorbě aspoň jednou vrátil k historii a opřel se o ni, bylo to v krátkém románě "Smrt velkého boha Pana." I tam nalezená už "slohová technika" zůstala platná; pouze obrazy byly zaměněny za dopisy anebo s nimi aspoň splynuly. Most mezi historií a tímto románem spočívá v touze uplatnit i beletristicky správný názor o mýtech a jejich dějinné moudrosti a čelit tak přihlouplému modernímu vyhlásování mýtů za bajky anebo za povídky skládané pro pohlavní potěšení. Jde zde o mýtus o Spasiteli, který vládí velkými i malými vzdělanostmi tisíciletí před Kristem a udržoval jejich plameny prorockým nadšením. A o mýtus iluzorního názoru na život jako na řetěz orgasmů a plodností – názor odjakživa šířený Zlem. Tyto dva mýty jsou tu postaveny proti sobě s určitými narážkami na převahu, kterou druhý z nich zřejmě získá v časech "posledních," v dobách soustředěné politické nadvlády nad světem.

Podivná změť témat charakterizuje původně anglicky napsanou a pak několikrát česky přepsanou detektivku "Řeka mezi námi"; spolu se "Sedmým portrétem" a posud jen anglicky napsanou knížkou "No Mourners For That Man" patří "Řeka mezi námi" do trojice "plynule vyprávěných" delších příběhů. Ale vlastně i zde jde jen o výsledek přepisování, kterým původní volně seskupené a velmi samostatné výjevy splynuly a vytvořily dojem, právě jen dojem, plynulého vyprávění.

Výsledná konstrukce knihy "Řeka mezi námi" je taková, že si ji patrně mnozí přečtou jako detektivku nebo snad i jako román vyzvědačský a budou s tím spokojeni nebo ji aspoň lhostejně odloží. Mně v ní zůstala nevyhladitelná, čím dál tím více mučivá vzpomínka, symbolizovaná dvojicí, kterou řeka nakonec rozdělí a zabije. Řeka sama, můj milovaný Dunaj, představuje krutý, nemilosrdný osud, který hází lidmi na různé břehy anebo je strhává do temných vírů smrti – ale nikdy bez jejich vlastního pošetilého souhlasu. Hrdinka je portrétem dívky, kterou jsem měl vždycky – od doby, kdy mi ještě ani nebylo devatenáct let – a nikdy nepřestal mít velmi rád a kterou jsem ztratil vlastní domyšlivou pošetilostí. Ale kolik zbylo z něhy, kterou jsem chtěl ten portrét obklopit? Kolik jsem ji vůbec dovedl proměnit v neobratná slova?

Chceš vědět víc o pozadí a kořenech "Řeky mezi námi"? Nech mrtvé pohřbívat své mrtvé. Co je napsáno, je napsáno a kdeko si to může číst po svém. Co se kdysi odehrávalo a jakými vinami zatížen odcházím z tohoto jako písek mizejícího času, o tom buď ví Milosrdný Tvůrce anebo to navždy může propadnout tmě.

Také se ptáš, zda "Sedmý portrét" zachycuje podobu mé matky jako umělkyně. . . Ano, a v různých osvětleních; ale sám nevím, které z nich je pravdivější než které druhé. Ale jde o podobiznu, nad kterou se od počátku stmívá – jako se začalo zatmívat, když jsem byl ještě chlapec, nad životem mých rodičů a jako stíny začaly houstnout kolem mé vlastní existence, odsouzené do vyhnanství vlastní domyšlivosti. Konec konců, onen sedmý portrét sám propadl tomu, čím skutečně byl – nicotě pýchy.

x x x

Vedle kroniky "Fanfáry a lítice" jsou "Dívky u kašny" mou nejrozsáhlejší kronikou – románem a snad poměrně nejlepším z těch, které jsem napsal. Možná kromě korektury posledního svazku díla svého otce jsem žádný jiný rukopis nekončil tak nerad a s takovým steskem.

Obávám se však, že i zde jde o pýchu. V žádném jiném mém rukopise se snad nenajde tolik autoportrétů – jako když se někdo shléhl v střepech zrcadla, kterým přetím udeřil o zem, až se rozbilo. Starý Francouz, který se s rodinou usídlil v "dočasném exilu" na Menším městě pražském – to jsem já, jak bych se býval měl chovat ve vyhnanství, kdyby mi nebylo chybělo důstojnosti. Zbrklý podvodník Sabina, to jsem opět já, jak jsem se nesčetněkrát choval – zejména v osudném roce svého života, v roce 1928. Rozvážný kanovník Pešina, který kroniku otvírá, když deštivým listopadovým odpolednem kráčí v čele Jungmanno-

va pohřbu, a opět ji zavírá, když na svatoprokopské pouti naslouchá "dějepisné odrho-
ce" – to jsem já v snech a nikdy neuskutečněných zdáních. Trojský pán, teskně se rozhlíže-
jící po viničných stráních a beznadějně kroučící hlavou nad zběsilým nacionalismem, který
každého žene do jiné ciziny, to jsem rozhodně já. Nadšený řečník Štúr, který s sebou vleče
pohromu, protože nevidí světa, jaký je – kdo jiný by to mohl být? A co Bakunin s Chom-
jakovem, které jsem v noční tmě svedl k urputnému rozhovoru na horní konci Nových zá-
meckých schodů – nejsou snad oba částmi mého vlastního myšlení? Jestliže někdo zůstal
mě vtíravě přítomnosti aspoň trochu ušetřen, jsou to oba chlapci, Neruda a jeho kamarád
Jirka; pochytili několik rysů z mých vlastních chlapeckých let, ale zachovali si tvář sílů,
jaká mi nikdy nenáležela. / . . . /

x x x

Šla jsi po malostranském Tržišti a pak vzhůru Vlašskou ulicí a marně jsi hledala onen dům,
v kterém se usadil exulant Leppetier s rodinou? Onen dům s malou, stinnou zahrádkou a
věčně zurčící kašnou – fons vitae, fons mortis? Já také. Zůstal pouhým marným snem. Jako
bludný vyhnanec, který jen tu a tam nepatrně přilnul k některému místu v nevlídné cizině,
ptával jsem se, jak to asi bylo stát se nedobrovolným hostem v místech, která mně samému
cizinou nebyla. Ale cokoli jsem si po té stránce odpověděl, zní nepravým kovem. Hlavní
město mé vlasti mi příliš patřilo, než aby se mohlo stát skutečnou cizinou panu Leppetie-
rovi. Jen mým zasněním našel dům, po kterém jsem sám vždycky toužil a který jsem nikdy
neměl mít. Velmi jsem ten dům, jeho samotného i jeho rodinu měl rád, stále mám. občas z
přátelské vzájemnosti přicházejí sdělit se mnou i můj exil.

Ale onen dům, děvčátko, se znova vynořil, v jiných místech a podobě a se znatelně jinou
zahradou, v knize "Sirá plynou oblaka." Ale to již bylo, jako když skladatel si z jedné sklad-
by vypůjčuje motiv a uplatňuje jej v skladbě druhé. Dům, kde bydlila rodina pana Leppetie-
ra na Menším městě pražském, ve Vlašské ulici, dovedu si ještě představit tak určitě, že
jsem si skoro jist, že bych jej tam i dnes našel. Patří do oné minulosti, která pro mne nepře-
stala být. Zato dům na Sadové, v knize "Sirá plynou oblaka," byl již dávno zbořen i v té pa-
měti, v které vznikl. Byl zbořen a lidé – ona skupina, která se na počátku schází před sva-
totomášským portálem, i všichni ostatní – zmizeli jen o málo později. Proto má kniha název
i básnické motto z Durychova "Hřbitova na Borové." Všichni, kdo se v ní pohybují, kdysi
žili a všichni měli místo v mém srdci. Ale jsou neodvolatelně mrtví.

Nehorší je, že zatfínco se kdysi chodívalo na zelený hřbitov mezi rovy plné květů a do
stínu rozložitějších stromů, kam z volného dalekého kraje doléhala vůně lesů, dnes jsou tu
hřbitovy obklopeny paneláky dábelských státních otrokářů, kteří se vzbouřili nejen proti
Bohu, ale i velmi zřetelně proti kosmu, proti kráse a řádu, a končí zavíráním nejen svých
nepřátel, ale i svých nejkroťších poddaných do bláznů. Už nelze ani ten hřbitov navštívit.
Nikoho bych tam nenašel, jen temné a hořké stíny paneláků by se mnou cloumaly sem a
tam. Dům byl zbořen a tvář země zahynuta. Jen sirá plynou boží oblaka.

/Úryvky z knihy "Zpřeházené listy" – v rukopise/.

Důstojný pane doktore,

asi před půl rokem jsme se sešli na Velehradě v Římě a debatovali jsme celý večer o exilových a jiných problémech. Předal jste mi pak "První pokus o ideový nástin linie "Studii" a fotokopie článků československého tisku, ve kterých jste napadán.

Po návratu z cest jsem měl mnoho práce, takže jsem svůj komentář odkládal. Mezitím jsem obdržel text článku "Opus Bonum odpovídá - prohlášení ke kritikám" a tak spěchám, abych Vám napsal.

Celou záležitost považuji za velice tragickou, neboť jde o vyvrcholení napětí, která zde bylo delší dobu. Problémy se hromadily, řešeny nebyly, a proto nyní došlo k nežádoucímu veřejnému boji.

...

A/ Uvodní poznámky

Prohlašuji, že nejsem ani levičkem ani pravičkem ani se nehlásím k politice nějakého středu, pokud by ten střed byl chápán jako nějaký kompromis mezi politickou levicí a pravicí. Jsem pro velmi radikální nesocialistické reformy v duchu křesťanské sociální etiky a odsuzuji liberalismus typu laissez-faire, kolektivismus, socialismus, komunismus a marxismus všech odstínů. Věřím však že pouhé odsuzování nestačí a že my musíme nabízet lepší alternativu, a proto již mnoho let hlásám myšlenku pozitivního a konstruktivního antikomunismu. Jsem přesvědčen, že rozdělené a úpadkové křesťanstvo - ne křesťanství jako takové - nebylo schopno inspirovat řešení sociální problematiky v době průmyslové revoluce a po ní a nepříspělo dostatečným způsobem k řešení této bolestné problematiky. Proto vzniklo ideové politické vakuum, které bylo vyplňováno falešnými ideologiemi liberalismu, socialismu, marxismu atd.

.....

B/ Nástin linie Studie

1/ V soukromém rozhovoru v Římě jste, pane doktore, souhlasil s mými výklady o pozitivním a konstruktivním antikomunismu, a prohlásil jste, že nejste marxista, ale dodal jste, že nemůžete veřejně napadat marxismus, poněvadž Vás již pražský režim obvinil z protistátní kampaně a stěžoval si na Vás přímo u Vatikánu.

Předal jste mně pak fotokopie článků, ve kterých jste byl napadán. Tehdy jsem Vám poněkud temperamentně odpověděl, že si vážím toho, že jsem nezávislým a že mohu dělat to, co považuji za správné. Nyní bych k tomu dodal, že jsem přesvědčen, že pražský režim bude napadat Vás nebo jiného kněze v Římě, a to bez ohledu na to, co děláte, poněvadž takové útoky považuje režim zjevně ze svého stanoviska za nutné. Dále bych uvedl, že Jan Pavel II. kritizoval veřejně v encyklice Laborem exercens socialismus a marxismus a nebál se zjevně toho, že tím zhorší poměr Církve a státu v komunistických zemích. Jistě to udělal proto, že považoval za nutné, aby v této zmatené době hlásal pravdu, neboť jen pravda nás osvobodí.

2/ Je jistě chvályhodné, že Studie mají na zřeteli hledisko pastorální, a že se snaží zamýšlet nad "znamením doby". Jistě potřebujeme studijní skupinu a časopis, který by se věnoval vědecky studiu problematiky pastorační. Obávám se však, že se zde vytvořila intelektuální elita, která ztratila kontakt s realitou exilového života v celé jeho šíři, a že tato katolická elita se dala do dialogu s elitami nekatolickými a opomněla dialog s exilovým lidem - nepostupovala tedy podle metody poznat celou situaci, posoudit ji a udělat ze všeho uzávěry pro praktickou akci. A proto jsme se dootali do dnešní trapné situace.

3/ Služba Církvi. Nemůže být sporu o tom, že je nutno pěstovat ekumenismus a zajímat se o dialog s nevěřícími. Jde jen o to, jak to dělat. Zde se jedná nesporně o kněžskou pastorační, katolickou akci a laický apoštolát. To vše, tedy i ten dialog s nevěřícími, se má řídit zásadami o rozlišování akce politické a katolické. Tyto zásady nebyly pečlivě dodržovány a v dialogu s nevěřícími se nevolil způsob, který by odpovídal požadavkům cnosti prudentia - tedy moudré opatrnosti. Tato cnost by nás měla vést k tomu, abychom přemýšleli také o možných nežádoucích důsledcích apoštolátu prováděného neopatrně. A tyto důsledky se dostavily. Píšete, že pro Studie dialog s nevěřícími znamená "převážně s marxisty". Nechápu proč. V Československu v marxismus téměř nikdo již nevěří a reformní komunisté jsou tam bezvýznamným činitelem. V exilu jsou ovšem hluchí, jsou však v menšině i mezi uprchlíky po r. 1968, kde jak se zdá, převládají praktičtí nevěřící nemarxistické orientace. Proč by se tedy neměl pěstovat dialog především s nimi?

Je jisté, že kněz musí jít za hříšníky a že také marxisté mají nesmrtelnou duši. Chce-li se někdo specializovat na pastorační neb apoštolát mezi exilovými marxisty, pak by to měla být vybraná skupina odborníků, která by se vyhýbala komplikacím s politikou nebo politickými důsledky a která by se stranila neúčinného propagandismu. Je však nemožné rozumově hájit zásadu, že Křesťanská akademie by se měla specializovat převážně na apoštolát mezi marxisty, a to i za cenu, že ztratí kredibilitu u nemarxistické většiny a rozvrátí neopatrným způsobem řadu exilových katolíků.

Další program, uvedený v kapitole, která pojednává o službě Církvi a službě národu přispíváním "k větší nezávislosti na SSSR a k větší demokracii", je jistě program chvályhodný. Tohoto cíle však nedosáhneme tím, že budeme ignorovat fakta o marxistické infiltraci našeho exilu a o marxistické záškodnické práci, která vědomě usiluje o zavadění zmatků. Dialog s nevěřícími marxisty, který se zvrhne v dialog politický nebo kulturně politický, nepřispěje k větší nezávislosti na SSSR a k větší demokracii.

4/ Excursus - "politická linie Studií". Politiku nelze definovat pouze jako úsilí o mocenské vlivy. Politika je péče o obecné dobro celku a o tento cíl lze usilovat prostředky mocenskými, propagačními, výchovnými atd. Skutečnost, že Studie neusilují o mocenské postavení, neznámá ještě, že nedělají politiku. Je jistě správné, že Studie nechťejí být "emanací" politické strany byt s křesťanskou inspirací, ale pouze emanací Katolické akce. Ale je tomu ve skutečnosti tak?

Jestliže si zúžíte pojem politiky jen na úsilí o mocenské pozice a vše ostatní prohlásíte za práci nepolitickou, pak si velmi chytře otevíráte bránu k politice na rovině ideologické. Nejde zde vůbec o to, aby Studie podporovaly jakékoli "světské rameno lidové strany", ale o to, že když se chtějí podle zásad Katolické akce distancovat od lidové strany, aby se také distancovaly od politických

hnutí jiných, zejména marxistických. Především však jde o to, aby Studie vytvářely intelektuální a morální předpoklady pro celonárodní obrodu hlásáním zásad křesťanské sociální etiky. A tato práce by měla být zaměřena na všechny a ne jen "převážně na marxisty", kteří jsou v národě stejně již vyřízeni. Nikdo neočekává, aby Studie dělaly propagandu pro jakoukoli stranu a jakékoli hnutí.

Každý naivka ovšem již dávno ví, že komunistická strana není výrazem obecné vůle lidu, a proto není třeba usilovat o nějakou konvergenci "všech ideově - politických orientací", aby se tato lež rozbila. Z celého textu vysvítá, že jde o konvergenci také s "bývalými komunisty", tedy ne o apoštolát a katolickou akci, ale o akci politickou ve spolupráci s "bývalými komunisty". Zde zdaleka nejde jen o problém nějaké zatrpklosti a pocitu utrpěné křivdy. Zde jde především o to, aby se nepřispívalo k politickým zmatkům v našem exilu /a doma! - pozn. red./ a aby se nepřispívalo k respektabilitě "bývalých" komunistů, z nichž jsou dnes mnozí stále ještě marxisty neb dokonce stoupenci reformního komunismu. Z toho všeho je naprosto jasné, že se zde plichť Katolická akce s akcí politickou pod záminkou služby vlasti a národu. Je v zájmu Církve i v zájmu vlasti a také v zájmu demokratického exilu, aby se s tím skoncovalo. Opakuji, když se snad Studie chtějí věnovat náboženskému apoštolátu mezi marxisty, tak ať to dělají, ale ať nedělají politiku takové konvergence a ať ji neobhájí takovými metodami, které musí pobouřit každého demokratického politického uprchlíka. A Vaše formulace je naprosto jasná: Usilujete o konvergenci a dialog s orientacemi: sociálně demokratickou, socialistickou a liberální. A takový program je programem politickým. Není to už práce studijní, ale praktická akce politická, což je v rozporu s ustanoveními druhého vatikánského koncilu. To tedy také znamená, že Studie nejsou již orgánem Katolické akce.

5/ Odmítáte "tvrdý a radikální antikomunismus" a usilujete o "přetvoření komunismu" odvolávaje se na fakt, že vatikánský koncil nikoho neodsuzoval. Ano, koncil se věnoval jiným úkolům, poté co komunismus byl již mnohokrát papeži odsouzen. Není ani třeba šířit antikomunistickou propagandu ve vlasti, ale v našem exilu jsou již tak závažné zmatky, že důsledný antikomunismus je opravdu nutný. Ne ovšem primitivní, negativní, ale pozitivní a konstruktivní: Tímto bodem programu je jasně dokumentováno, že Studie se omezily na dialog s jakousi ideově zkorнатělou bývalou vládnoucí skupinou a ztratily kontakt s realitou našeho exilu. Má-li být exil schopen, aby plnil své poslání, pak se musí dostat z těchto zmatků, k nimž přispělo naprosto zbytečné koketování s exilovými marxisty. Na straně 4: jasně píšete o dialogu s marxisty a z celého kontextu je vidět, že jde o dialog politický: O dialogu s nevěrci nemarxistické orientace, kterých je v exilu většina, se vůbec neuvažuje.

6/ Překroucené marxistické kázání: Na straně 4. dále píšete, že "v marxismu se Církev setkává se svým vlastním kázáním, jen tak překrouceným, že je ho někdy těžko rozeznat". Uvádíte pak deset příkladů. ale zmíním se jen o několika.

a/ Píšete, že marxismus klade důraz na budoucí spravedlivou společnost". Isem opravdu ohromen takovou formulací. Pro každého křesťana je představa o "spravedlivé společnosti" marxistů prostě nepřijatelná. Správná formulace by byla asi tato: "Křesťané zanedbávali problematiku sociální spravedlnosti a na těchto našich nedostatcích parazituje marxismus se svou falešnou a přímo podvodnou naukou o sociální spravedlnosti, která podle teorie i praxe marxistické vede nutně k vykořisťování většiny, než bylo kapitalistické, a k otroctví většiny, než bylo kdykoli v dějinách".

b/ cituji Váš odstavec 3/ na str. 4.:

"Marxismus klade důraz na to nemyslet v jednotlivcích a jednotlivinách, ale ve společenských celcích a společenských procesech, čímž nutí křesťany překonávat individualistickou etiku, jak k tomu vybízí i koncil." Tento text považuji za vrchol zmatkaření, podobajících se onomu obsaženému v dalších osmi bodech. V katolické akci musíme myslet v pojmech jednotlivce, poněvadž pouze jednotlivec má nesmrtelnou duši, o jejíž spásu nám musí jít. Marxistická etika je důsledně kolektivistická a antipersonalistická. K takové etice nás koncil určitě nevybízí! Je ovšem pravdou, že my křesťané jsme zanedbávali sociální etiku a zanedbáváme ji také nadále. Proto mohli přijít marxisté se svou falešnou kolektivistickou etikou a vyplnili tak existující vakuum /.../. Vaše formulace je příliš nebezpečná, neboť v tomto bodě, ale též v jiných nalézá jen marxistické "klady", které mají být pro nás jakousi inspirací, i když připouštíte, že jde o kázání překroucené. Tato metoda a takový program mohly vést jen ke zmatkům, k rozkladu katolického exilu a k politickému nahrávání marxistům a politickým levičákům, i kdyby šlo o nahrávání nechtěné.

Napsal jste, že Vám jde o dialog a konvergenci i s liberály: Nejsem liberálem, ale zajímalo by mne, proč jste své inspirační zdroje nerozšířil i o inspirační zdroj liberální, již jen snad proto, aby to vše neznělo tak marxisticky. Proč jste tedy neuvěděl na příklad, že liberálové kladli důraz na svobodu, což by nás mělo přinutit k přemýšlení, proč my katolíci jsme otázku svobody tak často přehlíželi. S touto formulací ovšem nesouhlasím, poněvadž ignoruje rozdíl mezi liberálním pojmem svobody a pojetím křesťanským. Uvádím to jen proto, abych zdůraznil, že Váš program je nevybalancovaný, jednostranný a zmatkářsky formulovaný. Musí pobouřit mnoho katolíků a dává podnět k rozvratu katolického exilu a zapříchňuje chaos v celém exilu. Doporučuji proto, aby byl tento program odvolán a aby byl vypracován nový, který by byl v souladu s učením koncilu a s celkovým zaměřením Jana Pavla II.

C/ O p u s b o n u m o d p o v í d á

Je nesporné, že papežové hodnotili politické ideologie i různé politické akce z hlediska křesťanské sociální etiky. Nemůže být také sporu o tom, že studijní kroužky, konference a časopisy věnované studiu mají nejen právo, ale i povinnost posuzovat veřejné záležitosti z hlediska křesťanské etiky. Mají též povinnost takovou výchovu připravovat občany morálně a intelektuálně k účasti na politickém životě. Organizování přímých politických akcí - s určitými výjimkami, když by šlo o obranu náboženské svobody, zachování církevních škol atd. - nepřísluší náboženským a církevním organizacím a časopisům.

Je také pravda, že hranice mezi kulturou a akcí politickou jsou často velmi těžko určitelné. Jakoukoli práci studijní a kulturní je ovšem možno hodnotit z hlediska praktických politických důsledků. Jedním z nich je vytváření veřejného mínění, podle kterého jistě politické směry ohrožující náboženství a křesťanskou kulturu nejsou tak nebezpečné, jak se dosud myslelo.

Abychom tedy zabránili nežádoucím politickým důsledkům, musíme dobře znát současnou situaci. A ta je velmi zmatená. V Australii a v mnoha jiných zemích jsou odborové organizace do značné míry ovládnuty komunisty, nyní dokonce i na Pacifických ostrovech. V australském rozhlase, denním tisku a ve školách - dokonce i v katolických - se projevují nesporné vlivy marxistické a v mnoha zemích evropských a amerických to není lepší.

Podvodná propaganda tak zvané mírové koexistence, hlásání pochybných idejí o možnosti demokratizace a humanizace komunismu a velká ideová zmatenost v našem exilu, styky funkcionářů některých exilových organizací s československými konzuláty, to vše je realita, ve které žijeme a tato realita musí být vzata v úvahu, chceme-li hodnotit politické důsledky studijní, diskusní a výchovné práce katolických organizací a časopisů. Jde zde v podstatě o to, aby se vždy uplatňovala křesťanská cnost prudentia.

My si prostě nemůžeme dovolit, abychom přispívali k dalším zmatkům v našem exilu, zejména za okolností, když katolický tisk a katolické organizace neplní dostatečně své poslání. /...../ Je docela možné, že kritika aktivity sdružení Opus Bonum neměla nejlepší úroveň. Jsem však ochoten věřit, že byla projevem obav z oněch nežádoucích politických důsledků, které sdílím.

Obávám se dále, že forma obhajoby sdružení Opus Bonum obsahuje několik rozporů. Není přece možné dovolávat se v jednom článku zásady, že nemáme soudit, abychom sami nebyli souzeni, a současně nazývat kritiky idioty, což se bohužel stalo v prohlášení Opus Bonum.

Bohužel, v exilu máme dosti stoupců povrchního, čistě propagandistického antikomunismu, kteří věří, že pouhá kritika stačí. Mezi nimi jsou i katolíci a žádná katolická organizace a žádný katolický časopis se dosud nepokusil o dialog, který by vyvedl právě tyto exulanty z jejich primitivního antikomunismu. Tito lidé ovšem vědí něco, co dosud zřejmě neví ani Opus Bonum, ani časopis Studie, totiž že máme v exilu politické organizace, které usilují o zachování socialistické ekonomie i po pádu komunistického režimu a které jsou inspirovány socialismem a marxismem do té míry, že by jednou mohly způsobit mnoho nepřijemností v osvobozené vlasti.

.....
Výborný křesťanský filosof J. Maritain hodnotí naprosto nesprávně ve svém Integrálním humanismu situaci v Sovětském svazu před druhou světovou válkou. Obdivuji Maritaina jako filozofa, ale musím upozornit na jeho omyl, poněvadž podobného omylu se dopouští skupina katolických intelektuálů v našem exilu. A důsledky tohoto omylu mohou být katastrofální jak pro naši vlast, tak pro církev doma. Moje obavy by byly ovšem zbytečné, kdyby mohl někdo dokázat, že komunisté budou vládnout v našich zemích ještě dvacet let. To nikdo dokázat nemůže a osobně mám mnoho důvodů k tomu, abych věřil, že rozhodující kritická doba se rychle blíží a že musíme být připraveni na všechny eventuality.

Z obhajoby sdružení Opus Bonum vidím, že jeho pracovní linie je téměř stejná jako pracovní program Studií. Tudíž velká část mého komentáře platí oběma. Jen bych ještě dodal, abych ilustroval své úvahy dalším konkrétním případem, že uveřejnění článku G.A. Wettera "Evangelizace a marxismus" ve Studiích č. 61 bez kritického komentáře přináší nesporně ony neblahé politické důsledky, o nichž jsem se zmiňoval, a proto plně souhlasím s kritikou Miroslava Nováka v časopise Na hlubinu č. 1 - 3.

Náš katolický exil je rozštěpen, což považuji za jeho největší tragedii. A poněvadž nevěřím, že do této trapné situace jsme se dostali jen z důvodů nějakého nedorozumění a nepochopení, nýbrž z důvodů vážnějších, dovoluji si předložit návrh na řešení. Hlavním účelem tohoto dopisu není pouze kritika, a rozhodně ne nějaké nenávistné napadání, nýbrž pokus o řešení. Kdyby ovšem mohl někdo tento návrh zlepšit nebo vypracovat úplně nový návrh, přivítám to s radostí.

.....
1/ Autorem "Prvního pokusu o ideový nástin linie Studií", jakož i prohlášení Opus Bonum je prof. dr. Karel Skalický - pozn. red.

POLITIČTÍ VĚZŇOVÉ SNĚMOVALI

Třetího července 1982 se konalo ve Vídni Shromáždění bývalých československých politických vězňů pronásledovaných komunisty. Sjeli se z celého světa a velká účast svědčí o čilé politické aktivitě těchto dokonalejších znalců marxismu aplikovaného na životní praxi. Ivan Medek referoval o současné situaci ve vlasti a tamnější dusnou atmosféru charakterizoval všeobecnou únavou vyvěrající z dlouholetého útlaku, vleklými a stále se stupňujícími hospodářskými potížemi, způsobenými mimo jiné i pasivní rezistencí a nízkou pracovní morálkou. Určitou změnu v pracovních metodách Státní bezpečnosti lze snad podle I. Medka spatřovat v tom, že se již s takovou důkladností nesleduje reptání u piva, a že se její pozornost soustřeďuje na významnější opoziční jednotlivce. Přesto počet vězňů roste. Jejich postavení, na rozdíl od padesátých let, je však mírnější a to hlavně proto, že se o pronásledovaných skupinách a jednotlivcích ví, mluví a píše doma i v zahraničí. Zvláštní pozornost byla věnována otázce důvěry domácího obyvatelstva v čs. exil, jehož současný paradox spočívá v tom, že právě ti, kdo předvídali národní katastrofu už před únorem 1948, kteří osvědčili svou politickou prozíravost a mravní integritu, kteří přinášeli oběti a trpěli v komunistických lágrích a koncentracích, jsou jakoby mimo politické dění, zatímco zkrachovaní prominenti komunistického aparátu a různí jejich stoupcí se snaží i nadále vystupovat ve jménu eurokomunismu či "socialismu s lidskou tvář" a tam, kde jim chybí argumenty, vytažují ze slovníku nadávek všechno možné, od "svíčkových bab" přes "politické dogmatiky, puritány a tlachaly" až po "užitečné idioty pražského režimu".

Mluvěcí Sdružení bývalých čs. politických vězňů zdůraznil, že předpokladem jakékoli politické činnosti v demokratickém státním zřízení je mravní bezúhonnost a minulost prostá kardinálních politických přehmatů, což, jak se zdá, přestává být samozřejmostí i pro tzv. "elitu" národa, která si za posledních čtyřicet let přivykla zvrácenostem. V této souvislosti vzniká obava, že v současném západoevropském kulturně-politickém klimatu lze spatřovat analogii se situací v ČSR těsně před komunistickým pučem, kdy prolhanou propagandou desorientovaná veřejnost se nedokázala postavit na odpor. Navíc neváhají někteří naši bývalí komunističtí prominenti jednostranně informovat stejně tak západní veřejné mínění, jako naše spoluobčany ve vlasti.

Na základě této politováníšhodné skutečnosti se Sdružení bývalých čs. politických vězňů usneslo na užší spolupráci všech svých regionálních složek s ústředním sídlem ve Švýcarsku a za tím účelem došlo ku schválení některých organizačních změn.

Dále Sdružení vyzvalo nejenom své členy, ale také širší exilovou veřejnost k větší účasti na potírání totalitních ideologií a to bez ohledu na myšlenkovou orientaci jedněch nebo druhých, ovšem pokud usilují o odstranění fašistického a komunistického nebezpečí. Je nutno mít na zřeteli budoucí politické uspořádání v slovensku, hlavně na poli státoprávním, v oblasti kulturní politiky a národního hospodářství.

Vídeňské zasedání bývalých čs. politických vězňů vyznělo jednotně a to ve všech zásadních otázkách a přineslo povzbuzení všem, kdo chtějí pokračovat v započaté cestě slavného K-231, který měl též všechny předpoklady pro to, aby se stal nadstranickým korektivem politického vývoje v demokratickém zřízení.

Účastníci rovněž náležitě zhodnotili významnou sociální funkci svého Sdružení, které ze svého fondu přispívá k mírnění nejkřiklavějších křivd způsobených zvlášť komunistické justice a byl vzdán dík všem, kdo dobrovolně přispěli ve prospěch nezaviněně sociálně slabých členů Sdružení

ZAMYŠLENÍ NAD KNÍŽKOU O EVOLUCI

Arthur Ernest Wilder Smith: Přírodní vědy neznají žádnou evoluci, Křesťanská akademie, Řím 1981.

V Neuhausenu /Baden Wuertenberg/ vyšly spisy Wilder Smitha "Grundlage zu einer neuen Biologie" /1975/, "Basis for New Biology" /1976/, "Herkunft und Zukunft des Menschen" /1976/, "Demission des wissenschaftlichen Materialismus" /1976/ v Telos Serien, Haenssler Verlag, Neuhausen. Oficiální učebnice biologie v Německé spolkové republice však učí stejně jako v NDR evoluci ve smyslu darwinismu.* Podobně je tomu i v ostatních evropských zemích, jak na západě, tak na východě. Na východě je darwinismus základní naukou - ne tedy pouze přírodovědeckou teorií. Proto je knížka Wilder Smitha velmi potřebná zde i doma. Problematika evoluční teorie a darwinismu je stále otevřená, zvláště v tomto roce stého výročí smrti Charlese Darwina.

Dovolte mi předem malé srovnání. Dva němečtí vědci a badatelé bratři Wilhelm /1767/ a Alexander /1769/ von Humboldt proslavili Němce svými badatelskými cestami takřka po celém světě. Angličané hledali jejich protějšek a našli jej v Charlesu Darwinovi, ač měli celou řadu jiných cestovatelů. Jeho "Přírodovědecká cesta kolem světa" /1845/ dokonce prý zastínila dílo bratří Humboldtů. Ale pravou popularitu získal Darwin teprve svými pracemi o vývoji tvorstva, které směřují ve své podstatě k ateismu. Je zajímavé, že o Darwinův věhlas se zasloužili němečtí filozofové se sklonem k ateismu, zvl. Ernst Haeckel /1866/ svou formulací "biogenetického základního zákona" /srovnání ontogenese s fylogenesí/, dále Ludwig Feuerbach aj. Pruská královská akademie udělila Ch. Darwinovi řád "Pour le mérite" již v roce 1867, ještě tedy před anglickou "Hon LL D.h.c." v r. 1877.

Knížka Křesťanské akademie "Přírodní vědy neznají žádnou evoluci" má ne přesný název, neboť evoluce či vývoj v přírodních vědách existuje; ale ne takový, jak jej líčí darwinisté a rozhodně ne jako kategorický imperativ přírodního dění. Důkazem evoluce je např. embryonální vývoj živých bytostí včetně člověka. E. Haeckel a po něm i neodarwinisté vidí mylně rozdíl mezi ontogenesí a fylogenesí pouze v tom, že ontogenetický vývoj trvá jen devět měsíců, kdežto fylogenetický miliardy roků a není přímočarý. Tato "úřední pravda" platí dodnes v mnohých zemích v učebnicích všech stupňů škol až po gymnasia, namnoze i na universitách. Maturantům se darwinismus předkládá jako dokázaná věda. Skutečností je, že všechny stupně ontogenese /1. buňka, její postupné dělení - gastrulace atd./ odpovídají fyziologickému vývoji organismu až k stadiu dospělosti. Mutačními náhodami nelze vysvětlit tak dokonalý vývojový proces.

W. Smith si bere pod lupu zejména práce Max Planckova ústavu, a to dvou obratných darwinistů, M. Eigena a R. Winklerové, a věcně poukazuje na jejich vědecké omyly. Ač jinak spis působí dojmem systematického uspořádání, jeho autor se mnohdy opakuje, a knížce chybí bibliografie, věcný rejstřík a stručné vysvětlení pojmů. Literatura pod čarou nedostačuje.

Účelem knížky je podat přesvědčivý, vědecky fundovaný přehled o omylech evolucionismu a špatné interpretaci vývoje. To se autorovi celkem podařilo tím, že nesprávnost mnohých obecně vžitých pojmů, jako např. nepřesné datování v paleontologii, chybnou interpretaci biochemické evoluce apod.

Wilder Smith je ve svém díle optimistou, pokud jde o prognózy budoucího pojetí darwinismu, resp. jeho překonání. Snaží se vědecky prosvítit evoluční teorii a darwinismus a poukázat na jeho chyby, a to zejména v katolických kruzích, kde se moderní věda namnoze stává "zlatým teletem". K darwinismu se přiklonilo mnoho evangelíků, jsou však i evangelické akademie, např. v Herrenalbu /Schwarzwald/, které se vážně zabývají kritikou evolutionismu /např. Cersten Bresch : Was ist Evolution ?, Werner Broeker : Evolution, Hans Sachse : Aspekte der Wissenschaftstheorie aj. - viz Herrenalber Texte, 1978/. Je zajímavé, že proti darwinismu vystupují nejvíce Svědkové Jehovovi, a to publikacemi, které nelze odbýt mávnutím rukou, jako "Evoluční náhody nebo akty Stvoření /Evolutionaere Zufaelle oder Schoepfungsakte ? aj. Mezi Svědky Jehovovy patří i významný biolog dr. Wolf-Ekkerhard Loenig z University v Bonn. Wilder Smith cituje ve své knížce jeho práce "Archeopterix - radigma evolutionischer Fehlinterpretation", 1974, která vzbudila značnou pozornost, a "Auge-wiederlegt Zufalls. Evolution", 1975. Wilder Smith přitom uvádí, že archeopterix je mladší než ptáci. Jisté však je, že archeopterix nemůže být příkladem transformace, jak to uvádí dodnes většina evolucionistických učebnic, tedy přechodnou formou vývoje ptáků z ještěřů.

Je škoda, že W. Smith ve své práci celkem opomíjí kosmickou evoluci, ale chvályhodné je, jak kvalifikovaně a odborně se zabývá chemickou evolucí, která tak mnohé zájemce přivádí k evolutionismu, neboť veřejnost nemá tak důkladné chemické vědomosti, aby mohla závody darwinistů, resp. "neodarwinistů" kriticky odmítnout. V překladu by se však nemělo užívat názvu RNK a DNK apod., ale původních DNA a RNA.

Není dobré dávat do jedné linie "náhodu" a "přírodní zákony", proti nadpřirozenu, jak to dělají darwinisté, neboť přírodní zákony nadpřirozeno samy potvrzují*/. W. Smith velmi dobře interpretuje Millerovy pokusy s praatmosférou a se vznikem aminokyselin. Sám jsem se zúčastnil praktického provádění Millerových pokusů. Jsou překvapivé; ve své podstatě však ukázaly nemožnost spontánní biogenese /samovolného vzniku života/ v praocéanu a nesmírný význam chiralit, jak to dobře vysvětluje W. Smith v 3., 4. a 5. kapitole své knihy, jakož i důležitost termodynamické zákonitosti a entropie. Srovnání telegrafisty s Křovákem však trochu pokulhává; byl jsem mezi Křováky a měl jsem možnost studovat jejich přirozenou inteligenci, která je mnohdy schopna pochopit neznámé veličiny.

Polemice s darwinisty Eigenem a Winklerovou se věnuje příliš mnoho místa, ale přesto pokládám tyto tři kapitoly /3., 4. a 5./ W. Smithovy knihy za výborné. Poukazuje v nich zejména působivě na zajímavé nové objevy veleještěřů /např. brontosaurus/ v Glen Rose /viz S. Taylor : Footprints in stone, 1974/ nebo objevy C. Burdicha v Swasey Montains s trilobity, a reakci odpůrců, mj. mezinárodně velmi uznávaného vědce G. Simpsona, který - aniž by se na místě přesvědčil - prostě tvrdí, že nálezy v Glen Rose "neexistují, jsou podvodem". Je to typická reakce darwinisty, kterému se hroutí domeček z karet, ale který to nechce a nemůže uznat. Jako nemůže ani uznat objev ryby Latimerie, který naprosto nelze vyvrátit, neboť těchto nálezů bylo více a jsou stále aktuální.

Také velmi věcné a srozumitelné jsou závody o datování v paleontologii. Zejména paleontologie totiž uvedla mnohé do zmatku. Darwinisté se ohánějí miliony a dokonce miliardami roků, které mají evoluční procesy k dispozici. Tím ohromují neodborníky, neboť pro paleontologa je tisíc roků jen jako minuta, ani miliony roků nejsou problémem; a tato dlouhá doba má umožnit všechny ty

transformace Darwinovy evoluční teorie a potvrdit ji. Wilder Smithova analýsa datovací metody pomocí uhlíku-14 je velmi jasně a přesvědčivě podána.

Vztah filozofie a vědy by si ovšem zasloužil, aby se o něm pojednalo širěji. Wilder Smith vylučuje darwinistickou teorii z vědy a s tímto /oprávněným/ stanoviskem se spokojuje. Připojuje k tomu pozoruhodnou argumentaci opírající se o moderní teorii informace. Bohužel, nevíšmá si celkem prací ethologů, kteří se hlásí k darwinismu a kterým má ethologie potvrdit evoluční teorii. Podle evolucionisty Konráda Lorenze jsou biologické projevy, chování člověka výsledkem biologických projevů lidopů a vůbec zvířecích předchůdců. Konrád Lorenz patří vedle B. Grzimeka k nejpobulárnějším ethologům. Oba jsou ortodoxní stoupeenci darwinismu a Grzimek dokonce veřejně prohlásil, že jako vědec nemůže věřit v Boha. Znáám prof. K. Lorenze osobně skoro třicet let a dříve jsme spolu mnohdy vášnivě debatovali jak o evoluci, tak i o filozofii. Prohlásil, že je stoupencem empirické filozofie a ta že je mu podporou v evolucionistickém světovém názoru. Bylo na čase, že prof. Erich Fromm analyzoval vědecké práce prof. K. Lorenze a uvedl je na pravou míru. W. Smith o Frommově kritice Lorenze píše ve své knize na str. 158.

Pro pochopení dnešní diskuse o darwinismu by bylo dobré, kdyby se W. Smith zabýval i pracemi prof. Portmanna z Basileje /Körper und Geist a mnohé jiné/, prof. Joachima Illiese /Das Geheimnis des Lebendigen/, prof. Thomase Shultze Westrum /Biologie des Friedens, 1981/ a zejména pracemi Henniga Kahle : Evolution, Irrweg moderner Naturwissenschaft ? /Evoluce, bludná cesta moderní přírodovědy ? /.

Dílo H. Kahleho si všímá darwinismu, jak je učen a přijímán většinou evropské inteligence. Zde krátký přehled. Evoluční teorii má potvrzovat :

- 1/ změna populací, druhů, společenství a celé biosféry,
- 2/ vývoj z jednoduchých k složitým organismům,
- 3/ přizpůsobení nového organismu novému prostředí, což slouží zachování druhu a sebezachování jedinců.

Výsledky evolučního dění jsou:

- 1/ mimořádná variabilita /proměnlivost/ jak v podobnosti druhů živočichů, tak v postavě, ale i v biologických projevech,
- 2/ stupňovité rozdíly a podobnosti druhů živočichů,
- 3/ přes mnohotvárnost jednota ve stavbě buněk, v chemické struktuře pralátek a v metabolismu /výměně látkové/.

Podobnost člověka s lidoppy /reakce krevního sera u člověka a šimpanse, podobnost chrupu, čelní dutiny, rozvětvení tepen/oblouk aorty apod./ je nápadná, ale darwinisté přiznávají člověku zvláštní postavení, které spočívá v přímém držení těla a v chůzi po zadních končetinách /počínaje homo p. erectus/, v používání předních končetin jako uchopovacích orgánů - tedy rukou, v parabolickém chrupovém oblouku, v dlouhé době dětství, vývoji !!/ lidského mozku a ducha. K tomu všemu jsou sestaveny působivé tabulky vývoje lidských předků do doby přechodného pole: zvíře-člověk, přes řadu stupňů až k dnešnímu člověku. Přispívá k tomu i uznávaná kulturní "evoluce" člověka doby kamenné, bronzové a železné až po dnešní dobu. Zde nám zůstala knížka W. Smitha mnohé dlužná. Jsme si ovšem vědomi, že malá brožura se musí omezit na nejnntnější.

Datování vývoje člověka je zvlášť zranitelné. Jde často jen o části lebky /např. člověk "steinheimský"/, ale o velké závěry. Ač evoluce klade velký důraz na mutace vlivem změny prostředí, v dobách ledových se to nějak "ztrácí".

Není obtížné objevit také souvislosti mezi Darwinem, Marxem a Engelsem i Leninem. V učebnicích z naší vlasti např. v knize "Vyučování biologií"/Řehák, 1965/ čteme na str. 50 : "Tak mohl již B. Engels na základě poznatků shromážděných vývojem organické chemie i ostatních přírodních věd ve spisu 'Anti-Duehring' vyslovit zobecnění : Život je způsob existence bílkovin. Všude, kde nacházíme život, nacházíme jej vázaný na nějakou bílkovinu; jako všude, kde nacházíme bílkovinu, která není v rozkladu, nacházíme bez výjimky i projevy života ... " A Lenin nabádá studenty, "aby si navykali od živého nazírání k abstraktnímu myšlení a od něho k praxi" ... a musí "hlavně pochopit správný směr" tj. překonání náboženství /které odvádělo vždy člověka od pravého poznání přírody a jejích zákonitostí" /str. 55/. "Pro biologii se /Darwinova/ vývojová nauka /ne tedy pouze teorie - pozn. J. Kratochvíl/ stala mocnou vzpruhou pokroku a způsobila její netušený vývoj ...".

Nechceme se dále zabývat učebnicemi z naší vlasti, ale jen připomenout, že i za první svobodné republiky nebylo snadné hlásat křesťanský světový názor. V přírodovědě se ho prakticky ujal jediný vědec - prof. dr. J.O. Martinovský knihou "Křesťanský názor přírodovědecký", jež byla jedinečnou učebnicí pro gymnasia. Zanikla však již za hnědého teroru. Po II. světové válce začal Martinovský vydávat rozsáhlou encyklopedii přírodních věd očima křesťana /"Příroda velké divadlo"/. Za normálních okolností vyšel však jen první svazek, druhý byl zabaven a další svazky už po "únorovém vítězství pracujícího lidu" vycházet nesměly. Myslím, že jedním z úkolů exilu by měl být i rozsáhlý kongres Křesťanské akademie o evoluční teorii a darwinismu.

Josef Kratochvíl

*/ "Neodarwinismus" považují za zbytečné stupňování; podstatou je darwinismus.

**/ W. Smith píše na str. 8 : "Darwinismus úplně přehlédli, že přírodní zákony jsou sice funkční základnou stroje, avšak nemožou je zároveň vytvořit."

Rio Preisner: Kultura bez konce, Edice Arkýř, Mnichov

Jaroslav Dresler ve sborníku "Únor 1948 očima vítězů a poražených" píše na str. 114 : "V roce 1946 sestavil básník František Halas pro komunistický agitprop brožurku, v níž několik set lidí, od dojiček krav až po slavné dirigenty a herce, odpovídalo na otázku, proč dají ve volbách svůj hlas komunistické straně. Do brožurky přispěl i literární kritik Václav Černý, který současně v Kritickém měsíčníku hájil statečně uměleckou svobodu. /.../ Představoval si to patrně tak, že kulturní obec odevzdá své hlasy komunistům a oni oplatou zachovají uměleckou svobodu. Na tomto 'kuhandlu' s panem profesorem Černým neměl Václav Kopecký zájem. Černý byl jeden z prvních, kteří byli vyloučeni z tehdejšího Syndikátu českých spisovatelů a z katedry srovnávací literatury." Musel jsem si na tuto Dreslerovu poznámku vzpomenout, když jsem četl pozoruhodnou esej Kultura bez konce, v níž se Rio Preisner zamýšlí nad studií Václava Černého "O povaze naší kultury".

Rio Preisner se zaměřuje na rozbor ústředních kategorií a vztahů, jimiž ve své jubilejní stati V. Černý operuje, např. na kategorii historismu spjatou s otázkou smyslu dějin, na vztah západní kultury ke křesťanství, otázky liberalismu, demo-

kracie a socialismu. Preisner velmi elegantně odkrývá vnitřní rozpory Černého studie. Poukázal bych zde alespoň na Černého protikladnou ideu socialistického personalismu.

Černý nazývá socialismus kulturním hnutím. Dodává sice, že socialismus je smíšeninou personalismu a ekonomie; tím ovšem nemyslí liberalistické hospodářství, kterým jako správný intelektuál pohrdá a apriorně přijímá též o superioritě socialismu /samozřejmě toho 'pravého', který dosud nikde neexistuje/ a nutnost zespolečenštění výrobních prostředků. Socialismus domněle konstituuje vládu osobnosti nad hospodářstvím, přitom však zároveň podle Černého osobnost stojí zásadně na d "hospodářskými mechanizmy". Rio Preisner v tom vidí rozpor a upozorňuje, že ho Černý obchází tím, že socialismus nenazve ekonomickou teorií, ale kulturním duchovním hnutím, které záhadným způsobem zharmonizuje vztah mezi osobností a ekonomikou.

Černý ovšem nad hospodářskými problémy nezešediví. Elitu vidí jen v říši ducha, kultury. Proč však neuznat genia také u osobností budujících průmysl? Tak se ptá Rio Preisner a pokračuje: "Kulturní hnutí zvané socialismus uchová zázračně všechnu /kdysi kapitalistickou/ hospodářskou iniciativu právě tím, že odstraní ostent konkurence, soukromé vlastnictví výrobních prostředků, souhrn zisků a investic, neboť zbavena soukromého vlastnictví, takto do sebekázně osvobozená osobnost bude nyní vynalézat, podnikat, pracovat do úmoru, mít nápady a nové ideje, hledat další možnosti vývojové, rozšiřovat podniky bez naděje, že vydělá více, že bude odměněna lépe než ti, jimž nic nenapadá, kteří jsou pasivní, neschopní, pracují s nechutí a nezájmem, jsou od přirozenosti líní a hloupí; a to tatáž osobnost, pro níž Černý při pohledu na hospodářský liberalismus neměl nejmenší sympatie, ba jíž nepřiznal ani atribut osobnosti. Jako by se moh! dennodenně dívat kolem sebe, jaká to iniciativa, jaké podnikání, jaké 'nesmírné' zvětšení vyplynulo z faktu zespolečenštění výrobních prostředků" /str. 189/.

Černý chce zrušit právo na soukromé vlastnictví, protože prý ve svém zneuzítí vede k třídním rozdlům. Preisner na to velice přiléhavě namítá, proč tedy nevyvlastnit i svobodu individuální? Zde Černý nepožaduje zrušení svobody, nýbrž pouze její kontrolu. Proč tedy nepřipustí podobně kontrolu soukromého vlastnictví místo jeho zrušení?

To je jedna z celé řady otázek, které Preisner velmi přiléhavě nadhazuje ve svém pronikavém eseji. Je smutné, že Václav Černý zůstává dodnes v zajetí mnohých iluzí. Svobody kulturní a politické ano, svobody majetkové a hospodářské ne? Václav Černý je živou kontradikcí. Jeho život je naplněn statečným potýkáním s totalitarismem a zaslouhuje si plně uznání. Na jeho rozpory je však třeba poukázat a to je jedna z četných zásluh Preisnerova útlého svazku, který vydalo nakladatelství Arkýř v Mnichově.

Miroslav Novák

Rudolf Stroebinger: Das Raetsel Wallenberg, Burg Verlag, Stuttgart 1982

Stalín mlčel, Chruščov neskrýval svůj vzték a Kosygin byl zamýšlený, Brežněv tehdy ještě přítomen nebyl. Tak vypadala situace v padesátých letech, kdy byl znovu rozvířen případ Wallenberg. Všichni vedoucí představitelé Kremlo se od roku 1945 pokoušeli nejrůznějšími metodami přesvědčit švédské diplomaty i západní žurnalisty a politology, že žádný "případ Wallenberg" už neexistuje. Odpověď zněla tehdy stereotypně: "Švédský diplomat Raoul Wallenberg, který byl 17. le- na 1945 při vstupu Rudé armády do Budapešti vzat v ochranu a poslán do Sovětského svazu, zemřel v r. 1947."

V roce 1965 však vyšla ve Stockholmu Bílá kniha, jež poprvé vrhla ostré světlo na pozadí života a činnosti švédského diplomata, který za války s nasazením vlastního života pomáhal židovským uprchlíkům a z nepochopitelných důvodů byl Sověty odvezen z Budapešti do Lubjanské věznice. Bylo mu tehdy teprve 32 let a při tom zachránil více než dvacet tisíc /jiné prameny uvádějí daleko vyšší číslo/ převážně maďarských Židů, kterým propůjčil švédské pasy.

Vedoucí roli ve Wallenbergově případě sehrál podle nových výzkumů Nikita Chruščov, který se za své návštěvy ve Švédsku snažil celou aféru bagatelizovat slovy: "Já už mám toho věčného upomínání dost! Za války zmizely beze stopy stovky a stovky lidí. Je na čase si uvědomit, že o každém není možné vše vědět."

Zkoumáním případu Wallenberg, jehož odrazovým můstkem se stala Bílá kniha z r. 1965, se již nedalo zastavit a studii stále přibývalo. Dnes víme o Wallenbergově tragedii podstatně více, a ne bezvýznamnou roli v novém osvětlení případu má přední český publicista a politolog dr. Rudolf Stroebinger, v doběpražského jara zastupující šéfredaktor Lidové demokracie, autor řady bestsellerů z druhé světové války jako "Stopa vede k Renému", "Atentát v Praze" a j. Jeho nová kniha DAS RAETSEL WALLENBERG, což bychom mohli přeložit jako Záhada Wallenberg, se hned po vydání vyšplhala na žebříček nejčtenějších knih. A jistě nemalou roli na tomto úspěchu má Stroebingerův vynikající způsob analýzy přibuznosti metod komunistického a nacistického totalitarismu. Kniha, která vyšla v reprezentační grafické úpravě Helma Renze ve stuttgartském nakladatelství Burg, je rozdělena do tří částí: Záchrana, Odvěcení a Záhada; závěrečnou část tvoří rozsáhlý, převážně nový dokumentární a vysvětlující aparát. Kniha končí podpisem diplomu čestného občanství Spojených států uděleného Raoulu Wallenbergovi prezidentem Reaganem 22. září 1981.

Stroebinger pracoval na této knize po léta. Svou analyticky postupující činnost si v ničem neulehčoval. Ve Švédsku navštívil nejenom významné diplomaty a vědce, nýbrž i Wallenbergovy příbuzné; zeň těchto rozhovorů byla bohatá. Pak ho vedla cesta do Izraele, kde hovořil o Wallenbergově případu s ministerským předsedou Menachem Beginem, v Rakousku s ing. Simonem Wiesenthalem, v Německu s býv. spolkovým kancléřem Schmidtem, a také s řadou vědců a diplomatů ve Spojených státech, Belgii, Švýcarsku, Rakousku a v neposlední řadě i s ruskými ukrajinskými a českými politickými uprchlíky a spoluvězni Raoula Wallenberga v moskevské Lubjance.

Kniha je psána dramatickým stylem, zásadní myšlenky jsou zhuštěny, aby děj neztratil na spádu. Příběh začíná Wallenbergovým odjezdem 6. července 1944 ze Stockholmu a zavádí pak čtenáře do diplomatického prostředí maďarské metropole. Potom přichází rok 1945, kdy je tento švédský diplomat zatčen v Budapešti komandem pověstného oddělení sovětské tajné služby Smerš /smrt špiónům/.

Pak už stopa mizí a zůstávají jen úryvky, ze kterých sice sestavil Stroebinger pestrou mozaiku Wallenbergova utrpení, avšak na poslední otázku, zda Wallenberg žije podnes, zůstal i on odpovědi dlužen. Co na základě dokumentů a protokolů v Stroebingerově knize vystupuje jako nové a originální, je důkaz, že Kreml dlouho zamýšlel použít údajně zmizelého jako hlavního svědka v monstre-procesu padesátých let proti "nepřátelům uvnitř strany" a jejich kontaktům s "kapitalistickými tajnými službami".

Prof. Dr. Julius Schoeps na okraj shrnující obsah Stroebingerovy knihy poznamenal, že uveřejněné dokumenty dokreslily pozadí zahraničně-politické manipulace Sovětů s Wallenbergem.

Antonín Kratochvíl

Peter HRUBÝ: *Fools and Heroes, The Challenging Role of Communist Intellectuals in Czechoslovakia*. Pergamon Press, Oxford, 1980

Přestože je tato publikace na knižním trhu už delší dobu, nevěnoval jí exilový tisk velkou pozornost. Důvod jsem pochopil po přečtení. Čs. exilový recenzent je pravděpodobně na rozpacích, jaké stanovisko má ke knize zaujmout, protože obsah je věnován třiceti osobám, které sloužily komunistickému režimu v Československu v období 1948 - 1968 a k této jejich "službě straně" nezaujímá autor žádně kritické, ba ani analytické stanovisko. Jen věcně referuje o jejich činnosti, jak se sluší na hodnotově neutrálního západního politologa.

Petr Hrubý přerušil v roce 1948 svá studia na Karlově universitě, poté působil 12 let v rozhlasové stanici Svobodná Evropa, dostudoval ve Švýcarsku a pracoval kratší dobu ve Spojených státech. Úlohu čs. intelektuálů - členů KSČ v období 1948 - 1968 popsal původně ve své doktorské disertační práci, kterou pak použil k napsání a vydání recenzované knihy. Nyní působí jako politolog na universitě v západoaustralském Perthu. Čechům a Slovákům v Austrálii a snad také jinde je Hrubý znám svými inteligentními příspěvky v demokratickém protikomunistickém tisku. Naznačuji tak příčinu rozpačitosti nad jeho knihou. Očekávali bychom, že publicista, který si po třicet let zachovává svoje protikomunistické stanovisko, je nějakým způsobem uplatní či zdůvodní v prestižní práci určené anglicky čtoucí veřejnosti. Očekávali bychom, že při tématickém zaměření na postavy, které téměř po čtvrtstoletí spoluvytvářely totalitní systém, se autor nevyhne rozboru, všimne si, pokud existují, kladných aspektů, a pak zhodnotí podíl, jímž se tito lidé účastnili upevňování filozofické, kulturní a politické totality. Právě tomu se Hrubý vyhnul.

Prostudoval pečlivě všechny dostupné prameny, nepochybně si vybudoval rozsáhlý archiv a tyto informace se pak staly páteří jeho knihy. Taková práce shrnuje snad užitečný materiál pro odborníky zabývající se společenským a politickým životem v Československu mezi únorem 1948 a srpnem 1968, ale širšího zájmece valně nenadchne.

Ač Hrubý se nijak netají tím, že mu šlo pouze o úlohu členů KSČ, měl by sestavit druhý díl, ve kterém by se stejnou neosobní věcností pojednal o těch, kteří nikdy nebyli členy komunistické strany a neztotožňovali se s marxismem-leninismem. Pak by byl obraz úplnější. Potíží tkví v tom, že o těch neexistuje dost výstřížků či jiné dokumentace. Hrubý si neklade otázku, který z jeho třiceti komunistických intelektuálů byl přesvědčený straník a kdo konjunkturalista. Naléhavost této otázky vystupuje do popředí při konstatování skutečnosti, že většina z nich opustila po srpnu 1968 Československo a žije dnes na Západě; těžko říci, zda jako zastánci nebo odpůrci komunistických doktrin. Jmenuji namátkou jen některé: Pelikán, Mlynář, Kohout, Goldstuecker, Šik, Hejzlar, Selucký a jiní.

Obávám se, že pro řadového čs. exulanta je obsah knihy těžko stravitelný, pro nespécializovaného anglicky čtoucího občana nic neříkající. V lidech, o kterých Hrubý píše, nespálňuji osobně ani hrdiny, ani poštelce. Jsou to budovatelé režimu, který uvrhl statisíce do utrpení, a celý národ pak do komunistického "ráje", ze kterého oni sami utekli.

M. Ondrášek

Arnauld de Borchgrave a Robert Moss: *The Spike*, Avon Books, 1981

Klíčový román je spíše záležitost evropská než americká. Politický román, napsaný často i spoluautory, se zdá být věcí čistě americkou. *The Spike /Boddec/* je však současně klíčovým románem, který pod jinými jmény zachycuje současnou události, a též politický román popisující, jak jsou osudy země v rukou lidí okolo prezidenta. Byl napsán dvěma známými žurnalisty z Washingtonu. Pulitzerovu cenu za něj asi nedostanou, i když cenu 'za osvětlení' by obdržet měli. Hrdinou románu je mladý, ambiciózní novinář Bob Hockney. Vystuduje na universitě v Berkeley, prostoupené levicovým hnutím, a píše pak články proti CIA. Revolučně myslící a naivní reportér prodělá hlubokou změnu, když pozná tvrdé pravdy o sovětské zpravodajské službě, která proniká a ovlivňuje západní tisk a americkou politiku. Poněvadž román najde asi hodně čtenářů, kteří by si jej chtěli – a měli – přečíst, nebudeme obsah popisovat. Kniha je napsána profesionálně, čte se dobře a je na úrovni dobré americké žurnalistiky. Beletrie to však není.

Autoři chtějí především sdělit čtenáři svou hlavní tézi, že sovětské tajné služby pronikly do západní žurnalistiky a desinformují západní veřejnost. Hodně jim v tomto směru pomohla nespokojenost s válkou ve Vietnamu. Jinými slovy, západní liberálové jsou apologetové socialismu a komunismu a naopak jsou obzvláště kritičtí k západní demokracii a ke všemu, co nás odlišuje od komunistických států. Tento rádobý liberální kriticismus má tradiční kořeny v Americe, kde 'muckraking' / doslova : sbírání hnoje/ je tradiční novinářskou institucí. Když začátkem tohoto století byl 'muckraking' v Americe v plném květu, výsledky takového odkrývání korupce zlepšily osudy lidí ve městech, kde jí bylo více než dost.

Tehdy se jiné národy či státy přišli o tyto vnitřní záležitosti Spojených států nezajímaly, neboť nechtěly ovlivňovat americké veřejné mínění. Bohužel, dnešní mezinárodní poměry a moderní systém hromadných sdělovacích prostředků požadují, aby se bral ohled i na důsledky jinak naivních akcí. Jestliže se dnes americký novinář chová jako protišpionážní agent odhalující činnost CIA v západních zemích, ušetří zřejmě sovětským agenturám hodně práce. Náš hrdina ovšem nakonec zjistí, že on sám je využíván a zneužíván těmi, kdo se vydávají za jeho přátele a jež jsou přímo či nepřímo ve službách sovětské zpravodajské činnosti. Musí se nakonec obrátit proti těm, s nimiž spolupracoval, začne jejich zrádnou a podvratnou činnost odhalovat a v takto započatém díle uspěje.

Zvláště pozoruhodné na této knize je skutečnost, že technické podrobnosti jsou velice pravděpodobné. Například 'Foundation for Professional Reform', o níž bývalý sovětský agent Barisov prozradí, že je řízena direktorátem 'A' sovětské KGB, je pouze jiné jméno skutečně existující instituce. Zato zakončení románu je schematické a historicky neplatné. To však neubírá na závažnosti problému, kteří autoři předkládají americké a vůbec západní veřejnosti.

Daniel Kubát

Jaroslav Seifert a Josef Palivec

Nakladatelství Sixty-Eight Publishers ve spolupráci s nakladatelstvím Index a s Fondem Charty 77 vydalo nedávno obširnou knihu vzpomínek básníka Jaroslava Seiferta "Všechny krásy světa". Všichni, kdo si pamatují, jak krásně se žilo za první republiky /i když z jiných důvodů, než z těch, jež má na mysli Seifert/, si ji přečtou s požitkem. A přece má tato kniha převelkou vadu: ač byla – jak je z textu na mnoha místech patrné – napsána až v posledních letech sedmdesátých, ignoruje vše špatné, co se událo v Československu – a zvláště v české a slovenské kultuře – po roce 1948. Dostane se jí však v tomto směru jistě povolaneého zhodnocení – a patrně i odsouzení – alespoň v dobrém exilovém tisku.

Už nyní je však nutno se pozastavit se vši vážností nad faktem, že Jaroslav Seifert ve své knize, v níž dlouze a na mnoha místech krásně píše o "svém nejlepším příteli", básníku a překladateli francouzské poezie, dru Josefu Palivcovi /švagrovi Karla Čapka a nevlastnímu otci snachy slavného skladatele Igora Stravinského, která nyní žije ve Švýcarsku /, zcela zamlčel skutečnost, že dr Josef Palivec ztrávil plných deset let v žalářích Klementa Gottwalda a tehdejších "budovatelů socialismu", z nichž mnozí se dnes vyhřívají na výslunní z á p a d n í h o k a p i t a l i s m u a i m p e r i a l i s m u, který tenkrát tolik proklínali. Řada našich členů sdílela v těch letech společný osud s Josefem Palivcem a nikdo z nich nezapoměl a nezapomene na tohoto vzácného, vysoce vzdělaného, ale především charakterově a mravně nekompromisního muže.

Nevyčítáme Jaroslavu Seifertovi, kterého si vážíme jako básníka a který se leckdy sympaticky postavil na naši stranu, toto nedopovědění pravdy, poněvadž žije v Československu a své vzpomínky psal s ohledem na tamní cenzuru, neboť jeho kniha má brzy vyjít nůkladem Čs. spisovatele v Praze.

Obviňujeme však se vši rozhodností obě uvedené exilová nakladatelství, jejichž samozřejmou povinností bylo – v předmluvě či doslovu – uvést na pravou míru bolestné nedostatky Seifertovy knihy. Jejich postup je urážkou památky Josefa Palivce a i urážkou všech, kteří v boji za právo a spravedlnost věnovali bez bázně a bez váhání velkou část svého života.

Sdružení bývalých čs. politických vězňů

dokončení ze strany 10

kriterium. Absolutním kriteriem je pouze Bůh. Čili za svěcenou moc nemůže být člověk beze zbytku a výhradně zodpověden jen zase člověku, ani v lepším případě výhradně svému svědomí.

Křesťanská sociální etika představuje svého druhu maximum a to pro demokratická křesťanská politická hnutí i pro politické proudy odlišných světových názorů. Vzpomeňme při této příležitosti alespoň sjezdu německé sociální demokracie v roce 1959 v Bad Godesbergu, kde se i tato sociabstická strana veřejně přihlásila ke křesťanskému mravnímu kodexu jakožto nejvýše myslitelnému.

To je v extrémní stručnosti politický katolicismus zbavený nánosu předsudků, podezření a povrehnosti. K němu se národy utíkají v době společenských krizí, způsobených odklonem od věčných pravd, jež jako jediné jsou zárukou lidsky důstojného života na této zemi.

ORELSKÁ VÝZVA

Bratři a sestry!

Již po dvanácté se setkáváme se stovkami věřících na cyrilometodějské pontě v Ellwangen. Letos pocítujeme obzvláštní radost, neboť poprvé můžeme uctít sv. Cyrila a Metoděje jako patrony Evropy, ze něž je vedle sv. Benedikta prohlášen 31. prosince 1981 svatý Otec Jan Pavel II. v uznání za jejich dílo na pokřesťanštění slovanských národů a přínosu k evropské civilizaci. Tím palčivější je však vědomí, že dnes je v naší vlasti upíráno našim sestřím a bratrům a všem věřícím křesťanům právo, aby mohli žít svůj život podle víry. Svoboda vyznání je potlačována zastrašováním a hrubým násilím a pouhé přiznání se k víře vyžaduje neobyčejné statečnosti, svoboda projevu je znemožněna cenzurou a policejním dozorem, svoboda sdružování je pro věřící vůbec zakázána a pokusy o sdružování jsou přísně stíhány. Toto moderní pronásledování křesťanů, které je plodem doktrín útočného ateismu, nás denně vybízí k tomu, abychom hledali cesty k nápravě. Neboť strážci tohoto útlaku a násilí, potlačujícího již přes tři desetiletí základní lidská práva, přivedli náš národ do nejhlubší mravní a společenské krize našich moderních dějin.

Jsme přesvědčeni, že obrody a nového rozkvětu našeho národního společenství můžeme dosáhnout jen důsledným přimknutím ke křesťanství, k jeho zásadám osobního a společenského života, k těm ideálům, na nichž od počátku spočívala naše národní kultura i náš stát. Jsme též přesvědčeni, že při této obnově bude patřit význačné místo orelským ideálům, vybízejícím k harmonickému rozvoji člověka, člověka "Bohu milého" v duchu hesla "Bohu - vlasti - národu". V Československém Orle byla tělesná výchova a sport vždy pouze prostředkem k dosažení tohoto cíle, a byla proto nerozlučně spojena s činností kulturní a duchovní, jakož i s laickým apoštolátem. Neaktivnější složkou Orla byli mladí lidé, ale Československý Orel se vždy obracel na celé rodiny a dával jim možnost, aby v přirozeném společenství svých obcí, farností a měst a spoléhající jen samy na sebe si vytvořily bratrské společenství pro aktivní odpočinek i kulturní snahy a bezpečnou oporu při výchově svých dětí. Nejen velký počet členů, ale též hřiště, tělocvičny, sály, divadla, knihovny a jiná zařízení vybudovaná obětavostí členů z drobných příspěvků, svědčila o síle a životnosti celého orelského hnutí. Věrnost sociálnímu učení Církve, jež bylo vlastním podnětem ke vzniku Orla, a hluboké přilnutí k tradici svatováclavské a cyrilometodějské vychovalo Orly a Orlice jako věrné a oddané občany našeho státu. V tomto duchu se zasazovali o občanské svobody a demokracii, sociální spravedlnost a státní nezávislost i za cenu nejtěžších obětí již za první a také za druhé světové války, jakož i za nadvlády komunistů. Z těchto křesťanských základů vyvěrala i úzká spolupráce s příbuznými slovanskými tělovýchovnými organizacemi, účast na náboženském unionismu slovanském a spolupráce s evropskými katolickými tělovýchovnými a sportovními organizacemi sdruženými v Mezinárodní federaci evropských kato-

lických tělovýchovných, kulturních a sportovních organizací /FICEP/, jejímž členem je Československý Orel až doposud.

Obracíme se na všechny v našem exilu, kdo mají důvěru v účinnost těchto ideálů na život jednotlivců, rodin i národního společenství, aby spolu s námi v Československém Orle v exilu se je snažili uskutečňovat i na půdě cizích, ale svobodných zemí, aby s námi hledali nové formy jejich realizace v dnešních podmínkách a aby svou účastí na dohodnuté spolupráci s členy Mezinárodní federace evropských katolických tělovýchovných, kulturních a sportovních organizací přispívali též k úsilí o jednotnou křesťanskou Evropu.

Kéz blížící se 1100. výročí smrti sv. Metoděje, jež oslavíme v roce 1985, je nám pobídkou k prosbám k našemu Pánu Ježíš Kristus, k Panně Marii a našim patronům za návrat občanských svobod do naší vlasti a příslibem požehnání pro naši práci.

Ellwangen, 1982.

Jménem účastníků orelské porady:

Mgr. Jaroslav Kubovec, prof. Jiří Malášek, Antonín Slováček

Z Á Z N A M

o jednání představitelů přípravného výboru Československého Orla v Brně se zástupci ÚV ČSTV konaném 14. srpna 1968.

Přítomni zástupci Orla: Koukal Bohuslav, předseda přípravného výboru, dr. Josef Jurák, prof. Jiří Malášek, Alois Večeřa, dr. Rostislav Slavotínek

za ČSTV: Gustav Klika, dr. Vojta Kumpera

Na základě požádání přípravného výboru sešli se zástupci Čs. Orla a ÚV ČSTV k projednání otázky a možnosti obnovení popřípadě založení nové organizace Čs. Orel. Zástupci Čs. Orla ve smyslu předloženého návrhu stanov blíže vysvětlili svoje požadavky a stanoviska, z nichž plynulo, že náplň činnosti Orla je zaměřena na činnost duchovní, kulturní a sociálně charitativní. Pokud jde o činnost tělovýchovnou, zástupci ÚV ČSTV podali vysvětlení plynoucí z dosud platného zákona o organizaci tělesné výchovy, podle něhož je zatím přípustná pouze jediná tělovýchovná organizace, t.j. ČSTV. V tomto smyslu jsou také připravena stanoviska ÚV ČSTV pro ministerstvo vnitra k návrhu stanov Čs. Orla. ÚV ČSTV také upozornil na nepřesnost v tom směru, že nejde o pokračování dřívější organizace Orla, která zanikla v důsledku sjednocení tělovýchovných organizací v roce 1948.

Mohlo by tedy jít pouze o ustanovení nové organizace. Po obsáhlé diskuzi bylo dosaženo mezi přítomnými zástupci shody názorů v tom, že současná právní situace může být překlenuta, jestliže ze stanov bude vypuštěna dosud navrhovaná formulace článku 3, písmeno 'd' při současném doplnění písmene 'd' asi takovýmto zněním: v rámci své výchovně-kulturní činnosti s mládeží bude pořádati

NOUVEAUX HORIZONS

REVUE POUR LE RENOUVEAU NATIONAL ET SPIRITUEL
TCHEQUE – ANNEE 1982 – No. 6

NEW HORIZONS

REVIEW FOR THE CZECH NATIONAL AND SPIRITUAL
RENEWAL – YEAR 1982 – Nr. 6

NEUE HORIZONTE

ZEITSCHRIFT FUER TSCHECHISCHE NATIONALE UND
GEISTIGE ERNEUERUNG – 1982 – Nr. 6

Redaktion und Administration : Postfach 23,
CH - 9016, ST. GALLEN, Schweiz

OBJEDNÁVKA

Jméno :

Adresa :

Předplatné na 4 čísla : 40 Sfr Mezinárodní poštovní poukázkou na :

ST. GALLISCHE KANTONALBANK

SG - NEUDORF

Konto Nr. 55/003 . 100-09

CH - 9016 ST. GALLEN

Čtenáři ve vlasti dostávají dle možnosti náš časopis zdarma
Studenti a komunistickým režimem poškození důchodci obdrží
na požádání poloviční slevu.